

Edunvalvontavaltuutus yrittäjän tulevaisuuteen varautumisen keinona

Pro-Gradu Tutkielma

Lapin yliopisto

Hyvinvointioikeus

Sofia Kietäväinen

Kevät 2018

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Edunvalvontavaltuutus yrittäjän tulevaisuuteen varautumisen keinona

Tekijä: Sofia Kietäväinen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede, hyvinvointioikeus

Työn laji: Tutkielma x Laudaturtyö ___ Lisensiaatintyö ___ Kirjallinen työ ___

Sivumäärä: XVIII + 77

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää voimassa olevan lainsäädännön, lainvalmisteluaineiston ja oikeuskirjallisuuden avulla, onko edunvalvontavaltuutusta mahdollista käyttää yrityksen tulevaisuuteen varautumisen keinona. Tutkin myös, millaisia edellytyksiä edellä mainittu luo edunvalvontavaltakirjan sisällölle. Tarkastelun kohteena on erityisesti se, millaisia määräyksiä edunvalvontavaltuutukseen tulisi sisältää, jotta yrityksen jatkaminen olisi mahdollista myös käytännössä, yrittäjän toimintakyvyydestä huolimatta.

Lähtökohtana aiheeseen tulee pitää edunvalvontavaltuutuksesta säädettyä lakia, joka antaa yleiset raamit edunvalvontavaltuutuksen sisällölle. Se asettaa muun muassa ehdot sille, mitä valtuutuksesta tulee löytyä, jotta se olisi oikeudellisesti pätevä. Tutkimuskysymyksen kannalta on lisäksi suoritettava katsaus niihin välttämättömiin toimiin, jotka ovat yritystoiminnan pyörittämisen kannalta tarpeellisia. Olettaa ei voida, että edunvalvojalla olisi aina tahto ja mahdollisuus jatkaa toisen yritystoimintaa, josta johtuen tarpeelliseksi voi tulla myös ne erityiset toimet, joilla yrityksen elinkelpoisuus säilytetään esimerkiksi siirtämällä sen omistajuus kolmannelle. Omistuksen siirtämistä koskien on hyvä sisällyttää omat määräykset valtakirjaan.

Yrityksen jatkamiseen tähtäävänä edunvalvontavaltuutuksen käytettävyyteen vaikuttaa pitkälti se, millaisesta yrittämisestä on kyse ja millä alalla yritys toimii. Kaikkiin yrittämisen muotoihin edunvalvontavaltuutus ei sovellu. Se on potentiaalinen tulevaisuuteen varautumisen keino ainakin yksityisen elinkeinonharjoittajan kannalta, mutta sitä voidaan käyttää myös esimerkiksi osakeyhtiössä, sitä koskevat erityispiirteet huomioiden.

Tutkielman myötä huomataan, että edunvalvontavaltuutuksen sisältö on hyvin vapaasti valtuuttajan itsensä määritettävissä. Yrittäjän näkökulmasta se on pitkälti riippuvainen harjoitettavan toiminnan laadusta ja yrityksellä olevasta omaisuudesta. Yleisesti havaittavia suuntia valtuutuksen sisällöstä voidaan esittää lakien ja niitä koskevien tulkintojen sekä kokemuseräisen tiedon nojalla. Jokainen

valtakirja on kuitenkin aina eri lähtökohdista laadittava asiakirja, jossa tulee huomioida tapauskohtaiset olosuhteet. Erityisesti riskialttiutta omaavista oikeustoimista on perusteltua mainita valtakirjassa erikseen. Mikäli edunvalvontavaltuutus soveltuu yrityksen tulevaisuuteen varautumisen keinoksi, on tarpeeksi kattavilla määräyksillä mahdollista turvata sen elinkelpoisuus yrittäjän toimintakyvyttömyydestä huolimatta.

Avainsanat: Edunvalvonta, edunvalvontavaltuutus, jatkettavuus, toimintakyvyttömyys, tulevaisuuteen varautuminen, valtuuttaja, valtuutettu, yrittäjä, yritystoiminta.

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön x

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi

(vain Lappia koskevat)

Sisällysluettelo

Lähdeluettelo	V
Lyhenteet	X
1. Johdanto.....	1
1.1. Taustaa.....	1
1.2. Tutkimuskysymykset.....	5
1.3. Tutkielman tavoite ja metodi.....	7
1.4. Tutkielman rakenne	8
2. Katsaus edunvalvonnan historiaan	10
2.1. Holhoustoimesta edunvalvontaan.....	10
2.2. Edunvalvontavaltuutuslain valmistelu ja taustalla vaikuttaneet tekijät	12
3. Edunvalvontavaltuutus	14
3.1. Mikä edunvalvontavaltuutus on?.....	14
3.2. Valtuutuksen laatiminen	15
3.3. Valtuutettu, toissijainen valtuutettu ja varavaltuutettu	18
3.4. Valtuutetun määrääminen tehtävään	20
3.5. Valtuutuksen sisältö.....	21
3.5.1. Taloudelliset asiat.....	23
3.5.1.1. Yleistä.....	23
3.5.1.2. Omaisuuden lahjoittaminen.....	26
3.5.1.3. Oikeustoimien luvanvaraisuus.....	28
3.5.1.4. Kiinteistöä koskevat oikeustoimet.....	32
3.5.2. Henkilöä koskevat asiat	33
3.6. Toimiohjeet.....	35
3.7. Valtuutettujen valvonta.....	37
3.8. Valtuutetun palkkio	39
3.9. Valtuutetun asema valtuutuksen vahvistamisen jälkeen.....	40
3.10. Valtuutuksen lakkaaminen	41
3.11. Edunvalvonnan ja edunvalvontavaltuutuksen väliset erot	44
4. Edunvalvontavaltuutuksesta yrittäjän näkökulmasta.....	49
4.1. Edunvalvontavaltuutus yrittäjän mahdollisuutena.....	49
4.2. Holhoustoimilain mukainen edunvalvonta yritystoiminnan kannalta	51
4.3. Edunvalvontavaltuutuksen soveltuvuus eri yritysmuotoihin.....	53
4.4. Toimenpiteet yrityksen ylläpitämiseksi	59
5. Erityiset huomioon otettavat seikat tulevaisuuteen varautumisessa	62

5.1. Sukupolvenvaihdos.....	62
5.2. Vaihtoehtoiset oikeustoimet	66
6. Johtopäätökset	75
Liitteet	XI
EDUNVALVONTAVALTAKIRJA (malli 1)	XI
TOIMIOHJEET EDUNVALVONTAVALTUUTETULLE (malli 2)	XVI

Taulukot

Taulukko 1. Edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan keskeisimmät erot.....	47
--	----

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Alho, Jari-Pekka; Mattila, Katja; Rönkkö, Heta & Ståhlberg, Mika: Osakassopimukset. Käsikirja osakassopimuksen laadintaan. Edita Publishing Oy. Helsinki 2009.

Antila, Tuomo: Edunvalvontavaltuutus. WSOYpro. Helsinki 2007.

Anttila, Seppo: Holhoustoimilaki käytännössä. Oikeustieto 5/2009, s. 21-25.

Anttila, Vesa: Edunvalvontavaltuutuksen laatiminen kannattaa. Memo 3/2014, s. 20-21.

Backett, Anna; Leary, Katrina; Cumming, Leary & Davies, Georgie: The Future of Lasting Power of Attorney: a research report for the Office of the Public Guardian. Office of the Public Guardian. Lontoo 2014.

Haapio, Helena: Oikeusturva, ennakointi ja yritykset: tavoitteena oikeudellinen omavastuisuus ja ongelmien ehkäisy. Oikeus 1/2002, s. 87-96.

Heikkinen, Ari; Heusala, Aila; Mäkelä Soja & Nuotio, Kari: Holhoustili. WSOY Lakitieto. Helsinki 2003.

Heino, Sasu; Korkeamäki, Tuomas & Sirén, Erik: Täysi-ikäisten edunvalvonta. FINE Vakuutus- ja rahoitusneuvonta. Helsinki 2016.

Heinonen, Sampsa & Järvinen, Asko: Maaseutuyrittäjän opas. Yrityksen tietokirjat: Kauppakaari Yhtymä Oy. Helsinki: 1996

Helin, Markku: Edunvalvojan päätösvallan rajoista. Lakimies 6-7/2001, s. 1070-1088.

Helin, Markku: Edunvalvojan määräämiskynnys, kun joku itse tahtoo edunvalontaan. Oikeustieto 5/2016, s. 12-14.

Husa, Jaakko; Mutanen, Anu & Pohjolainen, Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum Media Oy. Helsinki 2005.

Immonen, Raimo & Lindgren, Juha: Onnistunut sukupolvenvaihdos. Alma Talent. Helsinki 2017.

Karvonen-Kälkäjä, Anja: Unohtuuko vanhus? Oikeustieteellinen tutkimus hallintosopimuksen asianosaissuhteista vanhuksen vaikuttamismahdollisuuden näkökulmasta. Vanhustyön keskusliitto. Sastamala 2012.

Kokkonen, Paula; Holli, Tarja & Vasantola, Satu: Hoitotahto. Talentum Media Oy. Helsinki 2004.

Kolehmainen, Antti: Edunvalvonta, lahja ja jäämistösuunnittelu. Defensor Legis N:o 3/2010a, s. 264-279.

- Kolehmainen, Antti*: Edunvalvontavaltuus, lahja ja lahjansaajan asema. Defensor Legis N:o 3/2010b, s. 280-293.
- Lakari, Torsti & Engblom, Ari*: Käytännön sukupolvenvaihdos: Yritysrakenteet ja verotus. KHT-Media Oy. Helsinki 2012.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna*: Ikääntymisen ennakointi. Vanhuuteen varautumisen keinot. Talentum Media Oy. Helsinki 2013.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna & Karvonen-Kälkälä, Anja*: Vanhuusosoikeuden perusteet. Alma Talent Oy. Helsinki 2017.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna; Juva, Kati & Pirttilä, Tuula*: Dementoituvan ihmisen oikeudellinen toimintakyky ja sen lääketieteellinen arviointi. Lakimies 6/2006, s. 942-970.
- Nikumaa, Henna; Koponen, Elina (toim.)*: Miten turvaan tahtoni toteutumisen? Opas oikeudelliseen ennakointiin. Suomen muistiasiantuntijat ry:n julkaisut 1/2016. Lönnberg Painot Oy. Helsinki 2016.
- Ossa, Jaakko*: Sukupolvenvaihdos ja yritystoiminnan lopettaminen. Helsingin Kamari Oy. Viro 2018.
- Rissanen, Kirsti; Airaksinen, Manne; Bärlund, Johan; Castrén, Martti; Harju, Ilkka; Jauhiainen, Jyrki; Kaisanlahti, Timo; Kivivuori, Timo; Kuoppamäki, Petri; Mähönen, Jukka; Villa, Seppo & Wilhelmsson, Thomas*: Yritysoikeus. WSOYpro. Helsinki 2006.
- Roiko-Jokela, Heikki*: Suvun vallasta edunvalvontaan. Suomalaisen holhousjärjestelmän kehitys keskiajalta 2000-luvulle. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä 2006.
- Sarja, Mikko*: Perusoikeudet edunvalvonnan laillisuusvalvonnassa. Lakimies 3/2007, s. 374-396.
- Sarja, Mikko*: Hyvä edunvalvontatapa holhoustoimessa. Defensor Legis N:o 2/2011, s. 133-162.
- Sarja, Mikko*: Hyvä holhousoikeudellinen lupamenettely. EDILEX Edita Publishing Oy. 2012.
- Savela, Ari*: Osakassopimusten sitovuus ja oikeusvaikutukset. Defensor Legis 4/2013, s. 531-549.
- Schroderus, Leena*: Naisen oikeudellinen asema Suomessa vuosina 1809-1930. Acta Legis Turkuensia 2/2013, s. 24-56.
- Suojanen, Kalevi; Lakari, Torsti; Savolainen, Markku & Sirainen, Antti*: Yritysoikeus ja yritystoiminnan muutostilanteiden juridiikka. KS-Kustannus Oy. Juva 2011.
- Tornberg, Johanna*: Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi 2012.

Tornberg, Johanna & Kuuliala, Matti: Suomen Edunvalvontaoikeus. Talentum Media Oy. Helsinki 2015.

Villa, Seppo: Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö (2. painos). Talentum Media Oy. Helsinki 2002.

Villa, Seppo: Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö (3. painos). Talentum Media Oy. Helsinki 2006.

Villa, Seppo; Ossa, Jaakko & Saarnilehto, Ari: Yritysmuodot. Toiminta, rahoitus ja verotus. WSOYpro. Helsinki 2007.

Välimäki, Pertti: Holhoustoimen pääpiirteet. WSOYpro. Helsinki 2008.

Välimäki, Pertti: Edunvalvontaoikeus. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2013.

Wilhelmsson, Thomas & Jääskinen, Niilo: Avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2001.

Virallislähteet

HE 238/1978 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi toiminimi-, kaupparekisteri- sekä prokuralainsäädännöksi. Helsinki 1978.

HE 6/1987 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi. Helsinki 1987.

HE 146/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi. Helsinki 1998.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi. Helsinki 2005.

HE 52/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta. Helsinki 2006.

HE 45/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä sekä holhoustoimesta annetun lain 8 §:n ja valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:n muuttamisesta. Helsinki 2008.

Komiteamietintö 1974:117. Holhous, huolto ja uskottu mies. Holhoustoimikunnan mietintö.

Lag om framtidsfullmakter (310/2017).

LaVM 29/2006 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laeiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Mental Capacity Act 2005.

Oikeusministeriön julkaisu 32/2016. Selvityksiä ja ohjeita. Edunvalvonnan käsikirja. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmän suositukset.

Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2005:8. Holhouslainsäädännön tarkistaminen. Lausuntotiivistelmä.

Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2004:13. Edunvalvontavaltuutus. Holhouslainsäädännön tarkistamistyöryhmän mietintö.

Recommendation No. R(99) 4 of the Committee of Ministers to Member States on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable adults.

Værgemål. Avgivet af justitsministeriets myndighedslovsudvalg. Betænkning nr. 1247. København 1993.

Oikeustapaukset

Eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies

AOA 18.12.2009. Dnro 3202/4/08.

EOA 7.10.2016. Dnro 3074/4/15.

Korkein oikeus

KKO 1949 II 21

KKO 1993:82

KKO 2006:72

KKO 2009:7

Muut lähteet

Maistraatti

- Avoin data ja tilastot: Holhousasiat. Saatavilla: <http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/Mare/> (Käyty 12.1.2018).

Suomen Uusyrityskeskukset ry

- Perustamisopas alkavalle yrittäjälle 2017. Saatavilla: https://www.uusyrityskeskus.fi/wp-content/uploads/2017/02/SUK_OPAS2017_verkkoon.pdf (Käyty 27.2.2018).

Office of the Public Guardian

- Form LP1F. Lasting power of attorney. Financial decisions. Saatavilla: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/600963/LP1F-Create-and-register-your-lasting-power-of-attorney.pdf (Käyty 6.4.2018).
- Form LP1H. Lasting power of attorney. Health and care decisions. Saatavilla: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/600964/LP1H-Create-and-register-your-lasting-power-of-attorney.pdf (Käyty 6.4.2018).
- Make and register your lasting power of attorney: a guide. Saatavilla: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/631084/LP12-Make-and-register-your-lasting-power-of-attorney-a-guide.pdf (Käyty 8.3.2018)

Pro Agria Etelä-Pohjanmaa

- Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin. Sukupolvenvaihdos maatilalla 2017–2018. Onnistunut omistajanvaihdos hanke. Saatavilla: https://www.proagria.fi/sites/default/files/attachment/sukupolvenvaihdos_opas_tammi_2017_0.pdf (Käyty 16.1.2018)

Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry

- Edunvalvontavaltakirja (malli 2). Saatavilla: http://www.muistiturku.fi/edunvalvontavaltakirjavaluutusmalli_2.pdf (Käyty 15.3.2018)

Lyhenteet

AKL	laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä
AL	avioliittolaki
AOA	eduskunnan apulaisoikeusasiamies
EVVL	laki edunvalvontavaltuutuksesta
EOA	eduskunnan oikeusasiamies
HE	hallituksen esitys
HL	hallintolaki
HolhL	holhouslaki
HolhTL	laki holhoustoimesta
KKO	korkein oikeus
KM	komiteamietintö
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
MK	maakaari
OikTL	laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista
OM	oikeusministeriö
OYL	osakeyhtiölaki
PotilasL	laki potilaan asemasta ja oikeuksista
ProL	prokuralaki

1. Johdanto

1.1. Taustaa

Vuoden 2018 alussa maistraatin vahvistamia edunvalvontavaltuutuksia on voimassa 6145 kappaletta. Holhoustoimilain (442/1999) mukaisia edunvalvontoja on voimassa 72 973 kappaletta. Vuonna 2013 edunvalvontavaltuutuksia oli voimassa 1998 kappaletta. Huomataan, että edunvalvontavaltuutuksien määrä on yli kolminkertaistunut vuoteen 2018. Tilastoissa holhoustoimilain mukaisten edunvalvontojen määrässä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta sitten vuoden 2013, joskin eri vuosina määrät ovat vaihdelleet noin 112 000 ja 72 000 välillä.¹ Vuoden 2007 alussa yleisen edunvalvonnan alaisia täysi-ikäisiä oli 46 963 kappaletta, mikä määrä on melkein tuplaantunut 2000-luvun alun 25 085 kappaleesta².

Kuten huomataan, ero vahvistettujen edunvalvontavaltuutusten ja holhoustoimilain mukaisten edunvalvontojen välillä on edelleen melkoisen suuri. Vaikka edunvalvontavaltuutusten määrä kasvaa koko ajan, on siitä huolimatta yleisten edunvalvontojen määrä lähes kolminkertaistunut edunvalvontavaltuutuslain voimaantulon jälkeen. Haluankin esittää heti aluksi kysymyksen siitä, miksi edunvalvontavaltuutuksien ja holhoustoimilain mukaisten edunvalvontojen määrät eivät ole lähempänä toisiaan?

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007) on ollut voimassa 1.11.2007 lähtien, eli runsaat 10 vuotta. Jo laista annetuissa lausunnoissa esitettiin huoli siitä, ettei sillä tosiasiallisesti pystyittäisi vähentämään holhoustoimilain mukaisten edunvalvontojen määrää, eikä holhousviranomaisten työmäärä näin ollen myöskään vähenisi³. Edelleen tuntuu, ja myös tilastot näyttävät, ettei valtuutusta ole otettu kansan keskuudessa vastaan siinä määrin ja niin nopeasti, mitä lain valmisteluhetkellä ehkä ajateltiin. Toki siitä, miten paljon edunvalvontavaltuutuksia todellisuudessa on laadittu, voidaan heittää vain arvauksia, sillä valtuutus voidaan laatia pöytälaatikkoon täysin itsenäisesti. Se ei välttämättä tule valtuuttajaa ja valtuutettua lukuun ottamatta kenenkään tietoon ennen kuin valtuutus lopulta vahvistetaan maistraatissa. Tai voi olla, ettei tarvetta vahvistamiselle ikinä edes tule. Vahvistettujen valtuutusten suhde holhoustoimilain mukaisiin edunvalvontoihin kertoo kuitenkin jotain siitä, miten yleisiä valtuutukset lopulta ovat.

¹ Maistraatti, Avoin data ja tilastot: holhousasiat.

² HE 45/2008 vp, s. 4.

³ Oikeusministeriö 2005, s.3.

Huolestuttavaa on myös Edunvalvontavaltuutus ry:n kokemukset heidän laatimiensa valtuutusten perusteella siitä, että edunvalvontavaltuutusten laatijoiden keski-ikä on jopa 70,8 vuotta. Noin 75 %:ssa heidän laatimistaan edunvalvontavaltuutuksista syynä on muistisairaus, joka on todettu joko valtuuttajalla itsellä tai tämän puolisoilla.⁴ On hyvä, että valtuutuksen laatimiseen havahdutaan ylipäättään jossain vaiheessa. Siitä huolimatta tärkeää olisi, että edunvalvontavaltuutus nähtäisiin tarpeellisenä laatia jo ennen eläkeiän rajapyykkiä tai tietyn sairauden toteamista.⁵ Edunvalvontavaltuutus tulisi nähdä entistä enemmän kenen tahansa tulevaisuuden varalle laadittavana asiakirjana.

Todellisuudessa edunvalvontavaltuutus on valtuutuksen muoto, jonka vahvistamisen tarve voi ajankohtaistua kenen kohdalla vain, ihan milloin vain. Kyse ei ole pelkästään vanhuuden tuomien sairauksien varalle laadittavasta asioidenhoidon muodosta, vaan tarve edunvalvontavaltuutukselle voi tulla vaikkapa auto-onnettomuuden tai muun tapaturman jälkeen. Tuudittautuminen ajatukseen ”ei minulle mitään tapahdu” voi olla lopulta kohtalokas. Mikäli joudutaan yhtäkkiä tilanteeseen, jossa henkilö itse ei ole toimikelpoinen päätöksiä tekemään, on edunvalvontavaltuutuksen laatiminenkin jo myöhäistä. Mitä aiemmin henkilö ennakoi tulevaa ja mahdollista oikeustoimikyvyn heikkenemistään, sitä varmemmin hän on toimikykyinen tekemään tarvittavia toimenpiteitä ja valtuutuksia⁶. Näin voidaan välttyä myös monilta ongelmilta liittyen väitteisiin henkilön kelpoisuudesta tehdä oikeustoimia tai laatia valtuutus tietyllä hetkellä. Käytännön tuoman kokemuksen nojalla voidaan todeta, että ongelmia syntyy vähemmän tilanteissa, joissa tulevaisuutta on suunniteltu jo ennen vajaakykyisyyttä⁷.

Miksi sitten emme laadi edunvalvontavaltuutuksia enemmän ja jo aiemmassa vaiheessa? Kyse voi ensinnäkin olla siitä, että haluaisimme laatia edunvalvontavaltakirjan, mutta emme oikein tiedä mistä se pitäisi tehdä. Oma näkökantani vahvistettujen edunvalvontavaltuutuksien suhteellisen vähäiseen määrään onkin se, että emme oikeasti tiedä, mikä edunvalvontavaltuutus on. Emme välttämättä ole kuulleet siitä koskaan, tai ainakaan sen tarkemmin, millaisista asioista ja millaisia tilanteita silmällä

⁴ Anttila Memo 3/2014, s. 20.

Myös Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, että niiden keskuudessa, joita edunvalvontavaltuutuksen laatiminen kiinnosti, nähtiin sen olevan ajankohtaista usein (33 % henkilöistä, joita edunvalvontavaltuutuksen laatiminen kiinnosti) vasta kun diagnoosi toimintakyvyn heikkenemisestä saadaan (Ks. *Beckett ym.* 2014, s. 6).

⁵ Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa yhdeksi suurimmaksi syyksi siihen, ettei edunvalvontavaltuutusta nähdä tarpeelliseksi tehdä, nousi se, ettei henkilö usko menettävänsä toimintakykyään. Toisaalta, vaikka toimintakyky heikkenisikin, uskotaan että perhe tai muut läheiset selviävät ilman valtuutustakin asioiden hoidosta. (Ks. lisää *Beckett ym.* 2014 s. 6).

⁶ Nikumaa, Koponen (toim.) 2016, s. 11.

⁷ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 43.

pitäen se voidaan laatia.⁸ Usein edunvalvontavaltuutus saatetaan sekoittaa yleiseen edunvalvontaan ja pimennossa voivat olla myös valtuutuksen oikeusvaikutukset. Eikä ongelma ole yksin tavallisten kansalaisten. Myöskään juristit, joiden tulisi olla edes jossain määrin perehtyneitä asiaan eivät välttämättä tiedä, millaisesta valtakirjasta on kyse ja mitä sen olisi hyvä sisältää.

Toisena syynä siihen, ettei edunvalvontavaltuutus ole saavuttanut sellaista suosiota, kuin on ajateltu, on varmasti se, etteivät ihmiset osaa mieltää tarvetta valtuutukselle. Herkästi luotetaan siihen, että ympärillä olevat läheiset hoitavat asioita ja omaisuutta, mikäli itselle sattuu jotain⁹. Vaikka luottamus läheisiin olisi kuinka suuri, ei heillä ole automaattisesti oikeuksia hoitaa toisen asioita tämän puolesta. Mahdollisuus toisen omaisuuden hoitamiseen edellyttää pääsääntöisesti tämän lupaa ja yleensä vielä kirjallisesti. Esimerkiksi henkilön nimissä olevia pankkitilejä voi käyttää vain tilin omistaja itse ja se, jolle hän on siihen todistettavasti antanut valtuuden.¹⁰ Pelkkä sukulaisuussuhde ei pääsääntöisesti riitä toisen asioiden hoitamiseksi. Toki aina ei virallista asiainhoitajaa tarvita. Tällöin tulee vajaakykyisen asiat saada muutoin hoidettua, esimerkiksi yhteisten pankkitilien ja suoralaskutussopimusten avulla¹¹.

Edunvalvojan määräämisen tai edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen tulisikin olla viimesijainen keino henkilön asioiden hoitamiseksi. Edunvalvontavaltuutuksen tarkoituksena on, että se vahvistetaan vasta tilanteessa, jossa henkilön asioita ei muuten saada hoidetuksi asianmukaisesti.¹² Holhoustoimilain mukaisen edunvalvojan määrääminen on lisäksi edunvalvontavaltuutukseen nähden viimesijainen keino. Molemmissa vaaditaan niin kutsutun edunvalvontakynnyksen ylittymistä, jotta henkilölle voidaan vahvistaa tai määrätä edunvalvoja.¹³

Jotta edunvalvontavaltuutus saataisiin ihmisten tietoon ja heitä kiinnostavaksi, tulisi siitä informoimiseen panostaa nykyistä enemmän. Tahto edunvalvontavaltuutuksen tekemiseen syntyy

⁸ Sama on todettu myös Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa. Siinä saatiin selville, että 45 % yli 45 vuotiaista ei ollut koskaan kuullut edunvalvontavaltuutuksesta tai tiennyt mitään siitä. Samalla vain 26 % tutkituista tiesi millaisesta valtuutuksen muodosta on kyse. Vielä huolestuttavampaa tutkimuksessa on se, että 61 % siihen vastanneista kertoi, ettei heillä ole kiinnostusta laatia edunvalvontavaltuutusta tulevaisuudessa, vaikka saisivat siitä lisää informaatiota. Myönteisimmin edunvalvontavaltuutukseen suhtautuivat henkilöt, jotka tiesivät jonkun valtuutuksen laatineen tai toimintakykynsä menettäneen henkilön. Näistä 19 % sanoi laativansa edunvalvontavaltuutuksen seuraavan 12 kk:n aikana. Haasteeksi on havaittu tietoisuuden lisääminen ihmisten keskuudessa edunvalvontavaltuutuksesta, sen tarpeellisuudesta ja vaikutuksista. Tietoa jakamaan tulisi valita erilaisia luotettavia tahoja. (Ks. lisää *Beckett ym.* 2014, s. 5, 23, 27 ja 34–35).

Ks. myös *Mäki-Petäjä-Leinonen* 2013, s. 75. Teoksessa pohditaan tulevaisuuteen ennakkoinnin vähäisyyttä ja syiksi mainitaan muun muassa se, ettei ennakkoinnin mahdollisuuksista tiedetä tarpeeksi. Muina syinä on nostettu esille se, että usein suunnitelmat eivät välttämättä toteudu konkreettisesti, tulevaisuutta ei haluta ajatella tai ettei suunnittelua ja varautumista tulevaan koeta omalla kohdalla tarpeelliseksi.

⁹ Vrt. tutkimus Iso-Britanniassa, jossa todettu sama yhtenä syynä sille, miksei edunvalvontavaltuutusta nähdä tarpeelliseksi laatia (*Beckett ym.* 2014, s. 6).

¹⁰ *Nikumaa, Koponen (toim.)* 2016, s. 7.

¹¹ *Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä* 2017, s. 44.

¹² *Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä* 2017, s. 45.

¹³ *Tornberg, Kuuliala* 2015, s. 58 ja 60.

usein, kun henkilö on saanut siitä enemmän tietoa esimerkiksi häntä hoitavilta henkilöiltä¹⁴. Myös muiden kuin juristien tietämys asiasta ja heidän välittämä informaatio on näin ollen tärkeää, erityisesti vanhusten joukossa. Informoiminen ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista, ellei siitä kertojat edes itse tiedä, mistä asioista edunvalvontavaltuutus voidaan laatia. Jotta ihmiset saisivat asiasta konkreettisemmän käsityksen, tulisi meillä olla hyviä esimerkkejä ja mallipohjia, joiden pohjalta jokainen voisi tarkemmin miettiä omaan tilanteeseensa sopivaa valtuutusta. Pelkästään taloudellisten ja henkilöä koskevien asioiden mainitseminen ei välttämättä vielä hirveästi avaa sitä, mitä näihin todellisuudessa voi sisältyä.

Edunvalvontavaltuutukseen liittyen tutkimusta on tehty jonkin verran. Suurin osa laadituista tutkimuksista suuntautuu joko edunvalvontavaltuutukseen yleisesti tai sen luonteeseen itsemääräämisoikeuden toteuttajana. Sen syvemmin edunvalvontavaltuutuksen sisältöön ei ole tehdyissä tutkimuksissa keskitytty, eikä sisältöä ole muutoinkaan esimerkiksi edunvalvontaa koskevissa yleisteoksissa käsitelty kovin tarkasti. Tarkastelut ovat hajanaisia, eikä kattavaa esitystä oikein ole. Osassa laadittuja mallipohjia on tuotu esille yksityiskohtaisemmin määräyksiä, joita valtuutukseen voidaan sisällyttää¹⁵.

Tutkielmani tarkoituksena onkin tutkia edunvalvontavaltuutusta erityisesti sen sisällön näkökulmasta. Mitä asioita siihen todella voidaan ja kannattaa sisällyttää, jotta asioiden hoito toteutuisi myös käytännössä. Jotta asia ei menisi liian yksinkertaiseksi, olen päättänyt tarkastella tätä yrittäjän näkökulmasta, joka myöskin on tutkimuskentässä suhteellisen koskematon aihealue. Tavoitteenani on löytää vastaus siihen, milloin edunvalvontavaltuutus voi toimia yrityksen tulevaisuuteen varautumisen keinona ja millaisia edellytyksiä se toisaalta asettaa valtakirjalle, jotta tarvittavat oikeustoimet voidaan käytännössä toteuttaa. Tiedossani on, että kaikkiin yrittämisen muotoihin edunvalvontavaltuutus ei sovi. Jäljempänä kappaleessa 4.3 tarkastelen edunvalvontavaltuutuksen sopivuutta eri yritysmuotoihin. Samalla huomataan, että joissakin tapauksissa se voi olla yritystoiminnan jatkumisen kannalta hyvinkin tärkeässä roolissa, mutta toisaalta joihinkin yritysmuotoihin se ei lähtökohtaisesti sovellu lainkaan.

Tutkielman lopuksi esitän oman ehdotukseni mallipohjaksi edunvalvontavaltuutukselle. Muistaa täytyy, etteivät mallipohjat ole ikinä absoluuttisia ja kunkin täytyy aina lähteä liikkeelle omista lähtökohdistaan. Edunvalvontavaltuutukset ovat aina tapauskohtaisesti laadittavia asiakirjoja. Mallin onkin tarkoitus lähinnä auttaa liikkeelle valtakirjan sisällön pohtimisessa. Asiantuntijan puoleen

¹⁴ Anttila Memo 3/2014, s. 21.

¹⁵ Ks. esim. Nikumaa, Koponen (toim.) 2016, s. 36-37 ja Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry.

kääntyminen on usein tarpeen ensinnäkin, jotta edunvalvontavaltuutus laaditaan varmasti lain edellyttämällä tavalla, mutta myös näkökulmien saamiseksi siihen sisällytettäviin asioihin. Edunvalvontavaltuutuksen laatiminen voikin lopulta olla pitkälinen prosessi, jossa tulee ottaa huomioon monia eri asioita, joita ei itse välttämättä huomaa edes ajatella. Edunvalvontavaltakirjaan voidaan ottaa hyvin yksityiskohtaisiakin määräyksiä eri oikeustoimista. Tästä huolimatta valtakirja on sen tulkinnan kannalta tarkoituksenmukaista pitää selkeänä.

1.2. Tutkimuskysymykset

Kuten edellisessä kappaleessa toin jo esille, ei edunvalvontavaltuutus ole saanut sellaista asemaa, mitä sille lakia valmisteltaessa suunniteltiin. Keskeisenä ongelmana tähän näen sen, ettei ihmisillä ole tietoa edunvalvontavaltuutuksesta riittävästi. Oleellista olisi hahmottaa, millaisista asioista valtuutus voidaan laatia, milloin se tulee voimaan ja millaisia oikeusvaikutuksia sillä on. Lakia ja sen valmisteluaineistoa, sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyjä tulkintoja tarkastelemalla voidaan selvittää niitä asioita, joita lainsäätäjällä on mahdollistanut valtuutuksella toiselle henkilölle delegoida mahdollista omaa toimintakyvyttömyyttä silmällä pitäen.

Jotta tutkimuskysymykseni olisi hieman spesifimpi, olen päättänyt tarkastella edunvalvontavaltuutusta ja sen sisältöä nimenomaisesti yrittäjän näkökulmasta. Voiko yrittäjä käyttää edunvalvontavaltuutusta tulevaisuuteen varautumisen keinona ja miten?

Tutkimuskysymykset tutkielmaani liittyen voidaankin muotoilla seuraavasti:

1. Mikä edunvalvontavaltuutus on?
2. Millaisia asioita edunvalvontavaltuutuksella voidaan valtuuttaa?
3. Millaista yritystoimintaa koskien edunvalvontavaltuutus on toimiva tulevaisuuteen varautumisen keino?
4. Millaisia asioita kannattaisi edunvalvontavaltuutukseen ottaa, jotta valtuuttajan yritystoimintaa voitaisiin ylläpitää ja/tai jatkaa tämän omasta toimintakyvyttömyydestä huolimatta?
5. Millaiset asiat ovat yrityksen toiminnan kannalta välttämättömiä?

Edunvalvontavaltuutuslaki antaa vastauksen ensimmäiseen kysymykseen ja tukea sille voidaan hakea lain esitöistä sekä oikeuskirjallisuudesta. Tutkielmani kannalta ei ole oleellista käsitellä kaikkia edunvalvontavaltuutusta koskevia lainkohtia, vaan tarpeellista on keskittyä sen sisältöön liittyviin

säännöksiin. Kokonaiskuvan luomiseksi käyn edunvalvontavaltuutuksen kuitenkin pääpiirteittäin läpi kokonaisuudessaan, keskittyen erityisesti sen sisältöön vaikuttaviin tekijöihin.

Myös toiseen kysymykseen vastaus on löydettävissä olemassa olevasta lainsäädännöstä ja sitä tulkitsevasta aineistosta. Kattavan vastauksen löytämiseksi tarkastelua tulee laajentaa edunvalvontavaltuutuksesta sen taustalla olleeseen sääntelyyn ja erityisesti holhoustoimilakiin. Holhoustoimilain säännöksiä edunvalvontavaltuutuslakiin peilaamalla voidaan tehdä päätelmiä siitä, millaisista asioista voidaan ja kannattaa valtuuttaa edunvalvontavaltuutuksella, jottei jouduta epäselviin tulkintatilanteisiin henkilön tullessa toimintakyvyttömäksi. Lakien tulkinnassa auttaa jälleen niiden esityöt ja esitetyt tulkinnat oikeuskirjallisuudessa.

Kolmanteen kysymykseen vastaamiseksi tarkastelu pitää suunnata yritysoikeudelliseen materiaaliin. Tarkastella tulee eri yritysmuotoja koskevaa lainsäädäntöä, jonka tarkoitusta voidaan tulkita sitä koskevien lainvalmisteluaineistojen sekä oikeuskirjallisuuden avulla. Tarkastelu kohdistuu erityisesti laissa yrittäjälle annettuihin mahdollisuuksiin nimetä toinen toimimaan puolestaan yritystä koskevista asioista.

Jotta voidaan vastata kokonaisvaltaisesti neljänteen kysymykseen, on tarkasteltava ensin kysymystä numero viisi. Lähtökohtana tarkastelussa voidaan käyttää yritysoikeudellista lainsäädäntöä. Koska kyse on myös pitkälti yrityksen käytännön toimiin liittyvistä asioista, joista ei säädetä laissa, on tarkastelua laajennettava yritystoiminnan oppaisiin ja muuhun kokemusperäiseen materiaaliin. Vaadittavien oikeustoimien laajuus ja laatu määräytyvät pitkälti sen mukaan, millaisesta yritystoiminnasta on kyse ja millaista omaisuutta yrityksellä on. Oikeustoimista voidaan esittää yleisiä suuntaviivoja, joiden pohjalta jokaisen yrittäjän on pohdittava omassa yrityksessään vaadittavia toimia tapauskohtaisesti.

Kun vastaukset edellä käsiteltyihin kysymyksiin ovat löytyneet, pitää vertailla edunvalvontavaltuutuksen sisältöä koskevia säädöksiä yritystoiminnan pyörittämiseen liittyviin seikkoihin. Niiden pohjalta voidaan tehdä johtopäätös toimista, joiden avulla edunvalvontavaltuutuksen kautta on mahdollista turvata yrityksen elinkelpoisuus, vaikkei yrittäjällä itsellään olisikaan enää mahdollisuutta käytännössä sitä jatkaa tai siihen liittyvistä asioista päättää.

1.3. Tutkielman tavoite ja metodi

Tutkielmani tavoitteena on löytää vastaus edellä käytyihin tutkimuskysymyksiin ja niiden myötä tuottaa toimiva malli siitä, millaisia asioita edunvalvontavaltuutukseen olisi hyvä sisällyttää. Mallin toteutan erityisesti yrittäjän näkökulmasta, mutta tarkoitukseni on, että se olisi sovellettavissa myös täysin tavallisen yksityishenkilönkin tarpeisiin. Jotta tähän tavoitteeseen päästäisiin, on tarkasteltava kattavasti edunvalvontavaltuutuksen sisältöön liittyvää sääntelyä ja toisaalta yritystoiminnan pyörittämiselle välttämättömiä asioita. Edunvalvontavaltuutuksen sisällön hahmottaminen ei muodostu yksin edunvalvontavaltuutusta koskevasta sääntelystä. Jotta voimme ymmärtää sitä paremmin, tulee meidän ymmärtää myös sen taustalla vaikuttavaa lainsäädäntöä, erityisesti holhoustointa koskien. Siksi tietyissä kohdissa on perusteltua suorittaa vertailua edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan välillä. Tarkasteltava on erityisesti niitä toimia, joihin holhoustoimilain mukainen edunvalvoja on oikeutettu sekä toimia, joihin hän tarvitsee luvan tai ei ole ollenkaan oikeutettu.

Tutkielmaani voidaankin luonnehtia oikeusdogmaattiseksi, sillä se pohjautuu pitkälti olemassa olevan lainsäädännön tarkasteluun. Lainsäädännön pohjalta pyrin tulkitsemaan oikeusdogmaattiselle tutkimukselle tyypillisesti oikeusjärjestystä ja sen sisältöä edunvalvontavaltuutuksen sisältöä koskien, kuin myös niitä tarkoituksia, jotka vaikuttavat lain taustalla.¹⁶ Yksin edunvalvontavaltuutusta koskevan lainsäädännön tarkastelulla ja tulkinnalla ei vielä voida vastata riittävällä tarkkuudella tutkimuskysymyksiini, vaan se vaatii tarkempaa asioiden jäsentelyä.

Tutkimuskohteen systematisointi onkin nähty toiseksi oikeusdogmatiikan tehtäväksi¹⁷. Systematisoinnilla helpotetaan oikeusjärjestyksen soveltajan työtä olennaisten säännösten löytämisessä. Samalla voidaan muodostaa paremmin kokonaiskuva oikeudellisten järjestelyjen välisistä suhteista¹⁸. Oman tutkielmani osalta keskeiseksi nousee tavoite systematisoida olemassa olevaa lainsäädäntöä ja sen soveltamista siinä määrin, että voidaan nähdä yhteys edunvalvontavaltuutuksen ja yrittämisen välillä. Tuon yhteyden pohjalta haluan muodostaa toimivan mallipohjan erityisesti yrittäjän edunvalvontavaltuutukseksi. Tämä mahdollistuu kokoamalla keskeisiksi nousevat asiat tutkielmani näkökulmasta edunvalvontavaltuutuksen sisältöön liittyen yhteen. Mallipohjan on tarkoitus olla yksityiskohtaisempi, kuin mitä useimmat, internetistä ja oikeuskirjallisuudesta, löytyvät mallit ovat. Sen ei kuitenkaan ole tarkoitus olla sellaisenaan sovellettava. Kukin voi tarpeisiinsa nähden lisätä siihen määräyksiä, muuttaa niitä tai poistaa jotain.

¹⁶ Husa ym. 2005, s. 13.

¹⁷ Husa ym. 2005, s. 13.

¹⁸ Husa ym. 2005, s. 14.

1.4. Tutkielman rakenne

Jo edellä tässä johdanto-osiossa olen nähnyt aiheelliseksi käydä läpi tilastoja ja niitä tutkimukseni taustalla vaikuttaneita seikkoja, jotka näen aiheellisiksi tutkimukseni pohjustamiseksi. Taustojen selvittämisen kautta lukija saa paremman käsityksen siitä, mistä tässä tutkielmassa on kyse ja mitä sillä halutaan selvittää, sekä mistä esittämäni näkemykset asiasta kumpuavat. Johdannossa on esitetty ne lähtökohdat, joista lähdän tutkielmassani liikkeelle.

Taustojen selvittämisen jälkeen olen katsonut aiheelliseksi luvussa 2 palata edunvalvonnan historiaan. Katsauksen tarkoituksena on selvittää edunvalvontavaltuutusta koskevan lain taustalla vallinneita olosuhteita ja tavoitteita. Historiallisen katsauksen myötä huomaamme, että edunvalvontavaltuutuksen yhtenä tavoitteena on palauttaa edunvalvonta osin niille tahoille, joilla se on alun perinkin ollut, joskin nykyaikaan soveltuvien keinoin.

Historiakatsauksen jälkeen luvussa 3 käyn edunvalvontavaltuutuksen läpi kokonaisuudessaan, jotta lukija saa muodostetuksi kokonaiskuvan siitä, millaisesta valtuutuksen muodosta oikeastaan on kyse. Painopiste luvussa on edunvalvontavaltuutuksen sisällössä ja muilta osin katsaukset ovat pintapuolisia. Luvussa tuodaan esille ne yleiset edunvalvontavaltuutuksen sisältöön liittyvät tekijät, joista laissakin säädetään.

Tarkemmin edunvalvontavaltuutusta yrittäjän laatimana käsitellään tutkielman osiossa 4. Siinä keskitytään niihin välttämättömiin oikeustoimiin, joita yritystoiminnan pyörittäminen vaatii ja joita näin ollen tulee myös edunvalvontavaltuutusta laatiessa yritystoiminnan kannalta pohtia. Kappaleessa teen katsauksen myös edunvalvontavaltuutuksen soveltuvuuteen eri yritysmuotoihin. Yritystoiminnan osalta havaitut näkökulmat täydentävät kappaleessa 3 esitettyjä yleisiä edunvalvontavaltuutuksen sisältöön liittyviä näkökulmia.

Viimeinen uutta asiaa tuova osio keskittyy niihin erityisiin toimenpiteisiin, jotka liittyvät yritystoiminnan elinkelpoisuuden turvaamiseen. Suuren osan tästä esityksestä vie sukupolvenvaihdokseen keskittyvä kappale, jonka tarkoituksena on esittää näkökannat siihen, kuinka sukupolvenvaihdos voi toimia yrityksen toiminnan jatkumisen takaajana. Kappaleessa tarkastellaan sitä, millä keinoin sukupolvenvaihdoksen toimittaminen tai loppuun saattaminen on mahdollista yrittäjän toimintakyvyttömyydestä huolimatta. Viimeisessä osiossa käyn läpi myös joitakin edunvalvontavaltuutukselle vaihtoehtoisia tai sen kanssa rinnakkain käytettäviä keinoja tulevaisuuteen varautumiseksi.

Aivan lopuksi kokoan lyhyesti tutkielmassani havaitut asiat ja vastaukset tutkimuskysymyksiini yhteen. Niiden pohjalta esitän kokoavan mallipohjan siitä, millaisia asioita yrittäjän omassa

edunvalvontavaltuutuksessaan olisi hyvä huomioida. Varsinaisen edunvalvontavaltakirjamallin lisäksi liitteenä on malli myös valtakirjaan liitettäväksi toimiohjeiksi.

Malleja laatiessani olen tarkastellut tutkielmassani havaitun lisäksi internetissä ja oikeuskirjallisuudessa olevia valmiita edunvalvontavaltuutusmallipohjia. Niistä olen saanut osviittaa mallipohjiin yleisesti sisällytettävistä määräyksistä ja siitä, missä muodossa edunvalvontavaltakirja yleensä laaditaan. Valmiit mallit ovat toimineet lähinnä taustamateriaalina, eikä niitä suoranaisesti ole käytetty lähteinä tutkielman lopussa esitettäviin mallipohjiin. Laatimani mallipohjat on näin ollen laadittu pääasiallisesti tässä tutkielmassa havaittujen asioiden pohjalta.

2. Katsaus edunvalvonnan historiaan

2.1. Holhoustoimesta edunvalvontaan

Holhoustoimen historiallisessa tutkimuksessa oletetaan, että suomalainen yhteiskunta perustui ennen 1100-1200 lukuja sukujen valtaan. Tämä tarkoitti sitä, että luja ja itsenäinen sukuyhteisö päätti muun muassa sisäisestä oikeudenkäytöstään. Yksilö oli ensisijaisesti yhteisön jäsen ja vasta sen jälkeen itsenäinen persoona. Keskiössä olivat perheidensä päämiehinä olevat isännät.¹⁹

Suvun sisäisen oikeudenkäytön kautta huolehdittiin myös niiden suvun jäsenten asioiden hoidosta, jotka olivat vajaavaltaisia. Heitä koskevat päätökset tehtiin joko kollektiivisesti tai erityisten valittujen miesten kautta. Vajaavaltaisuuden syyt vaihtelivat suuresti ja usein kyse oli alaikäisistä lapsista taikka naimattomista tai leskiksi jääneistä naisista. Suvun edun valvonta nousi päätöksenteossa holhottavan etua ylemmäs.²⁰ Myöskään naimisissa olevilla naisilla ei ollut käytännössä juurikaan vaikutusvaltaa, vaan myös he toimivat aviomiehensä edusmiehisyyden alaisina²¹. Se, missä määrin naimisissa ollut nainen pääsi vaikuttamaan itseään ja perhettään koskeviin asioihin määräytyi pitkälti naisen ja miehen välisestä suhteesta.

Tilanne jatkui pitkään melkein muuttumattomana ja miehen valta sekä suvun etu olivat vallitsevia periaatteita. 1600-luvun puolivälissä holhoustointa uudistettiin määrittelemällä uudelleen niitä kriteerejä, joiden nojalla omaisuutta voitiin hallita itsenäisesti. Iän, sukupuolen ja siviilisäädyn lisäksi huomiota alettiin kiinnittää henkilön kykyyn hoitaa omaisuutta. Samalla huomio kohdistettiin myös holhoojan kykyyn toimia holhoojana. Uudistuksissa holhosten valvonta kohdistettiin julkiselle oikeudelle, joskin miehen valta-asema holhoustoimessa säilyi.²²

Vuonna 1749 täysivaltaisuutta alettiin tarkastella aiempien näkökulmien lisäksi myös henkilön terveydentilan, ymmärryksen ja itsenäisen toimintakyvyn kautta²³. Isommat muutokset kohti nykymuotoista edunvalvontaa sijoittuvat 1800-1900-lukujen vaihteen jälkeiseen aikaan. Muutoksia edisti 1900-luvun alussa säädetyt holhoustoimeen heijastuneet au-lapsilaki (173/1922), ottolapsilaki (208/1925), lastensuojelulaki (52/1936), alkoholilaki (60/1936) sekä irtolaislaki (57/1936)²⁴. Samalla myös naisen asema parani ja hänen edusmiehisyyden alla oleminen päättyi 1900-luvun alkupuolella²⁵.

¹⁹ Roiko-Jokela 2006, s. 32.

²⁰ Roiko-Jokela 2006, s. 33.

²¹ Schroderus 2014, s. 35.

²² Roiko-Jokela 2006, s. 39.

²³ Roiko-Jokela 2006, s. 45.

²⁴ Roiko-Jokela 2006, s. 71.

²⁵ Roiko-Jokela 2006, s. 76.

Vanhan holhouslain taustat vaikuttivat lähes muuttumattomina 1600–1700-luvuilta saakka aina 1990-luvulle asti²⁶. Holhouslaki uudistettiin pitkällisen prosessin myötä kokonaisuudessaan 1900-luvun lopulla. Uudistusten myötä siirryttiin virkaholhousjärjestelmään. Holhous ja huolto erotettiin toisistaan ja huomiota alettiin kiinnittää holhottavaksi julistettavan oikeusturvakysymyksiin.²⁷ Kokonaisuudistus valmistui vuonna 1999, jonka myötä vanha laki ja siihen liittyneet säädökset kumottiin kokonaisuudessaan. Toimintavastuu siirtyi valtiolle ja edunvalvontaan liittyvät toimet keskitettiin maistraattien hoidettavaksi. Uudistuksen myötä käytännöt yhdenmukaistuivat. Lain tavoitteena oli selvittää entistä tarkemmin yksilön etuja edunvalvontaa määrättäessä ja sen aikana. Lähtökohdaksi otettiin lievimmän puuttumisen periaate ja samalla kiinnitettiin huomiota henkilön itsemääräämisoikeuteen.²⁸

Lakiuudistuksen myötä holhoojista tuli edunvalvojia ja heidän tehtäväkenttensä täsmentyi, vaikka se samalla myös laajeni. Osaksi tämän myötä myös edunvalvontojen määrät ovat kasvaneet.²⁹ Määrien lisääntymiseen on vaikuttanut myös väestön ikääntyminen. *Roiko-Jokela* on osuvasti todennut, ettei väestön ikääntyminen sinänsä lisää edunvalvonnan tarvetta. Yleisesti ottaen ikääntymiseen liittyy kuitenkin toimintakyvyn heikkenemistä ja muita sairauksia, joita silmällä pitäen kunkin olisi hyvä varautua siihen, että tulee jossain vaiheessa tarvitsemaan myös edunvalvojaa. Samalla edunvalvonnan tarpeellisuuteen vaikuttaa ihmisten entistä suuremmat varallisuusmäärät, jotka vaativat hoitoa.³⁰

Vastauksena kasvaviin edunvalvontojen määriin laadittiin laki edunvalvontavaltuutuksesta, joka tuli voimaan 1.11.2007. Sen myötä on pyritty vähentämään virkaedunvalvontojen määrää ja tarvittavien resurssien ylenpalttista kasvamista. Edunvalvontavaltuutuksen myötä on pyritty saattamaan edunvalvontaa joustavamman ja yksilön itsemääräämisoikeutta paremmin huomioivan järjestelmän piiriin. Tarkemmin EVVL:n taustalla olleita tekijöitä käsitellen seuraavassa kappaleessa 2.2.

²⁶ *Roiko-Jokela* 2006, s. 77–78.

²⁷ *Roiko-Jokela* 2006, s. 78 ja 83–84.

²⁸ *Roiko-Jokela* 2006, s. 88–89.

²⁹ *Roiko-Jokela* 2006, s. 93.

³⁰ *Roiko-Jokela* 2006, s. 158–159.

2.2. Edunvalvontavaltuutuslain valmistelu ja taustalla vaikuttaneet tekijät

Laki edunvalvontavaltuutuksesta tuli voimaan 1.11.2007³¹. Edunvalvontavaltuutuksen avulla henkilö voi etukäteen järjestää asioidensa hoidon sen varalta, että hän tulee myöhemmin kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi (EVVL 1 §). Edunvalvontavaltuutusta voidaankin luonnehtia erityisen valtuutuksen muodoksi.³² Ero holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan on lähinnä siinä, että henkilö itse antaa tahdonilmaisun edunvalvojansa henkilöstä ja tämän toimivaltuuksiin kuuluvista tehtävistä. Muutoin edunvalvontavaltuutus rinnastuu pitkälti holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan.

Edunvalvontavaltuutusta koskevan lain valmistelu alkoi jo vuonna 2003 kun oikeusministeriö asetti työryhmän tarkistamaan holhouslainsäädäntöä. Työryhmän tehtäväksi asetettiin lain tarkistamisen lisäksi laatia ehdotuksia säännöksiksi, joiden pohjalta toimintakykyinen henkilö voisi antaa erityisen valtuutuksen mahdollisen toimintakyvyttömyytensä varalta.³³ Lopulta työryhmä antoi mietintönsä lokakuussa 2004³⁴. Mietinnön pohjalta annettiin eduskunnalle hallituksen esitys laiksi edunvalvontavaltuutukseksi toukokuussa 2005. Lausuntokierroksien ja muun valmistelun jälkeen laki hyväksyttiin helmikuussa 2007 ja laki tuli voimaan 1.11.2007.

Lain taustalla vaikuttivat monet tavoitteet, joista yksi tärkeimmistä oli se, että sillä haluttiin vahvistaa henkilöiden *itsemääräämisoikeutta*. Itsemääräämisoikeus haluttiin ulottaa henkilön toimintakyvyttömyyden aikaan siihen erityisesti räätälöidyn valtuutuksen keinoin.³⁵ Myös holhoustoimilain mukaisen edunvalvonnan määrien hillitseminen oli tärkeä taustatekijä lain laatimisessa.

Väestön ikääntyessä edunvalvonnan tarve kasvaa, sillä yhä useampi on *kykenemätön huolehtimaan* omista asioistaan. Lisäksi väestöllä on entistä enemmän varallisuutta ja toisaalta niitä koskevia velvoitteita, joista huolehtiminen vaatii toimenpiteitä. Samalla kun edunvalvonnan tarve lisääntyy, lisääntyy myös yhteiskunnan voimavarojen tarve. Resursseja tarvitaan käräjäoikeuksissa ja maistraateissa edunvalvonnan määrittämiseen, toteuttamiseen ja valvomiseen.³⁶

³¹ Iso-Britanniassa vastaava laki, Mental Capacity Act 2005, on ollut voimassa vuodesta 2005, kun taas Ruotsissa Lag om framtidsfullmakter (2017:310), tuli voimaan 1.7.2017. Muissa pohjoismaissa edunvalvontavaltuutusta koskevaa erityislakia ei toistaiseksi ole laadittu, joskin esimerkiksi Tanskassa mahdollisuus varautua tulevaisuuteen sitä varten tarkoitetulla valtuutuksella on tunnustettu jo pitkään (ks. *Værgemål (1993) Betænkning nr. 1247.*, s. 126).

³² Antila 2007, s. 1.

³³ Oikeusministeriö 2004, s. 1.

³⁴ Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2004:13.

³⁵ Antila 2007, s. 4–5. Vrt. holhoustoimilain mukainen edunvalvonta, jossa päämiehellä ei usein ole tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa edunvalvojan henkilöön tai tämän toimiin. Edunvalvontavaltuutuksen avulla henkilö voi ulottaa oman tahtonsa asioista myös toimintakyvyttömyyden alaiseen aikaan.

³⁶ Antila 2007, s. 5–6.

Yleisten edunvalvojien tarpeen kasvuun vaikuttaa myös se, että sukulaisten toimiminen edunvalvojina on määrällisesti vähentynyt. Laki ei ole siihen enää velvoittanut, eikä läheisen edunvalvojana toimimista ole toisaalta koettu samalla tavalla velvollisuudeksi kuin ennen.³⁷ Edunvalvontavaltuutuksella pyritään osaltaan palauttamaan toimintakyvyttömiä henkilöiden asioiden hoitoa läheisille ja vähentämään niin kutsuttujen virkaedunvalvontojen määrää. Samalla on tarkoitus hillitä tarvittavien resurssien kasvua. Kun edunvalvontavaltuutuksen tehneet eivät pääsääntöisesti tule yleisen edunvalvonnan piiriin, eikä siihen kohdistu samanlaista valvontaa kuin yleiseen edunvalvontaan, ei resursseja holhoustoimessa tarvita aivan niin paljoa.³⁸

Lain taustalla ovat vaikuttaneet myös toimintakyvyttömän henkilön suojaamisen periaate ja kansainvälinen kehitys. Yleisten edunvalvontojen määrän kasvaessa kasvaa myös riski siitä, ettei yksittäisen henkilön asioita ehditä tarkastella riittävällä intensiteetillä. Tämä lisää edunvalvottavan omaisuuteen liittyvää väärinkäytösten riskiä.³⁹ Toisaalta Euroopan neuvosto on antanut suosituksen No R (99) 4 toimintarajoitteisten aikuisten oikeudellista suojelua koskeviksi periaatteiksi⁴⁰. Suosituksen 2 periaatteen 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden hallitusten tulisi harkita mahdollisuutta toteuttaa lainsäädännön avulla niitä keinoja, joilla henkilö voisi ennalta varautua mahdolliseen tulevaan toimintakyvyttömyyteensä⁴¹. Oikeuskirjallisuudessa onkin todettu, että edunvalvontavaltuutus ja sitä koskeva laki on Suomen keino toteuttaa kyseistä suositusta⁴².

³⁷ Anttila Oikeustieto 5/2009, s. 24.

³⁸ Anttila 2007, s. 5–6.

³⁹ Anttila 2007, s. 6.

⁴⁰ Recommendation No. R(99) 4 of the Committee on Ministers to Member States on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable Adults.

⁴¹ Recommendation No: R(99) 4 of the Committee on Ministers to Member states on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable Adults, s. 3.

⁴² Anttila 2007 s. 7.

3. Edunvalvontavaltuus

3.1. Mikä edunvalvontavaltuus on?

Edunvalvontavaltuus määritellään EVVL 1 §:ssä henkilön laatimaksi valtakirjaksi, jonka hän määrää tulemaan voimaan, mikäli hän tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi itse kykenemättömäksi huolehtimaan omista asioistaan⁴³. Kyse on yksityisoikeudellisesta valtuutuksesta, joka perustuu valtuuttajan tahdonilmaisulle. Jotta valtuutus syntyy ja sitä voidaan myös soveltaa käytännössä, edellytetään valtuutetulta suostumusta tehtävään.⁴⁴

Lain esitöissä on korostettu, ettei laissa säädettyä valtuutusta voida käyttää henkilön poissaolosta johtuvaan kykenemättömyyteen tehdä päätöksiä. Kyse täytyy olla vaikkapa dementiasta tai muusta vastaavasta johtuvasta, pidempiaikaisesta kykenemättömyydestä.⁴⁵ Kyse voi olla myös pelkästään fyysisestä, esimerkiksi liikkumista vaikeuttavasta sairaudesta, jonka myötä edunvalvonnan kynnys ylittyy⁴⁶. Edunvalvontavaltuutuksesta tuleekin nimenomaisesti käydä ilmi, että kyseessä on EVVL 1 §:n tilanteissa sovellettava valtuutus, jotta siihen voidaan soveltaa kyseistä lakia⁴⁷.

Edunvalvontavaltuutuksella on haluttu mahdollistaa etukäteinen varautuminen toimintakyvyttömyyteen. Sillä taataan että toimintakyvyttömyyden kohdatessa on joku, jolla on valtuudet ja mahdollisuudet hoitaa asioita henkilön puolesta. Valtuutus vähentää tarvetta henkilön itsemääräämisoikeuteen puuttumiseen⁴⁸. Sen avulla henkilö voi varmistaa oman tahtonsa kuulumisen eri oikeustoimien suhteen, vaikkei niiden toteutushetkellä mielipidettään kykenisikään enää ilmaisemaan⁴⁹.

Edunvalvontavaltuus voidaan pitkälti rinnastaa holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan. Olennaisena erona on nähty nimenomaisesti se, että kyseessä on henkilön omaan tahdonilmaisuun perustuva edustusmuoto⁵⁰. Valtuutusta onkin oikeuskirjallisuudessa pidetty ensisijaisena edunvalvonnan muotona HolhTL:n mukaiseen edunvalvontaan nähden⁵¹. Tämä näkökanta on perusteltu, sillä lähtökohtaisesti EVVL:n mukainen edunvalvonta syrjäyttää HolhTL:n mukaisen edunvalvonnan. Mikäli henkilö on laatinut edunvalvontavaltakirjan ja se on joko voimassa tai saatettavissa voimaan

⁴³ Myös Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa edunvalvontavaltuus laaditaan samankaltaisia tilanteita silmällä pitäen. Ks. tarkemmin lag om framtidsfullmakter 1 § ja Mental Capacity Act 2005, s. 1–2.

⁴⁴ Kolehmainen DL 3/2010b, s. 280.

⁴⁵ HE 52/2006 vp, s. 16.

⁴⁶ Anttila Oikeustieto 5/2009, s. 22.

⁴⁷ HE 52/2006 vp, s. 16.

⁴⁸ Sarja LM 3/2007, s. 383.

⁴⁹ Tornberg 2012, s. 357.

⁵⁰ Antila 2007, s. 1.

⁵¹ Välimäki 2008, s. 157.

pian, ei HolhTL:n mukaista edunvalvojaa voida henkilölle lähtökohtaisesti määrätä. Edunvalvoja voidaan määrätä edunvalvontavaltuutuksesta huolimatta, mikäli valtuutettu osoittautuu kykenemättömäksi tai sopimattomaksi tehtävään.⁵²

Edunvalvontavaltuutus voidaan saattaa lain mukaisesti siis voimaan, mikäli henkilö tulee pysyväisluontoisesti kykenemättömäksi hoitamaan omia asioitaan. Mikäli henkilö säilyttää kykynsä hoitaa asioitaan elämänsä loppuun asti, ei edunvalvontavaltuutusta oteta käyttöön lainkaan⁵³. Edunvalvontavaltuutusta vahvistettaessa tulee aina tarkasti tutkia, täytyvätkö valtuutuksen vahvistamisen edellytykset. Mikäli edellytyksiä vahvistamiselle ei ole, ei edunvalvontavaltuutusta voida vahvistaa. Vahvistamista käsitellään tarkemmin kappaleessa 3.4.

Yleisesti katsoen voidaan todeta, että valtuutus on harmiton tulevaisuuteen varautumisen keino. Jos tarvetta edunvalvonnalle ei tule, ei valtakirjaa myöskään missään vaiheessa saateta voimaan. Mikäli todellinen tarve edunvalvojalle sen sijaan ajankohtaistuu syystä tai toisesta, on henkilö voinut jo valmiiksi oman itsemääräämisoikeutensa puitteissa vaikuttaa siihen, miten hänen asioitaan tullaan tällaisessa tapauksessa hoitamaan ja kuka niitä hoitaa. Mitään oikeuksia tai velvollisuuksia ei valtuutetulle synny pelkän tulevaisuutta varten laaditun valtakirjan perusteella⁵⁴. Oikeuksien ja velvollisuuksien syntyminen edellyttää valtakirjan vahvistamista.

3.2. Valtuutuksen laatiminen

EVVL 5 §:n mukaan 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka kykenee ymmärtämään valtakirjan merkityksen voi laatia edunvalvontavaltakirjan. Kyvyllä ymmärtää valtakirjan merkitys on katsottu tarkoitetavan, että valtuuttajan tulee olla oikeustoimikelpoinen valtuutusta tehdessään⁵⁵. Valtuuttajan tulee kyetä arvioimaan itsenäisesti valtuutuksen ja siihen otettavien määräysten merkitystä, sekä niiden mahdollisia seurauksia. Lisäksi valtuuttajan tulee kyetä itsenäiseen tahdonmuodostukseen edellä mainittujen osalta.⁵⁶ Esimerkiksi dementian ollessa vielä alkuvaiheessa taudinkehitystä, on henkilö pääsääntöisesti oikeustoimikelpoinen ja kykeneväinen ymmärtämään itseään koskevia asioita⁵⁷. Valtuutuksen laatimisen hetkellä onkin tapauskohtaisesti arvioitava sitä, kykeneekö henkilö sen laatimaan. Yksin tietyn diagnoosin nojalla tätä ei voida vielä todeta.

⁵² Välimäki 2008, s. 157.

⁵³ Nikumaa, Koponen (toim.) 2016, s. 24.

⁵⁴ Heino ym. 2016, s. 5.

⁵⁵ HE 52/2006 vp, s. 19.

⁵⁶ Antila 2007, s. 33.

⁵⁷ Antila 2007, s. 34 ja Mäki-Petäjä-Leinonen ym. LM 6/2006, s. 945.

Oikeustoimikelpoisuus on määritelty perinteisesti henkilön kyvyksi ottaa vastaan ja antaa tahdonilmaisuja, jotka määritellään oikeustoimiksi. Pääsääntöisesti henkilö saavuttaa oikeustoimikelpoisuuden täysi-ikäiseksi tultuaan ja säilyttää sen aina kuolemaansa asti.⁵⁸ Kaikki täysi-ikäiset eivät tästä huolimatta ole oikeustoimikelpoisia ja sitä voidaanakin tarvittaessa rajoittaa tuomioistuimen päätöksellä.⁵⁹ Vaikkei henkilön oikeustoimikelpoisuutta olisi rajoitettu on huomiota kiinnitettävä aina tapauskohtaisiin olosuhteisiin oikeustoimen tekohetkellä⁶⁰. Se, ettei jonkun oikeustoimikyvyttömyydestä ole julkista merkintää holhousasioiden rekisterissä, ei takaa tosiasiallisesti sitä, että henkilö olisi kykenevä ymmärtämään asioiden luonnetta⁶¹. Vaikutusta on sillä, miten monimutkaisista asioista on kysymys, joita esimerkiksi valtakirjaan ollaan sisällyttämässä⁶². Yksinkertaisen testamentin tai edunvalvontavaltuutuksen laatiminen ei vaadi henkilön päätöksentekokyvyltä yhtä paljon, kuin vaikkapa monimutkainen kiinteistön kauppa. Ratkaisevaa päätöksentekohetkellä on, ymmärtääkö henkilö oikeustoimen merkityksen ja sen vaikutukset.⁶³ Tämän vuoksi on arvioitava aina tapauskohtaisesti henkilön päätöksentekokykyä kunkin asian kohdalla erikseen⁶⁴.

Henkilön kelpoisuuden lisäksi valtakirjaa koskien EVVL:ssa säädetään tarkoista muotovaatimuksista, jotka valtuutuksen tulee täyttää. Lain 6.1 § edellyttää valtakirjan laatimista kirjallisesti niin, että siitä käy ilmi 2 momentin mukaisesti valtuuttamistarkoitus. Valtuuttamistarkoitus voi ilmetä joko valtakirjan otsikosta tai sen sisällöstä⁶⁵. Muotovaatimuksiin kuuluu myös, että valtuuttajan, sekä kahden esteettömän todistajan on se allekirjoitettava.⁶⁶

Lain esitöissä valtakirjan muotovaatimuksia on perusteltu sillä, että niillä edistetään valtuutuksen tarpeellisuuden ja sisällön syvällisempää harkitsemista sen laatimisprosessin aikana. Todistajilla puolestaan varmistetaan se, että jälkeenpäin voidaan tarvittaessa todistaa valtakirjan oikeaperäisyys. Lisäksi todistajilta voidaan saada muutakin selvitystä esimerkiksi siitä, miten hyvin valtuuttaja on ymmärtänyt valtakirjan merkityksen sen tekohetkellä.⁶⁷

⁵⁸ Mäki-Petäjä-Leinonen ym. LM 6/2006, s. 943.

⁵⁹ Mäki-Petäjä-Leinonen ym. LM 6/2006 s. 944.

⁶⁰ Tornberg 2012, s. 212.

⁶¹ Tornberg 2012, s. 213.

⁶² Antila 2007, s. 34.

⁶³ Mäki-Petäjä-Leinonen ym. LM 6/2006, s. 943.

⁶⁴ Mäki-Petäjä-Leinonen ym. LM 6/2006, s. 957.

⁶⁵ HE 52/2006 vp, s. 19.

⁶⁶ Ruotisissa edunvalvontavaltuutusvaltakirjalle asetettavat vaatimukset vastaavat vaatimuksia Suomessa. Iso-Britanniassa valtuutus tulee laatia erilliselle, sitä varten laaditulle lomakkeelle, jonka pätevyys ja sisältö tosin vastaavat pitkälti Suomen vaatimuksia. Ks. lisää lag om framtidsfullmakter 3–5 § ja Mental Capacity Act 2005, s. 39 sekä Office of the Public Guardian, Form LP1F ja Form LP1H.

⁶⁷ HE 52/2006 vp, s. 19.

EVVL 6.2 §:ssa säädetään myös, että valtakirjasta tulee ilmetä ne asiat, joissa valtuutettu oikeutetaan toimimaan valtuuttajan puolesta. Nämä voidaan yksilöidä hyvinkin tarkasti tai tyytyä yleisluontoisempiin ilmaisiin, esimerkiksi toteamalla valtuutuksen kattavan kaikki taloudelliset tai henkilöä koskevat asiat. Valtakirja on mahdollista ulottaa myös molempiin edellä mainittuihin asioihin. Asianmukaiseksi on katsottu asettaa myös vaatimus siitä, että valtakirjasta tulee ilmetä sekä valtuuttajan, että valtuutetun henkilöllisyys. Nimen lisäksi asiakirjaan on tarkoituksenmukaista liittää myös muita tunnistetietoja henkilöistä. Esimerkiksi henkilötunnusten avulla voidaan tarvittaessa yksilöidä valtakirjassa mainitut henkilöt tarkemmin. Niiden puuttuminen ei kuitenkaan tee valtakirjasta pätemättöntä.⁶⁸ Valtakirjasta on vielä ilmentävä se, että sen on tarkoitettu tulevan voimaan EVVL 1 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa.

Valtakirjan laatimiseen liittyy myös EVVL 7 §:n vaatimus valtakirjaan otettavista todistajien todistuslausumasta. Lain esitöissä se on rinnastettu perintökaaren 10:2 §:n säännöksiin testamentin todistuslausumaan liittyen. Todistajanlausumassa tulee todeta, että todistajat ovat olleet samanaikaisesti läsnä ja, että valtuuttaja on ymmärtänyt valtakirjan merkityksen. Myös muista todistajien havainnoimista seikoista, jotka voivat vaikuttaa valtakirjan pätevyYTEEN on hyvä mainita todistajanlausumassa. Todistajanlausuman puuttuminen ei tee valtakirjasta pätemättöntä. Lain esitöissä sitä pidetään tarpeellisena erityisesti, koska se takaa valtakirjan uskottavuutta. Todistajien tulee liittää allekirjoituksensa ohien myös syntymäaikansa ja yhteystietonsa sekä todistamisen aika ja paikka.⁶⁹

Valtakirjaa laadittaessa on hyvä kiinnittää huomiota tarpeeseen liittää lääkärintlausunto valtuuttajan terveydentilaa koskien edunvalvontavaltuutuksen liitteeksi. Erityisesti valtuuttajan ollessa iäkäs henkilö, voidaan lääkärintlausunnon liittämällä välttää mahdollisia riitaisuuksia ja todisteluvaikkeitä tulevaisuudessa.⁷⁰ Lääkärintlausunto toimii todisteena siitä, että henkilö on ollut kykenevä valtuutuksen laatimaan. Lausunnon liittämistä valtuutukseen ei ole ikinä ainakaan haittaa. Mikäli epäilee lääkärintlausunnon tarpeellisuutta, on aina varmempi hankkia lausunto kuin olla sitä hankkimatta.

Kuten huomataan, valtuutusta laadittaessa tulee huomiota kiinnittää moniin asioihin. Osa niistä on pakottavia muutosäännöksiä, osa vaikuttaa valtuutuksen tulkintaan ja käytännön soveltamiseen, vaikeivat ne valtakirjan pätemättömyyteen johtavia tekijöitä olisikaan. Jotta valtakirjasta saadaan sisällöltään valtuuttajan tahtoa vastaava ja muodoltaan pätevä, voi laatimisprosessi venyä melko pitkäksikin. Huomiota tulee kiinnittää myös moniin todisteluun vaikuttaviin tekijöihin. Edellä on

⁶⁸ HE 52/2006 vp, s. 20.

⁶⁹ HE 52/2006 vp, s. 20.

⁷⁰ HE 52/2006 vp, s. 20.

käsitelty lähinnä valtakirjan muotoon liittyviä seikkoja. Seuraavissa kappaleissa on tarkoitus keskittyä tarkemmin valtakirjan konkreettiseen sisältöön liittyviin kysymyksiin.

3.3. Valtuutettu, toissijainen valtuutettu ja varavaltuutettu

Edunvalvontavaltuutus perustuu täysin valtuuttajan ja valtuutetun väliseen luottamussuhteeseen⁷¹. Tästä johtuen valtuutukseen perustuvien asioiden hoito riippuu täysin valtuutetun henkilöstä ja valtuuttajan tulee harkita tarkkaan, kenelle haluaa valtuutuksen antaa. Laissa ei ole annettu valtuutetulle muita edellytyksiä, kuin että hänen tulee olla luonnollinen henkilö (EVVL 3 §).⁷² Erityisiä kelpoisuusvaatimuksia valtuutettuna toimimiselle ei ole⁷³. Lain esitöissä tästä huolimatta nähdään, että edunvalvojan tulisi olla täysivaltainen henkilö⁷⁴. Näkökulma on perusteltu, sillä yleisesti ottaen ei voida ajatella, että henkilö joka on vajaavaltainen toimimaan omissa asioissaan, hoitaisi vielä toisenkin asioita. Poikkeuksena alaikäisyyttä ei ole pidetty itsessään seikkana, joka estäisi valtuutettuna toimimisen⁷⁵. Valtuutetun sopivuutta tehtävään onkin arvioitava kussakin tapauksessa erikseen.

Mahdollisuus nimittää oikeushenkilö valtuutetuksi on poissuljettu johtuen siitä, ettei valtuuttaja tällöin voisi olla täysin varma valtuutetun henkilöstä⁷⁶. Lakia säädettyäessä eduskunnan lakivaliokunta antoi suosituksen oikeusministeriölle seurata lain toteutumisessa sitä, olisiko tulevaisuudessa mahdollisesti aihetta muuttaa sääntelyä niin, että valtuutetuksi voitaisiin määrätä myös oikeushenkilö⁷⁷. Toistaiseksi aihetta sen mahdollistamiseen ei ole nähty perustelluksi. Valtuutetun tulee siis ilmetä lain 6.2 §:n 3 kohdan mukaisesti valtakirjasta. Tämä luo edellytyksen valtuutetun nimenomaiselle nimeämiselle valtakirjassa, eikä valtuutusta voida delegoida eteenpäin. Sitä koskee delegointikielto.⁷⁸

Valtuutuksessa nimettyäkään henkilöä ei voida nimetä valtuutetuksi, mikäli tämä on kykenemätön tai sopimaton toimimaan valtuutettuna (EVVL 24.2 §)⁷⁹. Valtuutetun henkilöä pohdittaessa tuleekin

⁷¹ Ks. KKO 2006:72, jonka perusteluista voidaan tulkita tiiviin luottamussuhteen tukevan toisen puolesta toteutettavien oikeustoimien edun mukaisuutta valtuuttajalle/päämiehelle.

⁷² Samoin Ruotsissa (lag om framtidsfulmakter 1 §). Iso-Britanniassa taloudellisia asioita koskien voidaan valtuutetuksi nimetä myös yhtiö. Henkilöä koskevissa asioissa valtuutettuna voi toimia ainoastaan luonnollinen henkilö (ks. tarkemmin Mental Capacity Act 2005, s. 6).

⁷³ *Sarja* DL 2/2011, s. 145.

⁷⁴ HE 52/2006 vp, s. 33 ja *Tornberg* 2012, s. 335.

⁷⁵ *Tornberg* 2012, s. 339.

⁷⁶ *Antila* 2007, s. 25.

⁷⁷ LaVM 29/2006 vp, s. 3.

⁷⁸ *Antila* 2007, s. 26.

⁷⁹ Ks. tarkemmin HE 52/2006 vp, s. 33 ja *Tornberg* 2012, s. 338–340. Lain esitöissä valtuutettuna toimimisen esteenä mainitaan esimerkiksi rikostuomio kavalluksesta, luottamusaseman väärinkäytöstä tai muusta vastaavanlaisesta

huomioda se, että hän olisi toimivaltainen toimimaan mahdollisimman laajasti valtuuttajan asioissa. Tilanteita, joissa näin ei ole, kuin myös mahdollista esteellisyyttä ja muita vastaavia tilanteita silmällä pitäen valtuuttajan on mahdollista nimetä useita valtuutettuja.

Mikäli valtuuttaja valtuuttaa eri henkilöt hoitamaan taloudellisia ja henkilöä koskevia asioita, on kyse oikeastaan kahdesta eri valtuutuksesta⁸⁰. Useita valtuutettuja voidaan kuitenkin EVVL:n esitöiden mukaan määrätä hoitamaan myös samaa tehtävää⁸¹. Tällaisissa tilanteissa on katsottu aiheelliseksi nimenomaisesti määrätä siitä, ovatko valtuutetut kelpoisia edustamaan valtuuttajaa asiassa kukin yksinkin, vai pelkästään yhdessä⁸².

Useampia valtuutettuja voidaan määrätä myös siinä tarkoituksessa, että *varsinainen valtuutettu* tulee esteelliseksi hoitamaan tehtäväänsä joko tilapäisesti tai pysyvästi. EVVL 4.1 §:ssä on säädetty tässä tarkoituksessa nimettävistä varavaltuutetusta ja toissijaisesta valtuutetusta. *Varavaltuutettu* on henkilö, joka on nimetty valtuutetuksi siltä varalta, että varsinainen valtuutettu tulee *tilapäisesti* estyneeksi hoitamaan tehtävää sairaudesta tai esteellisyydestä johtuen, taikka muusta syystä. *Toissijainen valtuutettu* on puolestaan määritelty henkilö, jolle valtuutus on annettu sen varalta, että varsinainen valtuutettu ei ota valtuutustehtävää vastaan, luopuu siitä tai tulee pysyvästi estyneeksi hoitamaan tehtävää. Varavaltuutettu on siis väliaikaista järjestelyä silmällä pitäen nimetty henkilö, kun toissijainen valtuutettu puolestaan on tarkoitettu *pysyväksi* järjestelyksi.⁸³ Hallituksen esityksen mukaisesti varavaltuutetuksi ja toissijaiseksi valtuutetuksi voidaan nimittää myös sama henkilö. Heitä voidaan nimetä myös useampia, jolloin valtuutuksessa olisi aiheellista esittää heidän keskinäinen etusijajärjestyksensä.⁸⁴

Myös varavaltuutettuun ja toissijaiseen valtuutettuun sovelletaan samoja säännöksiä kuin varsinaiseen valtuutettuun. Tästä johtuen tilanteessa, jossa nimettyjä valtuutettuja on useita, ei edunvalvontavaltuutusta voida käsitellä yhtenä kokonaisuutena. Näin ollen kullekin valtuutetulle on annettava erikseen valtuutus ja se vahvistetaan tulemaan voimaan suhteessa kuhunkin valtuutettuun erikseen. Valtuutus voidaan myös peruuttaa kunkin osalta erikseen.⁸⁵

rikoksesta. Oikeuskirjallisuudessa myös valtuuttajan ja valtuutetun välisen riitaantumisen on nähty ilmentävän valtuutetun sopimattomuutta tehtävään. Maistraatin ei lähtökohtaisesti tarvitse ryhtyä erityisiin toimiin valtuutetun sopivuuden selvittämiseksi, vaan sillä on perusteltu oikeus luottaa siihen, että valtuutetun itse valitsema henkilö on tehtävään sopiva ja kykenevä.

⁸⁰ Antila 2007, s. 27.

⁸¹ HE 52/2006 vp, s. 24 ja 31.

⁸² Antila 2007, s. 27.

⁸³ Antila 2007, s. 27.

⁸⁴ HE 52/2006 vp, s. 18.

⁸⁵ Antila 2007, s. 29.

Valtuutetuksi valitun henkilöllä voi olla suuri merkitys siihen, millaisia toimia toisen puolesta voidaan tehdä. Valtuutetun henkilö voi vaikuttaa valtakirjan pätevyyteen, mikäli tämä ei voi esteellisyydestään tai muusta seikasta johtuen hoitaa hänelle annettuja tehtäviä osaksi tai lainkaan. Vaikka valtuutetuksi voidaan nimetä myös läheinen henkilö, olisi ainakin yhden varalla olevista valtuutetuista hyvä olla sellainen, jolla ei ole erityistä liityntää valtuutettuun. Näin voidaan välttää tilanteita, joissa valtuuttajan itsemääräämisoikeus jää valtuutetun läheisen aseman tuottaman esteellisyyden vuoksi toteutumatta.⁸⁶

3.4. Valtuutetun määrääminen tehtävään

Jotta valtuutus tulisi voimaan, on se vahvistettava maistraatissa. Vahvistamisesta säännellään EVVL:n 24 §:ssä. Lain esitöissä on käyty tarkemmin läpi syitä sille, miksi vahvistaminen nähdään tarpeelliseksi edunvalvontavaltuutuksen yksityisoikeudellisesta luonteesta huolimatta. Yhtenä syynä on mainittu, että tällöin on tarkoin todettavissa valtuutuksen voimaantuloaika. Tämä on tärkeää, jotta voidaan välttää riidat edunvalvonnan alkamishetkeä koskien. Vahvistamismenettelyllä kohdistetaan myös viranomaiskontrollia valtuutukseen jo valtuutetun aloittaessa tehtäväänsä.⁸⁷

Toiseksi syyksi on esitetty se, että menettelyllä turvataan maistraatin tietoisuus edunvalvonnasta tietyn henkilön kohdalla. Mikäli maistraatilla ei olisi tietoa edunvalvonnasta, ei se voisi kohdistaa valvontaa edunvalvojan toimiin. Vahvistamisen yhteydessä edunvalvontavaltuutus merkitään lisäksi holhousasioiden rekisteriin, mikä on tärkeää kolmannen osapuolen näkökulmasta. Kolmas voi saada tarvittaessa rekisteristä tiedon edunvalvonnasta ja henkilön edunvalvojan henkilöstä. Näin se suojaa paitsi valtuuttajan, myös tämän kolmannen oikeuksia.⁸⁸

Jotta edunvalvontavaltuutus voidaan vahvistaa, tulee sen täyttää tietyt kriteerit. Ensinnäkin, edunvalvontavaltuutuksen tulee täyttää muutovaatimukset ja ylittää niin kutsuttu edunvalvontakynnys. Kyseessä tulee olla EVVL 1 §:ssä tarkoitettu edunvalvontavaltuutus, valtuuttajan on tullut olla kelpoinen tekemään valtuutus ja valtakirjan on muutoinkin oltava muodoltaan pätevä (kirjallinen, allekirjoitettu ja kahden esteettömän todistajan oikeaksi todistama). Lisäksi edellytetään, että valtuuttaja on menettänyt kykynsä huolehtia asioistaan. Tämä voi johtua sairaudesta, henkisen toiminnan häiriöstä, heikentyneestä terveydentilasta tai muusta vastaavasta syystä. Oleellista on, ettei

⁸⁶ Tilanteista, joissa valtuutettu on esteellinen toimimaan, säädetään EVVL 17 §:ssä. Ks. lainkohdan tulkinnasta myös HE 52/2006 vp, s. 26–27.

⁸⁷ HE 52/2006 vp, s. 12.

⁸⁸ Ks. Antila 2007, s. 55 ja HE 52/2006 vp, s. 12.

henkilö enää kykene itse asioitaan hoitamaan.⁸⁹ Edellytyksenä on myös, että valtuutettu on kykenevä ja sopiva tehtävään, eikä valtuuttajan asioita ole järjestetty hoidettavaksi muulla tavoin toimivasti.⁹⁰

Lain 24.1 §:n mukaisesti edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista voi hakea vain valtuutettu. Valtuutuksen vahvistamista haetaan siltä maistraatilta, jonka toimialueella valtuuttajalla on kotikunta (EVVL 25.1 §). Mikäli valtuuttajalla ei ole kotikuntaa Suomessa, on asiassa toimivaltainen se maistraatti, jonka toimialueella valtuuttaja pääasiallisesti oleskelee (EVVL 25.2 §). Mikäli edellä mainittujen perusteella ei ole löydettävissä toimivaltaista maistraattia, ratkaisee asian Helsingin maistraatti (EVVL 25.3 §). Hallintolain (434/2003) säännösten mukaisesti asia tulee laittaa vireille kirjallisella hakemuksella, jossa tulee esittää vaatimus perusteluineen (HL 19 §). Mikäli viranomainen, eli maistraatti suostuu, voidaan asia laittaa vireille myös suullisesti.

Jotta maistraatti voi ratkaista asian siitä, voidaanko edunvalvontavaltuutus vahvistaa, tule sille esittää alkuperäinen valtakirja (EVVL 24.3 §). Lisäksi lainkohdassa edellytetään myös lääkärinlausunnon tai muun luotettavan selvityksen esittämistä siitä, että valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi huolehtimaan asioista, joita valtuutus koskee. Maistraatti voi hankkia myös muuta selvitystä asian selvittämiseksi ja esimerkiksi valtuuttajan kuuleminen asiassa voi olla tärkeässä roolissa ratkaisua tehtäessä.

Mikäli edellytykset valtuutuksen vahvistamiselle täyttyvät, on maistraatin se vahvistettava. Valtuutuksen vahvistamisesta annettuun päätökseen voidaan hakea muutosta hallinto-oikeudelta hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetyllä tavalla.

3.5. Valtuutuksen sisältö

Tutkielmani tarkoituksena on tarkastella erityisesti edunvalvontavaltuutuksen sisältöön liittyviä kysymyksiä. Seuraavissa kappaleissa esitän perusteellisemman katsauksen siihen, millaisia asioita valtuutukseen voidaan edunvalvontavaltuutuslain nojalla sisällyttää. EVVL 2 §:n mukaisesti kyse voi

⁸⁹ Myös Ruotsissa edunvalvontavaltuutus on tarkoitettu tulemaan voimaan vasta kun henkilö ei itse kykene enää asioitaan hoitamaan. Siellä edunvalvontavaltuutuksen vahvistaa käräjäoikeus (Ks. lisää lag om framtidsfullmakter 9–11 §). Iso-Britanniassa edunvalvontavaltuutuksen pätevyys edellyttää sen rekisteröimistä Office of the Public Guardianiin. Rekisteröinti vie noin 3 kuukautta ja se suositellaan tehtäväksi heti kun valtuutus on laadittu. Valtuutuksessa valtuuttaja saa itse päättää, tuleeko edunvalvontavaltuutus voimaan heti, kun se on rekisteröity, jolloin valtuutettu toimii valtuuttajan rinnalla, vai aktualisoituuko valtuutus vasta valtuuttajan menetettyä toimintakykynsä. Kun edunvalvontavaltuutus on rekisteröity, on se valmis käytettäväksi, eikä sen voimaan saattamiseksi tarvita erillistä vahvistamista. Mikäli valtuuttaja on antanut valtuutetulle valtuuden toimia vasta kun hän on menettänyt toimintakykynsä, saattavat jotkin instituutiot, kuten pankit, vaatia todistusta toimintakyvyn menettämisestä (ks. lisää Mental Capacity Act 2005, s. 5 ja Office of the Public Guardian, s. 22).

⁹⁰ Antila 2007, s. 58. Ks. lisää myös HE 52/2006 vp, s. 33.

olla joko taloudellisista tai henkilöä koskevista asioista.⁹¹ Laissa lähdetäänkin siitä, että näiden puitteissa valtuuttaja voi määritellä vapaasti ne toimet, joissa valtuutetulla on oikeus valtuuttajan puolesta toimia⁹². Laissa ei määritellä tarkemmin, mitä nuo taloudelliset asiat ja henkilöä koskevat asiat voivat olla. Tässä osiossa on tarkoitus tarkastella myös sitä.

Mikäli valtakirjassa ei ole määritelty yleisiä ilmauksia laajemmin valtuutettavia toimia, on lain esitöissä katsottu, että taloudellisissa asioissa toimiminen kattaa valtuuttajan *oikeustoimissa edustamisen* sekä *puhevallan käytön* tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa. Lisäksi valtuutetulla on *oikeus ottaa vastaan tiedoksiantoja* valtuuttajan puolesta. Taloudellisten asioiden hoito on näin ollen tulkittava laajasti ja se kattaakin kaikki oikeustoimet, joilla on *taloudellista merkitystä* valtuuttajalle tai joiden merkitys tämän talouteen on muutoin huomattava. Oikeus toimia valtuuttajan henkilöä koskevissa asioissa puolestaan rajoittuu niihin oikeustoimiin, joiden merkitystä valtuuttaja ei oikeustoimen tekohetkellä kykene ymmärtämään.⁹³

Valtuuttajan ei ole välttämätöntä ulottaa valtuutusta koskemaan kaikkia itseään koskevia taloudellisia ja henkilöllisiä asioita, vaan se voidaan myös rajoittaa koskemaan vain jotakin tai joitakin tiettyjä oikeustoimia, asioita tai omaisuutta. Se missä määrin valtuutetulla on oikeus edustaa valtuuttajaa, on mahdollista määritellä täysin yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti, kuitenkin niin että kyseessä on joko henkilön talouteen tai henkilöön liittyvä asia. Korostuneen henkilökohtaiset asiat jäävät kokonaan edustusvallan ulkopuolelle.⁹⁴

Huomataan, että valtuutukseen voidaan sisällyttää paljon erilaisia määräyksiä ja ehtoja. Valtuutuksesta on mahdollista tehdä hyvinkin yksityiskohtainen ja valtuuttajan henkilökohtaiset olosuhteet määrittävät pitkälti sitä, millaisia asioita valtuutukseen kannattaisi sisällyttää. On tilanteita, joissa hyvin yksinkertainen valtakirja on riittävä ja täysin toimiva, mutta toisissa tilanteissa liian yksinkertaisen valtuutuksen laatiminen voi sen voimaan tullessa johtaa ongelmallisiin tilanteisiin. Muun muassa näistä syistä katson, että aiheellista olisi aina turvautua edunvalvontavaltuutuksen laatimisessa sellaisen henkilön puoleen, joka on perehtynyt asiaan enemmän.

Varsinaisen valtuutuksen lisäksi valtuutetulle on mahdollista antaa valtuutukseen sisällytetyistä toimista tarkempia ohjeita erillisillä toimiohjeilla. Toimiohjeet voivat olla varsinaista valtakirjaa

⁹¹ Samoin Ruotsissa ja Iso-Britanniassa (lag om framtidsfullmakter 2 § ja Mental Capacity Act 2005, s. 5). Iso-Britanniassa taloudellisia asioita ja henkilöä koskevia asioita koskevat valtuutukset tehdään eri asiakirjoille (Office of the Public Guardian, s. 3).

⁹² HE 52/2006 vp, s. 17.

⁹³ HE 52/2006 vp, s. 17.

⁹⁴ HE 52/2006 vp, s. 18.

yksityiskohtaisempia ja hyvinkin tarkkoja neuvoja asioiden hoitoon liittyen. Toimiohjeita käydään läpi tarkemmin kappaleessa 3.6.

3.5.1. Taloudelliset asiat

3.5.1.1. Yleistä

EVVL 2 §:ssä säädetään siitä, että edunvalvontavaltuutus voi koskea henkilön taloudellisia asioita. Pääsääntöisesti edunvalvojan tehtävänä onkin valtuuttajan taloudellisten asioiden ja omaisuuden hoitaminen, sekä edustaminen niihin liittyvissä asioissa⁹⁵. Kuten jo edellä esitetyn perusteella huomataan, tarkoitetaan taloudellisilla asioilla kaikkia niitä toimia, joilla on henkilölle jonkinlaista taloudellista merkitystä. Kyseessä voi olla henkilön varallisuuden hoitamiseen, hallinnoimiseen, vaihtamiseen, myyntiin, edustamiseen tai muuhun vastaavaan varallisuuteen liittyvään oikeustoimeen liittyvä valtuutus. Kyse voi olla pelkästään laskujen maksamiseen oikeuttavasta valtuudesta tai laajemmin vaikkapa kiinteän omaisuuden myyntiin oikeuttavista tahdonilmauksista. Siihen, millaisia asioita taloudellisiin asioihin kunkin valtuuttajan kohdalla voi kuulua, vaikuttaa ensinnäkin henkilön varallisuuden laatu ja laajuus ja toisaalta se, mitä toimia hän haluaa valtuutetun toimivaltaan sisällyttää.

Holhoustoimilain mukaisen edunvalvojan toimivaltaan perustilanteessa on oikeuskirjallisuudessa katsottu kuuluvan ainakin päämiehen *maksuista* huolehtiminen, sekä sen varmistaminen että tämän *saatat* tulevat selvitettyiksi ja saaduiksi. Lisäksi edunvalvojan tulee hakea kaikki ne *etuudet*, joihin päämiehellä on oikeus lain mukaisesti, mutta joita ei ole syystä tai toisesta vielä haettu. Myös päämiehen *velkojen järjestely* kuuluu yleensä edunvalvojan toimivaltaan.⁹⁶ Näitä samoja toimia myös valtuutetut yleensä hoitavat. Tämä on luonnollista, sillä luonteeltaan ne ovat oikeustoimia, jotka useimmiten koskettavat jokaista tavalla tai toisella.

Myös oikeusministeriö on käsitellyt laatimassaan edunvalvonnan käsikirjassa yksityiskohtaisemmin niitä taloudellisia oikeustoimia, joiden voidaan pääsääntöisesti katsoa lukeutuvan edunvalvojan toimivaltaan. Käsikirja on laadittu holhoustoimilain mukaista edunvalvontaa silmällä pitäen, mutta se on analogisesti sovellettavissa myös edunvalvontavaltuutukseen.

⁹⁵ Oikeusministeriö 2016, s. 25.

⁹⁶ *Sarja* DL 2/2011, s. 149.

Käsikirjan lähtökohtana on, että edunvalvojan tulisi näkyä päämiehen elämässä mahdollisimman vähän⁹⁷. Päivittäisistä raha-asioistaan päämies voikin huolehtia mahdollisuuksiensa mukaan itse. Edunvalvoja huolehtii usein käyttötiliä lukuun ottamatta päämiehensä muista tileistä sekä laskujen ja velkojen maksamisesta, kuin myös siitä, että päämiehen saatavat tulee maksettua tämän tilille tai ne saadaan muutoin perittyä.⁹⁸ Saman voidaan katsoa koskevan edunvalvontavaltuutetun tehtäviä, ellei valtuuttaja itse kykene kyseisistä asioista huolehtimaan.

EVVL:ssa ei säädetä valtuuttajalle annettavista käyttövaroista. Koska edunvalvontavaltuutus ei pääsääntöisesti rajoita henkilön oikeustoimikelpoisuutta, on oikeuskirjallisuudessa katsottu, että henkilölle on annettava varoja käyttöönsä siinä määrin, kuin hän itse haluaa⁹⁹. Valtuutetulla ei kuitenkaan liene velvollisuutta luovuttaa määrättömästi käyttövaroja valtuuttajalle tämän etujen vastaisesti tai muutoin kohtuuttomasti. Raha-asioihin liittyen edunvalvojan tehtävään voi lisäksi sisältyä etuuksien hakeminen valtuutetulle, ellei tämä ole itse niitä hakenut. Haettavia etuuksia ovat esimerkiksi kansaneläke, sairauspäivärahat, perhe-eläke, opintoraha, lapsilisä ja ansiosidonnainen työttömyysturva.¹⁰⁰

Taloudellisten asioiden hoitoon liittyy myös eräiden päämiehen *sopimusten* tarkistaminen. Tällaisia sopimuksia ovat muun muassa vakuutukset, puhelinliittymät, lehtitilaukset, vuokrasopimukset, siivouspalvelusopimukset sekä vesi-, jäte- ja sähkösopimukset. Myös päämiehen verotuksesta huolehtiminen ja sen oikeellisuuden tarkastaminen voi kuulua edunvalvojan taloudellisiin tehtäviin.¹⁰¹

Lisäksi päämiehen varallisuuteen voi kuulua *kiinteää omaisuutta* (esimerkiksi metsää), jonka osalta voi olla tarpeellista laatia omaisuudenhoitosuunnitelma, jonka mukaisesti sitä hoidetaan¹⁰². Suuremmat omaisuuserät ja erityisesti kiinteä omaisuus ovat sellaista omaisuutta, jonka osalta valtuuttajan olisi erityisesti tarkoituksenmukaista pohtia tarvetta yksityiskohtaisemmille ohjeille ja määräyksille. Silloin ei ainakaan kohdattaisi ongelmia sen suhteen, onko valtuutetulla oikeus edustaa valtuuttajaa kyseisissä asioissa vai ei. Valtuutus voi koskea esimerkiksi kiinteän omaisuuden *myymistä, vuokraamista* tai *tuoton hankkimista* sille.

Edunvalvojan toimivaltaan voi kuulua myös henkilön *asuntoa* koskevista kysymyksistä päättäminen. Onko asuntoa tarpeellista säilyttää ja esimerkiksi vuokrata, vai voidaanko asunto myydä? Asuntoa

⁹⁷ Ks. Oikeusministeriö 2016 s. 27.

⁹⁸ Ks. Oikeusministeriö 2016, s. 32.

⁹⁹ *Karvonen-Kälkäjä, Mäki-Petäjä-Leinonen* 2017, s. 105.

¹⁰⁰ Ks. Oikeusministeriö 2016, s. 31.

¹⁰¹ Ks. Oikeusministeriö 2016, s. 32.

¹⁰² Ks. Oikeusministeriö 2016, s. 33.

koskevien kysymysten myötä tulee usein vastuu myös koti-irtaimistosta. Näitä kumpaakin koskien tulee noudattaa mahdollisuuksien mukaan päämiehen omaa tahtoa ja periaatetta siitä, että päämiehelle oleellista merkitystä omaavaa omaisuutta ei saada hävittää.¹⁰³ Esimerkiksi edunvalvontavaltuutuksesta annettaviin toimiohjeisiin voidaan sisällyttää tarkempia ohjeita menettelytavoista omaisuuden säilyttämistä koskien.

Vaikka edellä mainitut ovat suurelta osin HolhTL:n mukaisen edunvalvonnan näkökulmasta todettuja oikeustoimia, voivat ne samalla tavalla sisältyä myös edunvalvontavaltuutetun tehtäviin. Koska kyse on vaihtoehtoisista edunvalvonnan muodoista, ovat myös valtuutetun ja edunvalvojan tehtäviin lukeutuvat asiat pitkälti samoja. Lisäksi kyse on sellaisista taloudellisista oikeustoimista, joita monen henkilön kohdalla joudutaan tekemään.¹⁰⁴

EVVL:ssa ei juurikaan ole säännelty siitä, miten valtuutetun tulisi hoitaa tehtäväänsä. Lain 16 §:ssä säädetään valtuutetun yleisistä velvollisuuksista, joiden mukaan hänen tulee hoitaa tehtäväänsä huolellisesti ja tunnollisesti, huolehtien valtuuttajan taloudellisista asioista parhaan kykynsä mukaan. Lain mukaan valtuutetulla on velvollisuus edistää valtuuttajan parasta ja tehtävien oikeustoimien tulee olla tämän etujen mukaisia. Valtuuttajan etua tulee tarkastella kunkin yksilöllisistä tarpeista käsin tapauskohtaisesti¹⁰⁵.

Toimiohjeita on pidettävä pääsääntöisesti valtuutetun toiminnan lähtökohtana. Toimiohjeissa voidaan esittää myös toiveita, jotka olisivat lain mukaisesti toteutettuina henkilön edun vastaisia. Nimenomaisesti toivottuina niiden toteutumisella voi olla henkilölle suuri merkitys, josta johtuen toimiohjeet on nähtävä ensisijaisina ohjeina lakiin nähden. Mikäli toimiohjeita ei ole annettu, voidaan myös HolhTL:sta ilmenevät omaisuuden hoitamista koskevat säännökset ottaa huomioon.¹⁰⁶

HolhTL 37.1 §:ssa on säädetty, että päämiehen omaisuutta on hoidettava niin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyväksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Säilytettävä on omaisuus, jota päämies tarvitsee käsillä olevalla hetkellä tai mahdollisesti tulevaisuudessa esimerkiksi asumiseen tai elinkeinon harjoittamiseen. Säilyttää tulee myös omaisuus, jolla on muutoin erityistä arvoa päämiehelle. Muun omaisuuden osalta HolhTL:n 39 §:ssä säädetään

¹⁰³ Ks. Oikeusministeriö 2016, s. 33–34.

¹⁰⁴ Iso-Britanniassa edunvalvontavaltakirjan täyttämistä koskevassa ohjeessa on lueteltu nimenomaisesti niitä toimia, joita henkilön taloudellisten asioiden hoitaminen voi käsittää. Ohjeen mukaan toisen puolesta voidaan muun muassa avata, sulkea ja käyttää pankkitilejä, hakea, vastaanottaa ja käyttää etuuksia, eläkkeitä ja korvauksia, maksaa kotitalouteen, hoitoon ja muihin liittyviä laskuja, tehdä investointeja tai myydä omaisuutta sekä myydä valtuuttajan asunto tai ostaa sellainen. Toimet ovat pitkälti samoja, joita Edunvalvonnan käsikirjassa mainitaan. Ks. Office of the Public Guardian, s. 3.

¹⁰⁵ Tornberg 2012, s. 12.

¹⁰⁶ Karvonen-Kälkäjä, Mäki-Petäjä-Leinonen 2017, s. 104.

sen sijoittamisesta niin, että omaisuuden säilymisestä on olemassa varmuus, ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto.

3.5.1.2. Omaisuuden lahjoittaminen

HolhTL 32.1 §:ssä säädetään ehdottomasta lahjoituskiellosta päämiehen omaisuutta koskien.¹⁰⁷ Holhoustoimilain mukainen edunvalvoja ei voi missään tilanteessa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta kenellekään. Lahjoituskielto koskee kaikkia vastikkeettomia oikeustoimia, joilla taloudellista arvoa omaavaa omaisuutta tai muita etuuksia siirretään pois henkilön omistuksesta ja määräysvallasta¹⁰⁸. Sama lähtökohta on otettu myös EVVL:n (18.1 §). EVVL:n sääntely lahjoituskieltoa koskien poikkeaa HolhTL:n sääntelystä siinä, että joissakin tapauksissa omaisuuden lahjoittaminen valtuuttajan puolesta on tehty mahdolliseksi. Lahjoituskielto ei ole siis täysin ehdoton.

Jotta lahjan antaminen valtuuttajan puolesta olisi mahdollista, tulee lahjan antamisen perusteet olla yksilöity valtakirjassa (EVVL 18.2 §). Lain esitöissä tarkennetaan näitä yksilöintivaatimuksia. Esitöiden mukaan edunvalvontavaltuutuksesta tulee käydä ilmi lahjoituksen kohde ja lahjan saaja sekä lahjan antamisen ajankohta tai ne perusteet, joilla lahja voidaan antaa.¹⁰⁹ Edunvalvontavaltakirjassa lahjoituksen tulee näin ollen olla siinä määrin yksilöity, että voidaan varmuudella määritellä mitä omaisuutta saadaan lahjoittaa ja kenelle, sekä milloin. Valtuutettu voidaan esimerkiksi valtuuttaa antamaan valtuuttajan lapsille kullekin tietty määrä rahaa näiden saavuttaessa täysi-ikäisyyden.

Huomioitava on, että mikäli valtuuttaja ei ole menettänyt oikeustoimikelpoisuuttaan valtuutuksen vahvistamisen jälkeen, saa hän itse antaa omaisuudestaan lahjoja kuten ennenkin¹¹⁰. Edellytyksenä tietysti on, että valtuuttaja todella kykenee ymmärtämään lahjan merkityksen sen antamisen hetkellä.¹¹¹ Pääsääntönä tilanteessa, jossa edunvalvontavaltuutus on vahvistettu, voidaan pitää sitä,

¹⁰⁷ Samoin Ruotsissa (lag om framtidsfullmakter 18 §). Tavanomaisten lahjojen antaminen ilman nimenomaista valtuutusta on Ruotsissa kuitenkin mahdollista. Lahjoituskielto on lähtökohta myös Iso-Britanniassa (Mental Capacity Act 2005, s. 7). Valtuutettu voi Iso-Britanniassa antaa ilman nimenomaista määräystä valtuuttajan omaisuudesta tavanomaisia lahjoja henkilöille, joihin valtuuttajalla on luonnollinen yhteys. Lahjoja voidaan antaa myös hyväntekeväisyyteen, mikäli valtuuttaja on ennenkin lahjoittanut kyseiseen kohteeseen tai hänen voitaisiin olettaa siihen omaisuuttaan lahjoittavan.

¹⁰⁸ KM 1974:117, s. 63.

¹⁰⁹ HE 52/2006 vp. s. 27.

¹¹⁰ HolhTL 38.2 §:ssa säädetään päämiehen mahdollisuudesta antaa tavanomaisia ja taloudelliselta merkitykseltään vähäisiä lahjoja. Apulaisoikeusasiamies on muutamissa ratkaisuisaan todennut edunvalvojan lahjoituskiellosta poikkeavasti, että lahjan antaminen päämiehen varoista tämän puolesta ilman nimenomaista tahdonilmausta voi olla myös mahdollista, mikäli päämies on aiemmin ilmaissut lahjoitustahdon ja lahjaa voidaan pitää tavanomaisena. Kyseessä voi olla esimerkiksi vastavuoroinen läheisten muistaminen näiden syntymäpäivänä. Ks. esim. AOA:n ratkaisu dnro 3202/4/08.

¹¹¹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 105–106.

että valtuuttaja on ainakin jossain määrin kykenemätön ymmärtämään omaisuuttaan koskevien oikeustoimien luonnetta¹¹². Edunvalvonnassa olemista pidetään yleisesti jonkinlaisena merkinä henkilön toimintakyvyttömyydestä, vaikkei oikeustoimikykyä lähtökohtaisesti edunvalvojaa määrättäessä tai vahvistettaessa rajoitetaakaan¹¹³. Mikäli edunvalvonnassa oleva antaa itse lahjoja, on perusteltua olla näyttöä siitä, että hän on kykenevä niitä antamaan. Näin erityisesti silloin, jos lahja on arvomäärältään merkittävä.

Vaikka edunvalvontavaltuutuksessa olisi annettu valtuutetulle valtuudet antaa tietyt lahjat valtuuttajan omaisuudesta, ei hänellä katsota olevan velvollisuutta niitä täyttää¹¹⁴. Myöskään lahjansaajalla, joka on yksilöitävissä valtakirjasta ei ole oikeutta vaatia lahjoituksen kohdetta itselleen¹¹⁵. Lahjan antamisesta voidaan pidättäytyä esimerkiksi yleisen huolellisuusvelvollisuuden nojalla. Yhtenä perusteena lahjan antamisesta luopumiselle voidaan mainita valtuuttajan omaisuuden kohtuuton väheneminen.

Jos omaisuuden lahjoittaminen on mahdollistettu valtuutuksessa, voidaan katsoa, että sillä on valtuuttajalle suuri henkilökohtainen merkitys ja hän nimenomaisesti haluaisi, että lahja tulisi myös täytetyksi. Lähtökohtana valtuutetun toiminnalle voidaankin pitää valtuuttajan määräysten noudattamista, joka luo osaltaan valtuutetulle velvollisuuden myös toimia niiden mukaisesti ja täyttää valtuuttajansa tahtoa. Ehdotonta velvollisuutta valtuutetulla ei kuitenkaan ole kaikkien valtuutuksessa annettujen toimien täyttämiseen.¹¹⁶ Siitä, onko lahjan, tai minkä tahansa muun oikeustoimen, täyttäminen kussakin tilanteessa valtuuttajan edun mukaista vai ei, voidaan esittää erilaisia näkemyksiä. Tilanne voi olla ongelmallinen siinä suhteessa, että valtuuttaja voi nähdä oman etunsa olevan eri, kuin mitä se valtuutetun tai jonkun muun täysin ulkopuolisen mielestä on. Henkilön etua onkin arvioitava lähtökohtaisesti tämän tahdon mukaisesti, ei yksin taloudellisista näkökohdista¹¹⁷.

Ongelmallinen on myös tilanne, jossa lahjansaajana olisi valtuutettu itse. Tällaiset tilanteet eivät olle poikkeuksellisia, sillä usein valtuutettuna toimii valtuuttajan lähiomainen, jolle tämä mahdollisesti haluaa myös siirtää omaa omaisuuttaan ollessaan itse kyvytön siitä huolehtimaan. Kysymys voi olla joko suuremmista lahjoituksista tai ihan vain tavanomaisista syntymäpäivälahjoista.¹¹⁸ Lahjan

¹¹² Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 106.

¹¹³ Anttila Oikeustieto 5/2009, s. 22.

¹¹⁴ Kolehmainen DL 3/2010b, s. 280.

¹¹⁵ Kolehmainen DL 3/2010b, s. 283.

¹¹⁶ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 106.

¹¹⁷ Sarja 2012, s. 12.

¹¹⁸ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 107.

luonteesta riippumatta valtuutettu on esteellinen toimimaan valtuuttajan puolesta, mikäli hän itse on oikeustoimen vastapuolena (EVVL 17.1 §:n 1 kohta).

Valtuuttaja on voinut edunvalvontavaltakirjassa nimetä varavaltuutetun muun muassa näitä tilanteita silmällä pitäen. Tällöin kyseinen varavaltuutettu tulee varsinaisen valtuutetun sijaan suorittamaan kyseisen oikeustoimen, jossa varsinainen valtuutettu on itse esteellinen toimimaan. Jotta varavaltuutettu voi toimen suorittaa, tulee hänen hakea maistraatilta valtuutuksen vahvistamista tältä osin¹¹⁹. Varavaltuutetun vahvistamisesta huolimatta varsinaisen valtuutetun kelpoisuus muilta osin säilyy katkeamattomana, mikäli varavaltuutetun vahvistaminen koskee vain yksittäistä oikeustointa. Kun lahjoitus on tehty, tulee varsinaisen valtuutetun ja varavaltuutetun tehdä maistraatille ilmoitus tehtävän päättymisestä (EVVL 21.2 §). Oikeuskirjallisuudessa varavaltuutetun vahvistaminen yksittäistä lahjoitustointia koskien on nähty melko kankeaksi menettelyksi. Joustavammaksi menettelyksi jääviysongelmien kohdalla nähdään useampien valtuutettujen määrääminen tehtäviin eri kelpoisuuksilla jo alun perin niin, että valtuutukset olisivat voimassa yhtäaikaaisesti.¹²⁰

3.5.1.3. Oikeustoimien luvanvaraisuus

Edunvalvontavaltuutuslain lähtökohtana on valtuuttajan kelpoisuutensa ja toimivaltansa puitteissa toimiminen¹²¹. Valtuutettu ei lähtökohtaisesti tarvitse valtuutuksen vahvistamisen jälkeen maistraatilta erillistä lupaa oikeustoimien toteuttamiseksi, toisin kuin holhoustoimilain mukainen edunvalvoja. EVVL 19 §:ssä annetaan pääsäännöstä poiketen valtuuttajalle mahdollisuus määrätä, että tietyt toimet, joita valtuutettu tekee, ovat luvanvaraisia. Kyseisiin toimiin tulee tällöin saada lupa maistraatilta. Näihin toimiin sovelletaan holhoustoimilain mukaisia säännöksiä. Luvanvaraisiksi voidaan valtakirjassa määrätä holhoustoimilaissa luvanvaraisiksi säädetty toimet (HolhTL 34 §). Lain esitöissä katsotaan, että luvanvaraisuutta ei voida ulottaa toimiin, joita ei HolhTL 34.1 §:ssä ole säädetty luvanvaraisiksi¹²². Valtuuttaja voi toki rajata luvanvaraisuuden koskemaan vain joitakin tiettyjä oikeustoimia¹²³.

Mahdollisuus asettaa tietyt toimet luvanvaraisiksi on EVVL:n esitöissä nähty tarpeellisena, jotta pystytään paremmin kohdistamaan valvontaa siihen, että oikeustoimet olisivat valtuuttajan edun mukaisia. Valtuuttajan edun mukaisuus korostuu erityisesti tilanteissa, joissa hän ei itse enää kykene

¹¹⁹ Antila 2007, s. 29.

¹²⁰ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 107.

¹²¹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 107.

¹²² HE 52/2006 vp, s. 27-28.

¹²³ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 108.

asiaa arvioimaan.¹²⁴ Kyse on sellaisista oikeustoimista, joilla yleensä on erityisen suuri merkitys päämiehelle. Sen vuoksi niiden päämiehen edun mukaisuus halutaan turvata. Näin pyritään vähentämään vaaraa siitä, etteivät oikeustoimet olisi päämiehen edulle vahingollisia. Keskimääräistä merkittävämmät ja riskialttiimmat oikeustoimet on tästä johtuen pyritty asettamaan luvanvaraisiksi.¹²⁵

Luvanvaraisiin oikeustoimiin liittyy vahva ajatus niiden potentiaalisuudesta aiheuttaa ristiriitaisia näkemyksiä ilman lupaa toimittaessa. Voidaan päätellä, että samanlaisia ongelmallisuuksia on mahdollista esiintyä myös edunvalvontavaltuutuksen yhteydessä kyseisien oikeustoimien kohdalla, vaikkei erillistä valtuutusta tai lupaa niiden toimittamiseen lähtökohtaisesti tarvitakaan. Siksi ei olisi ainakaan haitaksi, mikäli niitä koskien otettaisiin maininta myös valtakirjaan. Tästä johtuen katson aiheelliseksi käydä kutakin oikeustoimityyppiä läpi tässä yhteydessä hieman tarkemmin.

Luvanvaraista on asunto-osakkeiden ja asumisoikeuden ostaminen ja myyminen (HolhTL 34.1 §:n 10 kohta). Myös tällaisen käyttöoikeuden luovuttaminen pidemmäksi aikaa, kuin viideksi vuodeksi tai vuodeksi päämiehen täysi-ikäisyydestä on luvanvaraista (kohta 11). Toistaiseksi voimassa oleviin vuokrasopimuksiin lupaa ei sen sijaan katsota tarvittavan, ellei kyse ole irtisanomisehdon myötä yli viiden vuoden määräaikaiseen sopimukseen rinnastuvasta sopimuksesta¹²⁶.

HolhTL 34.1 §:n 1 kohdassa säädetään luvanvaraiseksi kiinteän omaisuuden ostaminen ja myyminen. Merkitystä ei ole sillä, onko kyseessä määräala vai murto-osa¹²⁷. Lisäksi luvanvaraista on maanvuokra- tai käyttöoikeuden luovuttaminen, joka voidaan maanomistajaa kuulematta siirtää kolmannelle. Myös edellä mainitun omaisuuden luovuttaminen toiselle pidemmäksi kuin viideksi vuodeksi tai vuodeksi päämiehen täysi-ikäisyydestä on luvanvaraista (kohta 3). Kiinteään omaisuuteen liittyen myös metsän ja maa-ainesten myyminen on luvanvaraista, ellei kyse ole omaisuudenhoitosuunnitelmaan sisällytetystä toimenpiteestä¹²⁸. Laissa metsän hakkaamiseen ja maa-ainesten ottamiseen oikeuttava sopimus rinnastetaan myymiseen ja myös näihin sopimuksiin katsotaan tarvittavan lupa maistraatilta (kohta 12).

Luvanvaraiseksi säädetään myös perinnöstä luopuminen ja pesäosuuden luovuttaminen. Väliä ei ole sillä, onko kyseessä jo perittävän eläessä vai vasta kuollessa toteutettava oikeustoimi (kohta 7). Käytännössä katsotaan, että luopuminen toisen puolesta olisi mahdollista vain varattomissa pesissä,

¹²⁴ HE 52/2006 vp, s. 27.

¹²⁵ HE 146/1998 vp, s. 45.

¹²⁶ HE 146/1998 vp, s. 46.

¹²⁷ *Välimäki* 2008, s. 98.

¹²⁸ HE 146/1998 vp, s. 46.

jolloin se täyttäisi päämiehen edun vaatimuksen¹²⁹. Luvanvaraista on lisäksi sopimuksen tekeminen kuolinpesän yhteishallinnosta (kohta 8) sekä osituksesta ja perinnönjaosta sopiminen (kohta 9). Osituksen luvanvaraiseksi saattamisen katsotaan ulottuvan myös omaisuuden erotteluun, vaikkei sitä ole lainkohdassa nimenomaisesti mainittu. Tätä perustellaan sillä, että avioliittolaissa (284/1929) omaisuuden erottelu rinnastetaan ositukseen (AL 107 §). Tämän kiinteän yhteyden vuoksi omaisuuden erottelu on aiheellista katsoa lupaa vaativaksi oikeustoimeksi.¹³⁰

Lisäksi lainan ottaminen päämiehen nimiin on luvanvaraista, ellei kyseessä ole valtion takaama opintolaina (kohta 4). Lupa katsotaan tarvittavan myös lainaehtojen muuttamiseen päämiehen vahingoksi¹³¹. Myös vekselivastuuseen sitoutuminen sekä sitoutuminen vastuuseen toisen velasta ovat luvanvaraisia (kohta 4). Samoin omaisuuden pantiksi luovuttaminen ja muu panttioikeuden perustaminen (kohta 2). Näiden lisäksi vuoden 2007 lopusta luvanvaraista on ollut rahalainan antaminen päämiehen varoista (kohta 13). Tavanomaista maksuaikaa omaisuutta myytäessä ei kuitenkaan rinnasteta rahalainan antamiseen siinä määrin, että sille tarvittaisiin maistraatin lupa¹³².

Viimeisinä luvanvaraisiksi asetettuina oikeustoimina voidaan mainita elinkeinon harjoittamiseen ryhtyminen päämiehen nimissä (kohta 5) sekä avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön perustaminen tai sellaiseen liittyminen (kohta 6). Elinkeinojen harjoittamisella tarkoitetaan yksityistä elinkeinonharjoittamista. Se voi olla myös päämiehen itsensä harjoittaman tai tämän perintönä, testamentilla tai lahjana saaman liikkeen jatkamista. Vanhan HolhL:n säännökset antoivat edunvalvojalle mahdollisuuden jatkaa päämiehen harjoittamaa tai tämän jäämistösaannolla tai lahjalla saamaa yritystoimintaa.¹³³ Lakiuudistuksessa myös tällainen liiketoiminnan harjoittamisen jatkaminen saatettiin luvanvaraiseksi. Lupa tarvitaan nykyään siis jo aiemmin harjoitettuunkin liiketoimintaan, ei ainoastaan uuteen ryhtymiseen. Mikäli maistraatti myöntää luvan liiketoiminnan harjoittamiseen, kattaa se kaikki ne oikeustoimet, jotka ovat liikkeen tai elinkeinotoiminnan harjoittamisen luonteen mukaisia. Niihin ei tarvitse hankkia erillistä lupaa, vaikka ne olisivatkin muutoin luvanvaraisiksi säädetty.¹³⁴

Jos päämies on toimintakelpoinen edunvalvonnasta huolimatta ja harjoittaa itse liiketoimintaa, ei holhousviranomaisen lupaa katsota tarvittavan. Lupa tarvitaan vain, kun edunvalvojan on tarkoitus harjoittaa liiketoimintaa päämiehensä lukuun taikka heidän yhteiseen lukuunsa. Oikeuskirjal-

¹²⁹ Heikkinen ym. 2003, s. 85.

¹³⁰ Heikkinen ym. 2003, s. 86. Ks. myös HolhTL 34.1 §, sekä oikeuskirjallisuudessa esim. Antila 2007, s. 114–117; Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä 2017, s. 108 ja Välimäki 2008, s. 98–106.

¹³¹ Heikkinen ym. 2003, s. 86.

¹³² HE 52/2006 vp, s. 49.

¹³³ HE 146/1998 vp, s. 45.

¹³⁴ Välimäki 2008, s. 106.

lisuudessa on tosin esitetty, että mikäli edunvalvojan tavoitteena on ainoastaan ajaa liiketoiminta alas, ei lupaa ole tarkoituksenmukaista hakea, eikä sitä silloin ole katsottu tarvittavan.¹³⁵

Valtuuttaja voi siis valtuutusta laatiessaan määrätä jonkin tai joitakin edellä mainituista oikeustoimista maistraatin antaman luvan varaisiksi. *Mäki-Petäjä-Leinonen* on katsonut tämän olevan tarpeellista esimerkiksi silloin, kun tietyllä omaisuudella on valtuuttajan varallisuuden kannalta hänelle suuri merkitys¹³⁶. Maistraatin tulee tällöin asiasta päättäessään huomioida EVVL 35 §:n säättämä periaate päämiehen edusta. Oikeustoimelle voidaan myöntää lupa vain, mikäli se on päämiehen edun mukainen käsillä olevassa tilanteessa. Oikeuskirjallisuudessa harkinnassa mahdollisesti auttaviksi periaatteiksi on nimetty HolhTL 37 §:n periaate päämiehen henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisestä, HolhTL 39.1 §:n periaate päämiehelle tärkeän omaisuuden säilyttämisestä ja HolhTL 39.2 §:n periaate kohtuullisen tuoton hankkimisesta¹³⁷. Näitä voidaan käyttää apuna, kun mietitään, onko jokin oikeustoimi valtuuttajan edun mukainen vai ei.

Osa lupaprosessia on myös päämiehen kuuleminen, josta säädetään HolhTL 34.2 §:ssa. Sen mukaan päämiehelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, mikäli tämän mielipide ei luotettavalla tavalla ilmene hakemusasiakirjoista taikka se on muutoin päämiehen edun turvaamiseksi tarpeen. Kuulemisen tarkoituksena on selvittää päämiehen kanta oikeustoimen toteuttamiseen.

Toimivaltainen myöntämään luvan on EVVL 19.2 §:n mukaan se maistraatti, joka EVVL 29 §:n mukaisesti valvoo valtuutetun toimintaa. Oikeustoimi, joka on tehty ilman maistraatin lupaa ei HolhTL 36.2 §:n mukaisesti sido päämiestä. Lainkohta tosin mahdollistaa luvan hakemisen myös jälkikäteen, ja mikäli lupa myönnetään, on oikeustoimi tällöin päämiestä sitova. Luvanvaraiseksi määrätylle oikeustoimelle voidaan hakea siis lupa joko ennen oikeustoimen täyttämistä tai sen jälkeen.

Vasta oikeustoimen toteuttamisen jälkeen haettava lupa on katsottava hieman arveluttavaksi. Varmaahan ei ole, myöntääkö maistraatti oikeustoimelle luvan vai ei. Jos oikeustoimi on ehditty jo suorittaa ja lupaa ei saadakaan, on se pätemätön ja tehdyt suoritukset peruutettava. Tästä aiheutuu ylimääräisiä toimia valtuutetun ja kolmannen välillä, samalla kun se on omiaan aiheuttamaan myös ylimääräisiä kuluja osapuolille. Toisaalta se, että lupa voidaan myöntää myös jälkikäteen, antaa mahdollisuuden suorittaa oikeustoimi tilanteessa, jossa ei ole aikaa jäädä odottamaan aikaa vievää lupaprosessia maistraatissa. Oikeustoimi voidaan hyvillä mielin täyttää ja lupa tulee siihen

¹³⁵ *Heikkinen ym.* 2003, s. 87.

¹³⁶ *Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä* 2017, s. 109.

¹³⁷ *Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä* 2017, s. 109 ja *Välimäki* 2008, s. 106.

mahdollisesti myöhemmin. Mahdollisuus luvan epäämiseen tulee näissä tilanteissa kuitenkin ottaa huomioon.

Vaikka EVVL:n lähtökohtana on se, ettei valtuutettu tarvitse lupaa valtuutuksen nojalla suorittamiinsa toimiin, voidaan HolhTL:ssa luvanvaraisiksi säädetyistä toimista päätellä jotain siitä, millaisia asioita koskien valtuuttajan mahdollisesti olisi hyvä omassa valtuutuksessaan tarkemmin määrätä, vaikkei toimia välttämättä luvanvaraisiksi valtuutuksessa asetettaisikaan. Holhoustoimilain esitöissä luvanvaraisuutta on perusteltu muun muassa sillä, että kyseiset oikeustoimet ovat usein henkilölle merkittäviä ja luonteeltaan riskialttiita¹³⁸. Tästä voidaan tehdä johtopäätös siitä, että valtuuttajan sinänsä toimivaltansa rajoissa kyseisiä oikeustoimia tehdessä voi syntyä ristiriitaisia näkemyksiä siitä, ovatko toimet olleet todella valtuuttajan edun ja tahdon mukaisia. Tällaiset tilanteet voitaisiin välttää, mikäli edunvalvontavaltuutuksessa olisi tarkemmin määritelty niitä tilanteita, joissa valtuutettu on toimivaltainen toimimaan. Lisäksi toimiohjeilla voidaan tarkentaa sitä, miten valtuuttaja haluaa minkin toimen osalta toimittavan.

3.5.1.4. Kiinteistöä koskevat oikeustoimet

Vaikka EVVL:n lähtökohtana on valtuutetun kelpoisuus tehdä valtuutuksen nojalla oikeustoimia valtuuttajan puolesta itsenäisesti, on siitä laissa poikkeus kiinteistöjä koskien. Lain 20.1 §:ssa nimittäin säädetään, että valtakirjassa tulee olla nimenomaisesti ilmaistu valtuutetun kelpoisuus tehdä kiinteistöjä koskevia oikeustoimia, jotta tällä olisi valtuus toimia kyseistä omaisuutta koskevissa asioissa. Tämä poikkeusjärjestely johtuu maakaaren (540/1995) sisältyvistä sääntelyistä, joiden mukaan myytävä, vaihdettava tai lahjoitettava kiinteistö on yksilöitävä valtakirjassa (MK 2:1 ja 4:1–2 §:t).

Edunvalvontavaltakirjassa kiinteistöä ei tarvitse yksilöidä, vaan riittää, että on annettu yleinen valtuus kiinteistöjä koskeviin oikeustoimiin. Mikäli tällaista lievennystä maakaaren säännöksistä ei lakiin olisi mahdollistettu, pitäisi valtuuttajalle käytännössä hakea erillinen edunvalvoja aina yksittäisiä kiinteistöjä koskevia asioita varten, vaikka tämän asioita muuten hoitaisi valtuutettu. Tällainen menettely nähtiin epätarkoituksenmukaiseksi ja siksi edunvalvontavaltuutuksia koskien päädyttiin mahdollistamaan maakaarta lievempi sääntely kiinteistöjen yksilöinnin osalta.¹³⁹

¹³⁸ HE 146/1998 vp, s. 45.

¹³⁹ HE 52/2006 vp, s. 29.

3.5.2. Henkilöä koskevat asiat

Taloudellisten asioiden lisäksi edunvalvontavaltuutuslaissa annetaan valtuuttajalle mahdollisuus oikeuttaa valtuutettu edustamaan häntä sellaisissa hänen henkilöään koskevissa asioissa, joiden merkitystä hän ei valtuutuksen käyttöhetkellä kykene ymmärtämään (EVVL 2.1 §). Valtuutetulla ei suoraan valtakirjan vahvistamisen perusteella ole oikeutta edustaa valtuuttajaa aina tämän henkilöä koskevissa asioissa. Edellytyksenä on, että valtuuttaja ei, sillä hetkellä kun henkilöä koskeva asia on käsillä, pysty asiaa ymmärtämään siinä määrin, että olisi itse siitä kykenevä päättämään.¹⁴⁰ Mikäli henkilö itse kykenee asian ymmärtämään, ei valtuutetulla ole oikeutta tehdä valtuuttajan henkilöä koskevaa päätöstä vaan valtuuttaja tekee päätöksen itse.

Se, millä tavalla valtuutetun tulee varmistua henkilön ymmärtämättömyydestä kussakin tilanteessa, on jätetty lain esitöissä avoimeksi. Oikeuskirjallisuudessa lääkärinlausuntoa tai muuta sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstön myötävaikutusta asian ratkaisemisessa on pidetty merkittävässä roolissa¹⁴¹. Kyse on tapauskohtaisesta tarkastelusta kullakin oikeustoimen tekohetkellä erikseen, mikä osaltaan määrittää myös vaadittavia varmistumisen keinoja.

Henkilöä koskevien asioiden osalta sääntely edunvalvontavaltuutuslaissa on vähäistä. Oikeuskirjallisuudessa lakia on tulkittu niin, ettei henkilöä koskevilla asioilla ole tarkoitettu valtuuttajan velvollisuutta hoitaa tai huoltaa valtuuttajaa, vaan ennemminkin tämän kelpoisuutta edustaa valtuuttajaa hänen henkilöä koskevista asioista päätettäessä¹⁴². Henkilöä koskevasta asiasta on kyse esimerkiksi henkilön terveyden- ja sairaanhoitoon taikka asuinpaikkaan liittyvissä kysymyksissä. Kyse voi olla myös passin tai henkilökortin hakemisesta, sosiaalihuollon asiakkuudesta tai vaikkapa nimen muuttamisesta.¹⁴³ Henkilöä koskevia asioita ovat laajasti kaikki sellaiset asiat, joilla on yhteys henkilöä itseään koskeviin kysymyksiin, ja kyse voi olla myös monista muista tilanteista, kuin mitä edellä on mainittu.¹⁴⁴

Henkilöä koskevien asioiden tunnistaminen ja toteaminen valtakirjassa voi olla taloudellisia asioita haastavampaa, johtuen muun massa siitä, että rajanveto taloudellisten ja henkilöllisten asioiden välillä

¹⁴⁰ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkjä 2017, s. 111.

¹⁴¹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkjä 2017, s. 111–112.

¹⁴² Antila 2007, s. 129.

¹⁴³ Antila 2007, s. 130–132.

¹⁴⁴ Iso-Britanniassa edunvalvontavaltuutuksen täyttämistä koskevissa ohjeissa henkilöä koskevia asioita, joita voidaan valtuutetun toimivaltaan määrätä, mainitaan olevan muun muassa suostumuksen antaminen hoitoon tai siitä kieltäytyminen, kotona asumisesta tai hoitokotiin muuttamisesta päättäminen ja sosiaalipalveluista tuen hakeminen/saaminen, sopivan hoitokodin etsiminen sekä päivittäisistä asioista huolehtiminen, kuten ruokavalio, vaatetus ja päivittäiset rutiinit. Iso-Britanniassa henkilöllisistä asioista huolehtiminen on ulotettu koskemaan näin ollen ainakin osin myös huoltoa. Valtuutetulle voidaan antaa myös erillinen valtuus päättää valtuuttajalle annettavasta elämää ylläpitävästä hoidosta (ks. lisää Office of the Public Guardian, s. 4 ja 24–26).

voi olla häilyvä. Lisäksi, koska henkilöä koskevista asioista ei ole esitetty lainsäädännössä tai esitöissä tarkempaa määrittelyä, voi niiden hahmottaminen valtakirjan tekohetkellä olla haastavaa.

Korostuneen henkilökohtaiset asiat rajataan edunvalvontavaltuutuslaissa sen ulkopuolelle, millaisia asioita voidaan toisen hoidettaviksi valtuuttaa (2.3 §). Kukaan ei voi edustaa henkilö asiassa, jolla on korostuneen henkilökohtainen luonne, vaikka tällaiseen asiaan olisi olemassa valtakirjakin. Korostuneen henkilökohtaisiksi asioiksi laissa luetellaan suostumuksen antaminen avioliittoon tai lapseksiottamiseen, isyyden tunnustaminen ja miehen isyyden tunnustamisen hyväksyminen lapsen puolesta, testamentin tekeminen ja peruuttaminen sekä muu näihin rinnastuva korostuneen henkilökohtainen oikeustoimi. Lakiin otetun luettelon ei ole tarkoitettu olevan tyhjentävä ja myös muut oikeustoimet voivat olla korostuneen henkilökohtaisia.

Aina henkilöllisten ja taloudellisten asioiden välinen rajanveto ei ole helppoa. Välillä joudutaan miettimään, onko valtuutetulla pelkän taloudellisiin asioihin ulottuvan valtuuden nojalla kelpoisuutta edustaa henkilöä jossain tämän henkilöön liittyvässä asiassa, jolla on vahva liityntä henkilön talouteen. Tällöin asiaa tulee tarkastella yksittäistapauksittain ottaen huomioon tilanteessa vallitsevat olosuhteet ja tosiasiat. Punnita tulee oikeustoimen vaikutuksia valtuuttajan henkilökohtaiseen ja taloudelliseen tilanteeseen ja ratkaista asia sen mukaan, mikä on valtuuttajan edun mukaista. Sen, kattaako valtuutus kyseisen oikeustoimen ratkaisee lopulta se, korostuuko asiassa taloudelliset vai henkilölliset asiat. Epäselvästä tilanteesta voi olla kyse vaikkapa laitospaikan hankkimisessa henkilölle.

Henkilöön liittyvät asiat ovat suuri osa edunvalvontavaltuutusta ja aina valtuutusta laadittaessa tulisi miettiä, haluaako sillä valtuuttaa toisen huolehtimaan myös omista henkilöön liittyvistä asioista. Ne eivät ole yritystoiminnan ja tätä kautta oman tutkimuksen kannalta kovin merkityksellisiä asioita. Valtakirjaa tulee kuitenkin aina tarkastella kokonaisuutena, josta johtuen on tärkeää, ettei henkilö koskevia asioita täysin unohdeta. Siksi haluan korostaa, että valtuutus henkilöllisten asioiden osalta voi olla yhtä tärkeä, ellei jopa tärkeämpikin, kuin taloudellisten asioiden. Tästä syystä olen huomionut henkilölliset asiat myös tutkielman lopussa esitettävässä valtakirjamallissa.

3.6. Toimiohjeet

Edunvalvontavaltuutuksen lisäksi valtuuttajalla on mahdollisuus laatia erilliset toimiohjeet tukemaan tekemäänsä valtuutusta. Edunvalvontavaltuutusta laadittaessa onkin syytä pohtia, onko tarkemmille ohjeille tarvetta. Toimiohjeita on mahdollista antaa sekä taloutta, että henkilöä koskevista asioista. Niihin voidaan sisällyttää hyvinkin yksityiskohtaisia ohjeita siitä, miten tietyn asian tai omaisuuden suhteen valtuuttaja toivoo valtuutetun toimivan. Kyse voi olla vaikkapa omaisuuden vähimmäismyyntihinnasta tai henkilön ruokailutottumuksiin liittyvistä kysymyksistä.

Toimiohjeet on tarkoitettu valtuutetun ja valtuuttajan välisiksi. Niiden hyväksi puoleksi onkin koettu se, ettei esimerkiksi valtuuttajan mahdollinen sopimuskumppani saa tietoonsa toimiohjeiden sisältöä ja esimerkiksi niissä valtuutetulle annettua neuvotteluvaraa¹⁴⁵. Ohjeilla on mahdollista samalla kaventaa valtuutuksella valtuutetulle myönnettyä toimivaltaa ilmaisemalla oma tahto yksityiskohteisemmin asioiden suhteen¹⁴⁶.

EVVL:n muotomääräykset eivät koske toimiohjeita. Perusteltua on, että toimiohjeet laadittaisiin kirjallisesti, jotta ne olisivat myös myöhemmin todennettavissa. Suositeltavaksi on katsottu myös, että toimiohjeet allekirjoitetaan ja niihin otetaan kahden esteettömän henkilön allekirjoitus. Tämä sen varalta, että ohjeiden oikeaperäisyydestä tulisi joskus riitaa.¹⁴⁷

Varsinaiseen valtakirjaan ei ole syytä ottaa mainintaa ainakaan taloudellisia asioita koskevista toimiohjeista. Se voisi aiheuttaa tulkintatilanteita, siitä onko toimiohjeet valtuutetun kelpoisuuden rajoituksia vai todella pelkkiä ohjeita. Epäselvyyttä voisi tällöin syntyä myös siitä, olisiko sopimuskumppanilla velvollisuus ottaa selvää toimiohjeiden sisällöstä valtuuttajan toimiessa valtuutuksen nojalla.¹⁴⁸ Tarkoitus kuitenkin on, että ne olisivat valtuutetun ja valtuuttajan välisiä neuvoja asioiden hoidosta.

Mäki-Petäjä-Leinonen on esittänyt yleisestä käsityksestä poikkeavasti näkemyksen siitä, että toimiohjeiden koskiessa henkilöä koskevia asioita olisi niistä suositeltavaa ottaa merkintä myös edunvalvontavaltuutukseen. Kantaansa hän perustelee sillä, että toimiohjeet voivat näissä tilanteissa sisältää hoitotahdonilmaisuja ja merkintä valtakirjassa toimii paremmin kontrolli- ja painostuskeinona näiden ohjeiden noudattamiselle. Mäki-Petäjä-Leinosen näkökulman mukaan vaara sille, että

¹⁴⁵ Antila 2007, s. 95.

¹⁴⁶ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 203.

¹⁴⁷ Antila 2007, s. 95.

¹⁴⁸ Antila 2007, s. 95-96.

valtuutettu ei noudata henkilöä koskevia toimiohjeita on liian suuri, mikäli merkintää niistä ei ole otettu varsinaiseen valtakirjaan.¹⁴⁹

Toimiohjeita ei ole välttämätöntä antaa. Mikäli näin ei ole nähty tarpeelliseksi tehdä, velvoittaa valtuutettua pelkästään EVVL 16 §:n säännös pitää valtuuttajan eduista tunnollisesti huolta ja edistää tämän parasta kaikissa oikeustoimissa, joita hän valtuuttajan puolesta tekee. Tämä ilmentää valtuutetun huolellisuusvelvollisuutta ja vaatimusta toimia valtuuttajan etujen mukaisesti, käyttäen omaisuutta valtuuttajan hyväksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan.¹⁵⁰

Edellä kerrotun perusteella voidaan todeta, että toimiohjeet on lähtökohtaisesti tarkoitettu valtuuttajan ja valtuutetun välisiksi. Toimiohjeiden sisältö määräytyy pitkälti sen mukaan, millaisista asioista valtuutuksella on määrätty. Niillä voidaan antaa tarkempia ohjeita siitä, miten valtuutuksessa annettujen toimien osalta valtuuttaja haluaisi valtuutetun toimivan. Kyse on ohjeista, eikä niillä ole välttämättä valtuuttajaa velvoittavaa luonnetta. Koska edunvalvontavaltuutus pohjautuu valtuuttajan ja valtuutetun väliseen luottamussuhteeseen, on toimiohjeiden osaltakin kyse valtuuttajan luottamuksesta siihen, että valtuutettu ottaa toimiessaan valtuutuksen nojalla huomioon ohjeet, joita hän on toimista tälle antanut. Voidaankin sanoa, että toimiohjeet ovat valtuuttajan neuvoja valtuutetulle siitä, miten valtuuttaja toivoisi valtuutetun toimivan. Näitä ohjeita voidaan antaa myös suullisesti, eikä niiden kirjaaminen ylös ole välttämätöntä, joskin suositeltavaa.

Toimiohjeet voivat olla tärkeä osa valtuutusta. Erityisesti yrittäjälle niissä on suuri potentiaali, jota ehdottomasti tulisi hyödyntää valtuutusta laadittaessa. Monet henkilön yritystoimintaan liittyvistä toimista voivat olla sellaisia, joista mahdollisesti haluttaisiin antaa tarkempia ohjeita, mutta niitä ei nähdä tarpeelliseksi sisällyttää varsinaiseen valtuutukseen. Eikä se ole välttämättä tarkoituksenmukaistakaan tapauksissa, joissa ei esimerkiksi haluta välittää ylimääräistä tietoa kolmannelle. Toimiohjeisiin ohjeita valtuutetulle kirjaamalla tai niitä muuten esittämällä voidaan esittää omat mielipiteet ja neuvot yritystoiminnan käytännön pyörittämiseen ja vaikkapa kauppahintoihin liittyen.

Tutkielman lopuksi kokoon mallipohjan mahdollisista toimiohjeista edunvalvontavaltuutukseen liittyen. Mallipohjassa esitän suuntaviivoja siitä, millaisia toimiohjeet voivat käytännössä olla. Muistaa pitää näidenkin osalta se, että absoluuttista ohjetta ei sisällöstä voida antaa, sillä se määräytyy pitkälti kunkin valtuutuksen sisällön pohjalta, joka puolestaan riippuu valtuuttajan henkilökohtaisista olosuhteista sekä omaisuuden laadusta ja laajuudesta. Malli onkin vain esimerkinomainen.

¹⁴⁹ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 205.

¹⁵⁰ HE 52/2006 vp, s. 26. EVVL sisältää vain vähän säännöksiä päämiehen omaisuuden hoitamisesta, jonka vuoksi huomioon voidaan ottaa myös HolhTL 37.1 § valtuutetun toimintaa ohjaavana periaatteena (Antila 2007, s. 124–125).

3.7. Valtuutettujen valvonta

Vaikka valtuutettujen valvonta ei suoranaisesti liity edunvalvontavaltuutuksen sisältöön, näen tarpeelliseksi käsitellä sitä tässä yhteydessä, jotta lukijalla on mahdollisuus muodostaa kokonaisvaltainen kuva edunvalvontavaltuutuksesta ja sen oikeusvaikutuksista. Jäljempänä selostetusta huomataan, että myös valtuutetun valvontaan liittyy kysymyksiä, joita valtuuttajan tulisi miettiä edunvalvontavaltuutusta laatiessaan. Tämä pohjautuu pitkälti siihen, että osa valvonnasta pohjautuu lakiin, mutta suureen osaan valtuutettuun kohdistettavaan valvontaan voidaan vaikuttaa edunvalvontavaltuutukseen otettavilla määräyksillä.

Pääsääntönä edunvalvontavaltuutusta vahvistettaessa on, että valtuuttaja ei menetä toimikelpoisuuttaan. Käytännössä edunvalvontavaltuutus vahvistetaan pääsääntöisesti tilanteessa, jossa henkilö ei enää itse kykene täysin valvomaan omia etujaan. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei henkilö välttämättä kykene itse valvomaan valtuutetun toimintaa.¹⁵¹ Näitä tilanteita silmällä pitäen EVVL:n on otettu säännökset koskien valtuutetun toiminnan valvontaa.

Valtuutetun toiminnan valvonta kohdistuu pelkästään tämän taloudellisissa asioissa toimimiseen¹⁵². Koska edunvalvontavaltuutus pohjautuu henkilöiden väliseen luottamussuhteeseen, ei siihen ole haluttu kohdistaa yhtä intensiivistä valvontaa, kuin holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan. Jotta voidaan estää valtuutetun luottamuksen väärinkäyttöä, ei valvontaa ole haluttu jättää kokonaan poiskaan. Mikäli väärinkäytöksiä ilmenee, voidaan ne viranomaisvalvonnan kautta selvittää.¹⁵³

Valtuutetun valvonnasta säädetään EVVL:n kuudennessa luvussa. EVVL 29.1 §:n mukaisesti valtuutetun toimintaa valvoo maistraatti, joka on vahvistanut edunvalvontavaltuutuksen¹⁵⁴. EVVL 30.1 §:ssa säädetty omaisuusluettelo toimii valvonnan lähtökohtana¹⁵⁵. Lainkohdan mukaisesti valtuutetun on laadittava omaisuusluettelo niistä valtuuttajan varoista ja veloista, joiden osalta hänellä on valtuus edustaa valtuuttajaa. Omaisuusluettelo on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa edunvalvojan tehtävän alkamisesta valvovalle maistraatille. Tarvittaessa omaisuusluetteloa on myöhemmin täydennettävä, mikäli valtuuttaja saa lisää omaisuutta, johon valtuutus ulottuu.

Muilta osin valtuutetun valvonta on jätetty pitkälti valtuuttajan harkinnan varaan. EVVL 33.1 § mahdollistaa edunvalvontavaltakirjaan sisällytettävän määräyksen siitä, että valtuutetun tulee antaa

¹⁵¹ Välimäki 2008, s. 168.

¹⁵² Välimäki 2008, s. 168.

¹⁵³ Antila 2007, s. 137.

¹⁵⁴ Oikeusasiamies valvoo maistraatin toimia siinä, miten se valvoo yksityistä edunvalvojaa. Oikeusasiamiehen valvonta ei kohdistu suoraan yksityisen edunvalvojan toimiin. Näin ollen yksityiset edunvalvojat jäävät oikeusasiamiehen välittömän valvonnan ulkopuolelle (*Sarja* LM 3/2007, s. 376).

¹⁵⁵ Antila 2007, s. 139.

maistraatille tili toiminnastaan tietyin määräajoin.¹⁵⁶ Tällä pyritään turvaamaan nimenomaisesti sitä tilannetta, että valtuuttaja ei itse kykene valtuutetun toimintaa valvomaan¹⁵⁷. Tilivalvonta ei ole pakollista, vaan riippuu täysin siitä, onko velvollisuutta siihen asetettu valtakirjassa vai ei. Mikäli tili on velvoitettu annettavaksi, voidaan se lain mukaan antaa enintään vuoden välein. Maistraatti voi lain mukaisesti määrätä myös muun pituisesta, lyhyemmästäkin tilikaudesta, mikäli näkee sen omaisuuden hoidon ja tilinpidon kannalta tarpeelliseksi. Mikäli valvonnan tarvetta ei puolestaan ole, esimerkiksi vähäisestä omaisuudesta johtuen, voi maistraatti myöntää vapautuksen tilinpito-velvollisuudesta joko määräajaksi tai toistaiseksi.

Valtuuttaja voi siis valtakirjassaan määrätä valtuutetun maksimissaan HolhTL:n mukaisen valvonnan kohteeksi. Tätä ankarammasta valvonnasta on toimivaltainen määräämään ainoastaan maistraatti valvovana viranomaisena. EVVL 33.2 §:n mukaisesti maistraatti voi pyytää valtuutetulta tiliä toimistaan myös, vaikkei valtakirjassa olisi tätä velvoitettukaan tehtäväksi. Pyyntö voidaan esittää, mikäli maistraatti katsoo siihen olevan syytä.

Maistraatin lisäksi tai sijasta valtuuttajalla on mahdollisuus määrätä myös jokin yksityinen taho valvomaan valtuutetun toimia¹⁵⁸. Tällaisella yksityisellä taholla on oikeus saada kaikki valvontaa varten tarvitsemansa tiedot. Sillä on myös kelpoisuus vaatia edunvalvojalta tarvittaessa esimerkiksi vahingonkorvausta valtuuttajan puolesta.¹⁵⁹

Valtuutetun valvontaan voidaan laskea sisältyväksi myös päätöstili, jonka valtuutettu on EVVL 36.1 §:n mukaisesti velvollinen laatimaan, kun valtuutus on lakannut. Päätöstili tulee antaa viipymättä sille taholle, jolla on oikeus vastaanottaa omaisuus valtuutuksen lakattua. Laki antaa mahdollisuuden määrätä valtuutuksessa myös niin, ettei päätöstiliä ole velvollisuutta antaa. Mikäli velvollisuudesta antaa päätöstili ei ole luovuttu, katsotaan lainkohdan tarkoittavan, että päätöstili tulee antaa niiden taloudellisten asioiden hoitamisesta, joita valtuutettu on valtuuttajan puolesta hoitanut. Tarkemmin siitä, miltä ajalta päätöstili tulee antaa ei ole säädetty. Voidaan katsoa, että päätöstilin olisi säännönmukaista kattaa koko se aika, jonka valtuutettu on valtuuttajan asioita hoitanut.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Myös Ruotsissa valtakirjassa voidaan määrätä valtuutettuun kohdistettavasta valvonnasta (lag om framtidsfullmakter 23–26 §:t).

¹⁵⁷ HE 52/2006 vp, s. 37.

¹⁵⁸ HE 52/2006 vp, s. 13.

¹⁵⁹ Antila 2007, s. 149.

¹⁶⁰ Antila 2007, s. 178.

3.8. Valtuutetun palkkio

EVVL 22 §:ssä säädetään valtuutetun oikeudesta palkkioon ja hänelle koituneiden kulujen korvaamisesta. Se, millaisia kustannuksia valtuuttajalle aiheutuu siitä, että joku toimii valtuutettuna hänen puolestaan, voi vaikuttaa lopulta siihen, voidaanko edunvalvontavaltuutusta käyttää tulevaisuuteen varautumisen keinona¹⁶¹. Lain lähtökohtana on, että valtuuttaja ja valtuutettu voivat sopia keskenään valtuutetulle maksettavista palkkioista ja kulukorvauksista. Kyse on näin ollen yksityisoikeudellisesta kysymyksestä¹⁶². Mikäli niistä ei ole sovittu, on valtuutetulla lain mukaisesti oikeus korvaukseen tarpeellisista kuluista sekä oikeus kohtuulliseen palkkioon tehtävänsä laajuuteen ja laatuun nähden.

Välttämätöntä ei ole, että palkkion ja kulujen korvaamisen perusteista olisi sovittu valtuuttajan ja valtuutetun välillä, vaan valtuuttaja voi antaa niitä koskevia määräyksiä myös yksipuolisesti joko valtakirjassa tai muutoin. Mikäli valtuutettu ryhtyy toimimaan valtuutuksen perusteella valtuuttajansa puolesta, katsotaan hänen hyväksyvän valtakirjassa esitetyt määräykset palkkiota ja kulukorvausta koskien. Jos tehty sopimus tai annettu määräys on kohtuuton tai johtaisi kohtuuttomuuteen, voidaan sitä sovitella OikTL 36 §:n nojalla.¹⁶³ Tarkoituksenmukaiseksi ei olekaan nähty sopia tai määrätä palkkiosta ja kulukorvauksista kovinkaan yksityiskohtaisesti tai kiinteillä rahamäärillä. Valtuutus saattaa tulla voimaan vasta vuosien päästä sen laatimisesta ja olla voimassa useitakin vuosia, jolloin kustannuksissa ja tehtävien laadussa voi olla suuriakin vaihteluja. Tästä johtuen tarkoituksenmukaisempaa on vain sopia niistä perusteista, joihin palkkiot ja kulukorvaukset perustuvat.¹⁶⁴ Sopia voidaan myös, ettei palkkiota makseta. Tällaiset tilanteet ovat käytännössä niitä, joissa valtuutettuna toimii valtuuttajan puoliso tai muu yhtä läheisessä asemassa oleva henkilö.

Valtuutetun palkkiota koskevat kysymyksetkään eivät suoranaisesti liity varsinaiseen tutkimuskysymykseeni yrittäjään liittyen. Palkkiolla on tästä huolimatta vahva kytkentä valtuutuksen sisältöön sinänsä. Valtuutetulle maksettavaa palkkiota on syytä miettiä valtuutusta laadittaessa tai ainakin hetimiten sen jälkeen, mikäli haluaa itse sen suuruuteen vaikuttaa. Näin ollen olen ottanut sen osaksi myös tutkielman lopussa esitettävää mallipohjaa.

¹⁶¹ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 244.

¹⁶² HE 52/2006 vp, s. 30.

¹⁶³ HE 52/2006 vp, s. 30.

¹⁶⁴ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 245.

3.9. Valtuutetun asema valtuutuksen vahvistamisen jälkeen

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen ei automaattisesti rajoita henkilön oikeustoimikelpoisuutta, vaan siihen vaaditaan erillinen tuomioistuimen päätös. Mikäli oikeustoimikelpoisuutta ei ole rajoitettu, on valtuuttajalla lähtökohtaisesti oikeus tehdä oikeustoimia itse. Pelkkien muodollisten edellytysten perusteella ei voida arvioida henkilön tosiasiallista oikeustoimikelpoisuutta. Sitä on arvioitava jokaisen oikeustoimen tekohetken mukaan kunkin henkilön kohdalla erikseen.¹⁶⁵ Tapauskohtaisesti henkilö voi kyetä suorittamaan hyvinkin vaativia oikeustoimia tai, vaikkei kykenisi niihin, voi yksinkertaisten oikeustoimien suorittaminen olla mahdollista hyvinkin pitkään. Mikäli valtuuttaja kykenee ymmärtämään tehtävän oikeustoimen merkityksen, on hän kelpoinen sen tekemään siinä määrin kuin kuka tahansa muukin, edunvalvojan vahvistamisesta huolimatta.

Edunvalvontavaltuutuksessa lähtökohtana on, että valtuutettu toimii valtuuttajan rinnalla. Se koskee yhtäläisesti kaikkia tilanteita, vaikka valtuuttajan oikeustoimikelpoisuutta olisi joltain osin rajoitettukin. Valtuutetun rinnalla toimiminen toteuttaa osaltaan valtuuttajan ihmisoikeuksien kunnioittamista, hänen etujensa ensisijaisuutta ja osallistumismahdollisuuksien turvaamista. Jotta yhteistoimintavelvollisuus toteutuisi, on valtuutetulla lainmukainen velvollisuus kuulla päämiestään ennen päätöksentekoa tämän asioissa ja selvittää hänen mielipiteensä oikeustoimeen (EVVL 16 §). Mikäli asia ei ole valtuutetun kannalta tärkeä, eikä kuulemista voida toteuttaa ilman huomattavaa hankaluutta, ei valtuutetulla ole velvollisuutta kuulla valtuuttajaa. Myöskään tilanteessa, jossa valtuuttaja ei ole kykenevä ymmärtämään asian merkitystä, kuulemista ei ole pidetty tarpeellisena.¹⁶⁶ Valtuuttajan esittämälle mielipiteelle voidaan antaa vaihtelevasti merkitystä riippuen siitä, miten hyvin sen katsotaan vastaavan hänen aitoa tahtoaan. Merkitystä voidaan antaa myös jo aiemmin ilmaistuille mielipiteille.

Jo vuodelta 1949 olevassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1949 II 21 on pohdittu sitä, onko päämiehen tahdonilmaisu ollut heikosta terveydentilasta huolimatta tämän todellisen tahdon mukainen. Tapauksessa henkilö oli suunnitellut tilansa myymistä ostajalle jo jonkin aikaa. Hän kuitenkin joutui ennen myyntiä sairaalaan heikentyneen terveydentilansa vuoksi. Sairaalassa ollessaan hän antoi valtuutuksen kiinteistön myynnin toteuttamiseksi. Koska pystyttiin näyttämään, että kauppa oli suunniteltu jo aiemmin ja muukin esitetty selvitys puolsi sitä merkitystä, joka kaupalla myyjälle oli, voitiin katsoa, että hän ymmärsi antamansa valtuutuksen sisällön täysin. Korkein oikeus kumosi kanteen kiinteistön kaupan julistamisesta mitättömäksi.

¹⁶⁵ Tornberg, *Kuuliala* 2015, s. 344.

¹⁶⁶ Antila 2007, s. 97.

Oikeuskirjallisuudessa ratkaisua on tulkittu niin, että mikäli henkilön toiminnassa on johdonmukaisuutta, viestii se siitä, että tämä myös ymmärtää asiaa. Henkilön ymmärryskykyä voidaan epäillä enemmän ja siitä tarvitaan enemmän näyttöä tilanteissa, joissa henkilön toiminta on epäjohdonmukaista.¹⁶⁷

Vaikka henkilöllä ei itsellään olisi enää ymmärrystä eikä kykyä hoitaa asioitaan tai päättää niistä, tulee valtuuttaja siitä huolimatta sidotuksi oikeustoimiin, joita valtuutettu toimivaltansa rajoissa tämän puolesta tekee. Toimivallan ylittäen tehdyt oikeustoimet eivät sen sijaan sido valtuuttajaa, mikäli oikeustoimen toinen osapuoli oli tietoinen toimivallan ylittämisestä tai hänen olisi tullut siitä tietää (EVVL 15 §). Suuri merkitys on siis sillä, millaisia ohjeita ja määräyksiä henkilö valtuutetulle antaa ennen toimintakykynsä lakkaamista. Kaikessa toiminnassa valtuutetun tulee kunnioittaa valtuuttajansa toiveita ja näkemyksiä, jotka usein voivat olla myös etukäteen annettuja¹⁶⁸.

3.10. Valtuutuksen lakkaaminen

Edunvalvontavaltuutuksen lakkaamisen osalta säädetään EVVL 11 §:ssä. Edunvalvontavaltuutus lakkaa, mikäli valtuutus peruutetaan, valtuuttaja kuolee tai valtuutettu luopuu tehtävästään. Näiden lisäksi lainkohdassa viitataan valtuuttajan konkurssiin asettamiseen ja edunvalvojan määräämiseen valtuuttajalle, joissa tilanteissa valtuutuksen katsotaan myöskin lakkaavan.

Vaikkei valtuuttajan esteellisyyttä ole laissa varsinaisesti mainittu edunvalvontaa lakkauttavana tekijänä, on sen oikeuskirjallisuudessa katsottu lakkauttavan valtuutuksen, mikäli esteellisyys muodostuu pysyväksi¹⁶⁹. Tämä tulkinta on looginen, sillä pysyvästä esteellisyydestään johtuen valtuutettu ei kykene enää hoitamaan tehtävänsä. Esteellisyys on toisaalta voinut olla vain tilapäistä ja valtuutus on voitu vahvistaa varavaltuutetun osalta esteellisyyden ajaksi. Varavaltuutetun osalta valtuutus lakkaa silloin, kun varsinaisen valtuutetun este asioiden hoitoon lakkaa.¹⁷⁰ Lisäksi lain esitöissä katsotaan että, valtuutuksessa voidaan määrätä myös muista tilanteista, joissa sen katsotaan lakkaavan. Laissa säädetty tilanteet ovat pakottavia, eikä niiden osalta voida valtuutukseen ottaa laista poikkeavia määräyksiä.¹⁷¹

Valtuutuksen peruuttaminen (EVVL 11.1 § 1 kohta) on mahdollista sekä ennen sen voimaantuloa, että voimaantulon jälkeen. Mikäli valtuutus peruutetaan sen voimaantulon jälkeen, on maistraatin

¹⁶⁷ Kolehmainen DL 3/2010a, s. 271.

¹⁶⁸ Vrt. *Helin* LM 6–7/2001, s. 1070–1071, jossa tarkasteltu yleistä edunvalvontaa samasta näkökulmasta.

¹⁶⁹ *Antila* 2007, s. 155.

¹⁷⁰ HE 52/2006 vp, s. 23.

¹⁷¹ HE 52/2006 vp, s. 22.

vahvistettava peruut-taminen.¹⁷² EVVL 12 §:ssä säädetään tarkemmin niistä tilanteista, jolloin valtuutus voidaan peruuttaa, eikä lupaus olla peruuttamatta valtuutusta ole pätevä. Lähtökohtaisesti valtuuttaja voi peruuttaa valtuutuksen milloin tahansa, kunhan on kykenevä ymmärtämään asian merkityksen. Peruuttaminen tapahtuu hävittämällä valtakirja tai ottamalla se pois valtuutetulta. Valtakirja voidaan peruuttaa myös laatimalla uusi edunvalvontavaltakirja. Tällöin vanhempi valtakirjoista katsotaan peruutetuksi siltä osin, kuin uudella valtakirjalla on annettu ristiriitaisia määräyksiä sen kanssa. Mikäli kyse on täysin päällekkäisistä valtakirjoista, katsotaan ensin laaditun peruuntuneen kokonaan.¹⁷³

Valtuutetun tehtävänä on arvioida sitä, onko valtuuttaja kykenevä ymmärtämään valtakirjan peruuttamisen merkityksen. Mikäli hän katsoo, ettei valtuuttaja sitä ymmärrä, ei hänellä ole velvollisuutta palauttaa valtakirjaa. Näissä tilanteissa valtuuttaja voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi, mikäli katsoo sen tarpeelliseksi.¹⁷⁴

Mikäli vahvistettu valtuutus halutaan peruuttaa, valtuuttajan on tehtävä siitä hakemus maistraatille. Maistraatin on peruutettava valtuutus, jos se katsoo, että valtuuttaja ymmärtää peruuttamisen merkityksen. Tämän toteamiseksi maistraatin on tutkittava se, kykeneekö valtuuttaja todella asian ymmärtämään vai ei.¹⁷⁵ Lain esitöissä tilanne, jossa peruuttamista pyydetään valtuutuksen tultua voimaan, on jo lähtökohtaisesti katsottu kyseenalaiseksi. Valtuuttajan on oltava pääasiallisesti kykenemätön hoitamaan valtuutukseen sisällytettyjä oikeustoimia, jotta se voidaan ylipäätään vahvistaa. Se luo kyseenalaisuuden myös siitä, että valtuuttaja todella ymmärtäisi valtuutuksen peruuttamisen oikeusvaikutukset. Tästä johtuen viranomaisvalvonta maistraatin toimittaman harkinnan muodossa on katsottu tarpeelliseksi.¹⁷⁶ Valtuuttajan tosiasiallinen oikeustoimikelpoisuus ja ymmärryskyky ovat lopulta ratkaisevia. Mikäli henkilö ymmärtää asian, on maistraatin peruutettava valtuutus.¹⁷⁷

Peruuttamisen lisäksi valtuutetun kuolema lakkauttaa valtuutuksen (EVVL 11.1 § 2 kohta). Lain esitöissä valtuutuksen lakkaamista valtuuttajan kuollessa perustellaan valtuutuksen perustumisella henkilöiden väliseen erityiseen luottamussuhteeseen, eikä sen jatkuminen valtuuttajan kuoleman

¹⁷² HE 52/2006 vp, s. 22.

¹⁷³ HE 52/2006 vp, s. 24.

¹⁷⁴ *Mäki-Petäjä-Leinonen* 2013, s. 254–255.

¹⁷⁵ *Mäki-Petäjä-Leinonen* 2013, s. 255.

¹⁷⁶ HE 52/2006 vp, s. 24.

¹⁷⁷ *Mäki-Petäjä-Leinonen* 2013, s. 256.

jälkeen ole tästä johtuen enää perusteltua. Myöskään viranomaisvalvontaa ei ole aiheellista kohdistaa oikeudenomistajille siirtyneeseen omaisuuteen.¹⁷⁸

Valtuutettu voi myös luopua tehtävästään (EVVL 11.1 § 3 kohta). Tästä valtuutetun on lain mukaisesti ilmoitettava holhousviranomaiselle, eli maistraatille. Mahdollisuus luopumiseen on katsottu tärkeäksi, sillä lähtökohtana on aina pidettävä sitä, ettei ketään voida velvoittaa toimimaan kenenkään valtuutettuna vastoin omaa tahtoaan. Erityistä syytä tehtävästä luopumiseen ei tarvita. Mikäli valtakirjassa on nimetty toissijainen valtuutettu, lakkaa valtuutus olemasta vain ensisijaiseen valtuutettuun nähden. Toissijaisen valtuutetun osalta valtuutus tulee voimaan, kun se on maistraatissa vahvistettu.¹⁷⁹

Edunvalvontavaltuutus lakkaa olemasta voimassa myös, mikäli henkilölle määrätään HolhTL:n mukainen edunvalvoja (EVVL 11.2 §). Valtuutus lakkaa vain siltä osin, kuin valtuutetun ja edunvalvojan tehtävät ovat päällekkäisiä. Mikäli kyse on tilapäisestä, varsinaisen valtuutetun esteellisyydestä johtuvasta edunvalvojan määräämisestä, ei valtuutusta katsota lakkautuneeksi.¹⁸⁰ Se, lakkaako valtuutus kokonaan vai vain osaksi riippuu siitä, miltä osin valtuutetun ja edunvalvojan tehtävät ovat päällekkäiset. Mahdollista on, että valtuutus jää voimaan osaksi.¹⁸¹

Myös valtuuttajan konkurssilla on edunvalvontavaltuutuksen lakkauttava vaikutus (EVVL 11.3 §). Koska valtuuttaja ei tällöin olisi edes itse kelpoinen tekemään valtuutukseen sisällytettyjä (taloudellisia) oikeustoimia, ei valtuutetullekaan voida myöntää oikeutta tällaisiin toimiin. Henkilöä koskevien asioiden osalta konkurssi ei vaikuta valtuutuksen voimassa oloon. Konkurssista huolimatta valtuutettu voi ryhtyä sellaisiin taloudellisiin toimiin, jotka turvaavat konkurssipesää vahingoilta.¹⁸²

Kokonaiskuvan saamiseksi valtuutuksen lakkaamista koskevia kysymyksiä on käsitelty tässä kappaleessa lyhyesti, lähinnä lain esitöiden pohjalta. Koska niillä ei juurikaan ole vaikutusta valtakirjan sisältöön, en katso aiheelliseksi tarkastella valtuutuksen lakkaamiseen johtavia tilanteita tarkemmin. Esille tulee nostaa heti alussa todettu valtuuttajan mahdollisuus määrittää myös itse niitä tilanteita, joissa valtuutus on katsottava lakanneeksi.

Valtuutusta laadittaessa voidaan siis miettiä sitä, halutaanko sen olevan voimassa mahdollisesti valtuuttajan kuolemaan asti (ellei jostain syystä lakkaa jo aiemmin), vai onko tarkoituksenmukaisempaa, että se lakkaa esimerkiksi tietyn oikeustoimen toteutumisen jälkeen. Tähän vaikuttaa

¹⁷⁸ HE 52/2006 vp, s. 22.

¹⁷⁹ HE 52/2006 vp, s. 22.

¹⁸⁰ HE 52/2006 vp, s. 22-23.

¹⁸¹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 130–131.

¹⁸² HE 52/2006 vp, s. 23.

myös valtakirjan sisältö, eli millaisia asioita on valtakirjalla valtuutettu. Jos kyse on vain yksittäistä oikeustoimea koskevasta valtakirjasta, ei ehkä ole tarpeellista, että se pysyisi voimassa vielä sen toteutumisen jälkeenkin.

3.11. Edunvalvonnan ja edunvalvontavaltuutuksen väliset erot

Edellä on esitetty kokonaisvaltainen katsaus edunvalvontavaltuutukseen. Katsauksella on pyritty luomaan kattava kuva lukijalle siitä, mikä edunvalvontavaltuutus oikeastaan on. Jo tätä ennen suoritettu katsaus edunvalvontavaltuutuslain taustalla vaikuttaneisiin seikkoihin luo pohjan sille, että voidaan ymmärtää edunvalvontavaltuutusta paremmin. Taustalla vallinneista seikoista nousevat vahvasti esille myös HolhTL:n mukaisen edunvalvonnan intressit tässä erityisessä valtuuttamisen muodossa. Lisäksi voidaan huomata, että edunvalvontavaltuutus perustuu pitkälti samoille periaatteille kuin HolhTL:n mukainen edunvalvonta. HolhTL:n säännöksiä ja niiden tulkintoja voidaan ainakin osaksi käyttää analogisesti tulkiten myös edunvalvontavaltuutusta koskevan lain ja sen tarkoituksen tarkempaan määrittelymiseen. Tämä luo potentiaalisen vaaran kahden eri edunvalvonnan muodon sekoittumiselle.

Edunvalvontavaltuutusta käsiteltäessä olen esittänyt aiheellisissa kohdissa vertailua holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan. Jotta nämä kaksi edunvalvonnan muotoa eivät sekoittuisi, näen tarpeellisenä käsitellä niiden eroja lähemmin erillisessä kappaleessa. Seuraavassa onkin tarkoituksena selventää edunvalvontavaltuutuksen suhdetta HolhTL:n mukaiseen edunvalvontaan ja niitä eroja, joita näiden välillä vallitsee.

Edunvalvontavaltuutuksessa ja HolhTL:n mukaisessa edunvalvonnassa on lähtökohtaisesti kyse toisilleen vaihtoehtoisista edunvalvonnan muodoista. Ne ovat luonteeltaan toisensa poissulkevia, mutta tietyissä tilanteissa kyseiset edunvalvonnan muodot voivat toimia myös rinnakkain.¹⁸³ Niissä esiintyvistä eroista saadaan melko kattava kuva jo lakeja tarkastelemalla, ja seuraavassa esitetty pohjaakin pitkälti näitä edunvalvonnan muotoja koskeviin lakeihin.

Molemmissa edunvalvonnan muodoissa on tarkoituksena varmistaa se, että toimintakyvyttömän henkilön asiat tulisivat hoidetuiksi tämän edun mukaisesti. Erot keskittyvät pitkälti edunvalvojan henkilöön, hänen tehtävään määrittämiseen ja toiminnan valvontaan, sekä toimivaltuuksiin. Tilanteet,

¹⁸³ Antila 2007, s. 20. Ks. tässä tutkielmassa rinnakkaisesta soveltamisesta s. 43.

joissa edunvalvontavaltuutus voidaan vahvistaa tai edunvalvoja määrätä ovat lähtökohtaisesti samat (HolhTL 8 § ja EVVL 1 §).¹⁸⁴

Tilanteessa, jossa henkilö ei ole tehnyt etukäteen määräyksiä etujensa valvonnasta mahdollisen toimintakyvyttömyytensä varalle, voi HolhTL:n mukainen edunvalvonta olla ainoa keino huolehtia asioista, joita henkilö ei itse ole enää kykenevä hoitamaan¹⁸⁵. Holhoustoimilain mukaisen edunvalvojan määrää lähtökohtaisesti tuomioistuin (HolhTL 8 §), mutta tietyissä tapauksissa myös maistraatti on toimivaltainen (HolhTL 12 §¹⁸⁶). Edunvalvontavaltuutus puolestaan vahvistetaan maistraatissa (EVVL 24 §) ja hallinto-oikeus toimii muutoksenhakuelimenä holhousviranomaisen päätöksiin (EVVL 43 §).

Edunvalvottavan kannalta ehkä merkittävin ero näiden kahden edunvalvonnan muodon välillä kulminoituu edunvalvojan henkilöön. Edunvalvontavaltuutus mahdollistaa valtuuttajan käyttää omaa itsemääräämisoikeuttaan sen suhteen, kenet hän haluaa omaksi edunvalvojakseen nimetä (EVVL 1 luku). HolhTL:n mukainen edunvalvoja puolestaan voi olla kuka vain, kenet tuomioistuin tai maistraatti katsoo tehtävään sopivaksi ja kuka antaa tehtävään suostumuksensa (HolhTL 4–5 §:t). Edunvalvontavaltuutus pohjautuu pitkälti kahden henkilön väliseen luottamussuhteeseen, kun holhoustoimilain mukaisessa edunvalvonnassa valvottavalla ei välttämättä ole juurikaan sananvaltaa siihen, kenet määrätään hoitamaan hänen asioitaan. Henkilön mielipidettä edunvalvojan henkilöstä tulee toki kuulla, mikäli se on mahdollista. Holhoustoimilain mukaiseksi edunvalvojaksi voidaan määrätä myös läheinen, mutta läheskään aina näin ei tapahdu, ja edunvalvojaksi määrätty voi olla täysin vieraskin henkilö (nk. *virkaedunvalvoja*).

Toisena eroavaisuutena voidaan mainita edunvalvojan toimivaltuudet ja niiden määräytyminen. Lähtökohta molemmissa edunvalvonnan muodoissa on sama, ja edunvalvoja voidaan määrätä tai valtuuttaa toimimaan sekä henkilön taloudellisissa, että henkilöä koskevissa asioissa (EVVL 2 § ja HolhTL 29 §). Edunvalvontavaltuutuksessa valtuuttaja voi itse harkita tarkemmin sen, mitä asioita koskien haluaa valtuutetulle toimivaltuudet antaa. Näitä toimia koskien valtuuttajalla on mahdollisuus antaa myös tarkempia ohjeita tai määräyksiä niiden hoitamisesta. Holhoustoimilain mukaisessa edunvalvonnassa edunvalvonnan sisällön määrittää laki, joskin lopullisen päätöksen toimivaltuuksien laajuudesta tekee se viranomainen (tuomioistuin tai maistraatti), joka määrää edunvalvojan tehtävään.

¹⁸⁴ Edunvalvojan määrääminen tai edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen edellyttää lakien mukaisesti, että henkilö ei kykene sairauden, henkisen toiminnan häiriön, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi huolehtimaan asioistaan.

¹⁸⁵ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 269.

¹⁸⁶ Lainkohdan 2 momentin mukaisesti kyse on käytännössä tilanteista, joissa henkilö itse ymmärtää edunvalvojan määräämisen merkityksen ja pyytää tiettyä henkilöä edunvalvojakseen.

Edunvalvojaa velvoittavat lähtökohtaisesti siis laki ja määrätyn tehtävän laajuus. Päämiehen näkemyksille asioiden hoidosta voidaan antaa merkitystä vain, mikäli on todettavissa, että tämä asian luonteen ymmärtää. Muutoin edunvalvojaa ohjaa periaate päämiehen edusta. Lisäksi holhoustoimilakiin sisältyy edunvalvojan toimivaltuuksia rajoittavia säännöksiä.

Edunvalvojan toimivaltuuksia rajoitetaan HolhTL:n 32 ja 34 §:ssä. Ensimmäisessä säädetään edunvalvojaa koskevasta lahjoituskiellosta ja jälkimmäisessä tiettyjen oikeustoimien luvanvaraisuudesta. Holhoustoimilain mukaista edunvalvojaa koskee ehdoton lahjoituskielto, joka tarkoittaa sitä, ettei hän saa antaa päämiehensä omaisuudesta minkäänlaisia lahjoja kenellekään. Edunvalvontavaltuutuslaissa lähtökohta on sama, mutta lahjojen antaminen on mahdollistettu valtakirjaan otetulla yksilöidyllä valtuutuksella (EVVL 18 §).

Luvanvaraisten oikeustointen kohdalla holhoustoimilaki lähtee siitä, että edunvalvoja voi suorittaa luvanvaraiseksi säädetyn oikeustoimen päämiestään velvoittavasti vain, mikäli hän saa siihen maistraatilta luvan. Lupa luvanvaraiseksi säädettyyn oikeustoimeen tulee hakea aina, eikä siihen ole olemassa poikkeuksia. Edunvalvontavaltuutuslaissa lähtökohta on eri. Valtuutettu voi valtakirjan vahvistamisen myötä lähtökohtaisesti suorittaa toimivaltaansa kuuluvat oikeustoimet ilman maistraatin lupaa, niiden luonteesta riippumatta. Valtuutuksessa voidaan erikseen määrätä, että HolhTL:n säännökset oikeustoimien luvanvaraisuudesta koskevat myös valtuutettua jonkin tietyn tai joidenkin tiettyjen oikeustoimien kohdalla (EVVL 19 §).

Yhtenä merkittävänä eroavaisuutena voidaan mainita myös edunvalvojan toimiin kohdistettu valvonta. Holhoustoimilaissa on säädetty tarkasti edunvalvojan toimien valvonnasta. Valvonta kohdistuu koko edunvalvojan toiminnan aikaan (HolhTL 6 luku). Edunvalvoja on velvollinen muun muassa pitämään kirjaa päämiehen varallisuudesta ja tekemistään oikeustoimista sekä antamaan niistä vuosittain tilin maistraatille. Edunvalvontavaltuutettuun ei sen sijaan lähtökohtaisesti kohdisteta yhtä tiukkaa valvontaa. Valvonta kohdistuu lähtökohtaisesti vain aikaan, jolloin valtuutus astuu voimaan (EVVL 6 luku). Valtuuttaja voi lisäksi valtakirjassaan määrätä, että valtuutetun toimiin tulee kohdistaa valvontatoimia vaadittua vähimmäistasoa laajemmin. Tästä huolimatta holhoustoimilaki asettaa valtuuttajalle ne rajat, joissa tämä voi vähimmäistasoa laajempia valvontatoimia määrätä tehtäviksi. Valtuutetulla ei näin ollen esimerkiksi ole velvollisuutta vuosittaisen tilin antamiseen maistraatille, ellei valtuuttaja ole valtuutuksessaan toisin määrännyt.

Vielä yhtenä pienenä erona haluan mainita sen, että holhoustoimilain mukainen edunvalvoja voidaan terveydestä johtuvien syiden lisäksi määrätä myös henkilön poissaolosta tai muusta vastaavasta syystä, josta johtuu, ettei henkilö pysty itse pitämään huolta asioistaan (HolhTL 1 §). Lisäksi

edunvalvoja voidaan määrätä myös huolehtimaan omaisuudesta, joka on omistajattomassa tilassa. Edunvalvontavaltuutuksen voimaan saattaminen on mahdollista nimenomaan vain tilanteissa, joissa on kyse henkilön terveydestä johtuvasta, pidempiaikaisesta toimintakyvyttömyydestä (EVVL 1 §).

Vaikka kyse on samoista lähtökohdista lähtevistä edunvalvonnan muodoista, löytyy niistä paljon myös eroavaisuuksia, jotka vaikuttavat edunvalvojan käytännön toimintaan. Samalla nuo eroavaisuudet vaikuttavat edunvalvottavan asemaan ja siihen, millaisia asioita tämän puolesta voidaan suorittaa käytännössä. Jokin oikeustoimi, joka edunvalvontavaltakirjassa annetun valtuutuksen mukaisesti olisi täysin mahdollista toteuttaa, voi holhoustoimilain mukaisessa edunvalvonnassa kompastua lain edellyttämiin kankeisiin toimintatapoihin ja byrokratiaan.

Toisaalta holhoustoimilaki mahdollistaa henkilön edunvalvonnan tilanteissa, joissa henkilö on jo menettänyt kykynsä ymmärtää oikeustoimien merkityksen ja näin ollen ei kykene enää itse valtuuttamaan ketään toimimaan puolestaan. Vaikka kyse lähtökohtaisesti onkin vaihtoehtoisista edunvalvonnan muodoista, täydentävät ne samalla toisiaan ja paikkaavat toisissaan olevia aukkoja. Edunvalvontavaltuutus on edunvalvonnan joustavampi muoto ja antaa valtuuttajalle mahdollisuuden ulottaa itsemääräämisoikeutensa myös toimintakyvyttömyyden aikaan. Edunvalvontavaltuutuslaissa luottamussuhde on asetettu jäykän byrokratian yläpuolelle. Toisaalta yleinen edunvalvonta voi olla henkilölle itselleen vaivattomampi ja turvallisempi vaihtoehto siihen yhteiskunnan toimesta kohdistetusta valvonnasta johtuen¹⁸⁷.

	Edunvalvontavaltuutus (EVVL)	Edunvalvonta (HolhTL)
Tarkoitus	Päämiehen etu	Päämiehen etu
Tilanteet	Sairaus, henkisen toiminnan häiriö, heikentynyt terveydentila, muu vastaava syy	Sairaus, henkisen toiminnan häiriö, heikentynyt terveydentila, muu vastaava syy, poissaolo, omistajaton omaisuus
Voimaantulo	Maistraatti vahvistaa valtuutuksen	Pääsääntöisesti tuomioistuimien määrää edunvalvojan, tietyissä

¹⁸⁷ Helin Oikeustieto 5/2016, s. 12.

		tilanteissa toimivaltainen myös maistraatti
Edunvalvojan henkilö	Päämies nimeää itse	Tuomioistuin/maistraatti nimeää tehtävään sopivan ja siihen suostuvan
Edunvalvojan toimivaltuudet	Päämies määrittää itse; taloudelliset ja henkilöä koskevat asiat	Laki + tuomioistuin/maistraatti määrittää; taloudelliset ja henkilöä koskevat asiat
Lahjat	Nimenomaisella valtuutuksella sallittuja	Kielletty
Toimien luvanvaraisuus	Lähtökohtaisesti ei luvanvaraisuutta, valtakirjassa voidaan toisin määrätä	Tiettyjen oikeustoimien luvanvaraisuus, josta ei poikkeuksia (HolhTL 34 §)
Valvonta	Kohdistuu lähtökohtaisesti vain aloitustoimiin, voidaan valtuutuksessa määrätä toisin	Tiukka, lakiin perustuva. Kohdistuu koko toiminnan aikaan (HolhTL 6 luku)

Taulukko 1. Edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan keskeisimmät erot.

4. Edunvalvontavaltuutuksesta yrittäjän näkökulmasta

4.1. Edunvalvontavaltuutus yrittäjän mahdollisuutena

Yrityksen näkökulmasta edunvalvontavaltuutuksen intressi on erityisesti siinä, että valtuuttaja voi itse etukäteen toimintakyvyttömyytensä varalle miettiä, millaisista yritystä koskevista asioista valtuutetun on hyvä voida päättää ja toisaalta, kuka olisi tällaisia päätöksiä riittävän osaava tekemään. Koskaan ei voi tietää, milloin itseä kohtaa jokin sairaus tai onnettomuus, jonka myötä tulee toimintakyvyttömäksi. Erityisesti yrittäjän näkökulmasta tällöin on hyvä olla olemassa joku, jolla on valtuudet huolehtia yrityksen päivittäisestä pyörittämisestä, mutta tarvittaessa myös omistajanvaihdoksista. Tällä taataan se, ettei yrityksen toiminta kaadu suoraan yrittäjän kykenemättömyyteen huolehtia yrityksestä.

Edunvalvontavaltuutuksella vältetään monilta virallisilta menettelytavoilta ja byrokratialta, kun valtuutetulla on pelkän valtakirjan nojalla mahdollisuudet toimia valtuuttajan puolesta niissä asioissa, jotka valtakirja kattaa. Tällöin ei enää tarvita erillistä lupaa maistraatilta tiettyjen oikeustoimien hoitamiseen valtakirjan vahvistamisen jälkeen. Olennaista on, että valtakirja antaa tarpeeksi laajat mahdollisuudet valtuutetulle toimia valtuuttajan asioissa. Pelkällä taloudellisia asioita koskevalla valtuutuksella valtuutetulla on jo melko laajat mahdollisuudet toimia valtuuttajan asioissa. Ristiriitaisten tilanteiden välttämiseksi suurempaa merkitystä tai arvoa omaavasta omaisuudesta on tarkoituksenmukaista mainita erikseen valtakirjassa. Lisäksi on huomioitava lahjoja ja kiinteää omaisuutta koskeva erityissääntely.

Ongelmien välttämiseksi tärkeää on, että valtuutuksesta tulee selkeästi ilmi ne asiat, joissa valtuutettu voi toimia valtuuttajan puolesta. Edellä läpikäydyistä holhoustoimilain mukaisista luvanvaraisista oikeustoimista on johdettavissa päätelmiä siitä, millaisia asioita olisi hyvä miettiä sisällytettävän valtuutukseen. Ne ovat oikeustoimia, joita myös yrityksissä saatetaan joutua tekemään. Näiden lisäksi yleisiä taloudellisiin asioihin liittyviä kysymyksiä ovat muun muassa oikeudet tilien käyttöön ja niiltä juoksevien kulujen maksaminen¹⁸⁸. Aiheellista on myös miettiä tarvetta valtuutuksen ja ohjeiden antamiselle vakuutusten ylläpitämiseksi tai niiden muuttamiseksi (uusien solmiminen, irtisanominen, ehtojen muuttaminen). Tähän liittyy myös ohjeistus vahingonkorvausten hakemiseen ja niiden selvittelyyn.¹⁸⁹

Tässä osiossa onkin tarkoitus tarkastella edunvalvontavaltuutusta yrittäjän näkökulmasta. Lähden liikkeelle nostamalla esiin holhoustoimilain mukaisen edunvalvojan mahdollisuudet hoitaa

¹⁸⁸ Heino ym. 2016, s. 16.

¹⁸⁹ Heino ym. 2016, s. 18–19.

päämiehensä yritystä tämän puolesta. Katsauksella luodaan pohja sille, miksi edunvalvontavaltuutus voidaan nähdä potentiaalisesti keinoksi varautua yrityksen tulevaisuuteen yrittäjän toimintakyvyttömyyttä silmällä pitäen. Katsauksen jälkeen olen nähnyt aiheelliseksi tutkia hieman sitä, millaisissa yritystoiminnan muodoissa edunvalvontavaltuutuksen laatiminen on ylipäättään mahdollista, eli missä tilanteissa sillä on todelliset mahdollisuudet toimia.

Jotta voidaan tarkastella lähemmin niitä asioita, joita henkilön tulisi yritystään silmällä pitäen miettiä laatiessaan edunvalvontavaltuutusta, on tärkeää tehdä katsaus siihen, millaiset toimet ovat yrityksen elinkelpoisuuden kannalta välttämättömiä tai tarpeellisia. Nämä toimet määräytyvät osin lainsäädännöstä, mutta ovat suurelta osin myös täysin yrityksen käytännön pyörittämiseen ja erilaisiin lakia yksityiskohtaisempiin oppaisiin, sekä alakohtaisiin ja yrityksen sisäisiin toimintatapoihin perustuvia. Tästä johtuen katsausta yritykselle välttämättömiin oikeustoimiin ei voida suorittaa yksin lainsäädännön ja esitöiden pohjalta, vaan materiaalina olen käyttänyt myös yrityksen käytännön pyörittämiseen suunnattuja oppaita. Erityisesti oppaat yritystoiminnan aloittamiseen antavat oikeanlaista informaatiota yrityksen pyörittämiseksi vaadittavista toimista.

Yrityksen käytännön pyörittämiseen vaadittavat toimet ovat pitkälti yrityskeitaisia. Laki säätelee niistä välttämättömistä toimista, joita yrittäjän tulee toiminnassaan suorittaa, jotta toiminta olisi ylipäättään laillista. Laissa elinkeinon harjoittamisen oikeudesta (122/1919), laissa avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöistä (389/1988) sekä osakeyhtiölaissa (624/2006) säädetään yrityksille lakisääteisiksi asetetuista velvollisuuksista. Lisäksi yritystoimintaan liittyy paljon muitakin lakeja, esimerkiksi verotukseen ja kirjanpitoon liittyen. Lisäksi on myös lakia alemman tasoista sääntelyä ja ohjeistusta yleisesti sekä alakohtaisesti, joita yrittäjät ovat velvollisia toiminnassaan noudattamaan. Näiden pohjalta muovautuu yrityksen pyörittämisen kannalta välttämättömät toimet, ja niitä käydään läpi kappaleessa 4.5.

Oikeuskirjallisuudessa ei esitetä tarkkoja määritelmiä tai rajanvetoja *yritystoiminnan*, *elinkeino-toiminnan*, *ammattitoiminnan* ja *liiketoiminnan* termeille, vaan ne on perinteisesti katsottu sopimuk-senvaraisiksi¹⁹⁰. Tässä tutkielmassa käytetään yritystoiminnan ja elinkeinotoiminnan käsitteitä. Niillä molemmilla on vahva liityntä yrittäjyyteen. Oleellista tutkielmani kannalta onkin *yrittäjänä* toimi-minen. Lopulta se, millaisesta yrittämisestä on kyse ja missä laajuudessa yritys toimii, ratkaisee mahdollisuuden ulottaa edunvalvontavaltuutus kattamaan myös yritystoimintaan liittyviä oikeus-toimia.

¹⁹⁰ Villa 2006, s. 14.

Karkeasti ajatellen edunvalvontavaltuutus on potentiaalinen varautumisen keino ainakin silloin, kun kyse on elinkeinonharjoittajasta, joka harjoittaa toimintaansa itsenäisesti. Kyseessä voi olla vaikkapa maanviljelijä, aurausurakoitsija tai parturikampaaja. Edunvalvontavaltuutuksella taataan se, että hätätilanteessa on joku, joka huolehtii yrityksen käytännön asioiden, kuten eläinten päivittäisen hoidon tai laskujen maksun, hoitumisesta jonkun toimesta. Täysin yrittäjän itsensä varassa ollutta yritystä on kuitenkin yleensä mahdotonta jatkaa, jos yrittäjä ei siihen enää itse kykene¹⁹¹. Tämä aiheutuu esimerkiksi edunvalvojan todellisista mahdollisuuksista ja taidoista jatkaa yritystoimintaa käytännössä.

4.2. Holhoustoimilain mukainen edunvalvonta yritystoiminnan kannalta

HolhTL:n mukaisen edunvalvojan toimivaltuuksia rajoittaa HolhTL:n 34 §:ssä luvanvaraisiksi säädetty oikeustoimet¹⁹². Näitä oikeustoimia edunvalvoja ei voi suorittaa päämiehensä puolesta ilman, että hän hankkii holhousviranomaiselta niihin luvan. Lain 34 §:n 5 kohdassa on tällaiseksi luvanvaraiseksi oikeustoimeksi säädetty myös elinkeinonharjoittamiseen ryhtyminen päämiehen puolesta. Lisäksi kohdassa 6 luvanvaraiseksi on säädetty avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön perustamisesta sopiminen tai tällaiseen yhtiöön liittyminen.

Kohtaa 5 on tulkittu lain esitöissä niin, että sillä tarkoitetaan yksityistä elinkeinonharjoittajaa¹⁹³. Tästä tulkinnasta johtuen osakeyhtiössä toimiminen toisen puolesta ei olisi luvanvaraista. Tulkinta on perusteltu, sillä oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että edunvalvojan määräämisellä ei ole osakeyhtiössä muuta merkitystä kuin se, että osakevarallisuutta ryhtyy hoitamaan edunvalvoja¹⁹⁴. Osakeyhtiössä henkilö ei ole henkilökohtaisesti vastuussa yhtiön velvoitteista (OYL 1:2 §), eikä hänen velkataakkansa voi kasvaa yksin osakeyhtiön omistajuuden perusteella. Tästä johtuen osakevarallisuuden voidaan katsoa rinnastuvan henkilön mihin tahansa irtaimeen omaisuuteen. Omalla riskillä harjoitettavassa yritystoiminnassa siihen liittyvällä omaisuudella on sen sijaan erityinen luonne omistajan vastuusta johtuen.

HolhTL:a edeltänyt holhouslaki mahdollisti elinkeinotoiminnan harjoittamisen päämiehen lukuun, mikäli päämies oli harjoittanut sitä itse jo ennen toimintakyvyttömyyttään tai saanut sen lahjana tai jäämistösaantona (HolhL 39 § 3 kohta). HolhL:a uudistettaessa myös tällainen liikkeen harjoit-

¹⁹¹ Tornberg, Kuuliala 2015, s. 483.

¹⁹² Luvanvaraisia oikeustoimia on käsitelty laajemmin kappaleessa 3.5.1.3.

¹⁹³ HE 146/1998 vp, s. 45.

¹⁹⁴ Tornberg, Kuuliala 2015, s. 481.

taminen saatettiin luvanvaraiseksi¹⁹⁵. Tästä laajennuksesta johtuen, ei edunvalvoja saa HolhTL:ssä säädetyn johdosta harjoittaa päämiehensä lukuun tämän harjoittamaa yritystoimintaa ilman maistraatin lupaa¹⁹⁶. Mikäli edunvalvojalle myönnetään lupa yritystoiminnan harjoittamiseen, voi hän ryhtyä sen estämättä, mitä muuta on säädetty luvanvaraiseksi lainkohdan ensimmäisessä momentissa, kaikkiin niihin oikeustoimiin, jotka ovat tarpeellisia yritystoiminnan kannalta (HolhTL 34.3 §).

Siitä, koskeeko edellä mainittu yksityisen elinkeinonharjoittamisen lisäksi myös avoimessa yhtiössä tai kommandiittiyhtiössä toimimista toisen nimissä tai yhteisissä nimissä, on oikeuskirjallisuudessa esitetty eriäviä mielipiteitä. Nykyään vallitseva on kanta, jonka mukaan maistraatin lupa yritystoiminnan jatkamiseen tarvittaisiin myös avoimissa yhtiöissä ja kommandiittiyhtiöissä. Kanta johtuu siitä, että velan ottaminen päämiehen nimiin on HolhTL 34 §:n 4 kohdan mukaan luvanvaraista. Yritystoiminnan jatkaminen katsotaan velkavastuun jatkumiseksi ja mahdolliseksi kasvamiseksi, josta johtuen yritystoiminnan jatkamiselle katsotaan tarvittavan erillinen lupa.¹⁹⁷

Mikäli edunvalvojalla on tehtävänänsä ainoastaan ajaa elinkeinotoiminta alas edunvalvonnan alkamisen jälkeen, ei lupaa ole katsottu tarpeelliseksi, eikä sitä näin ollen ole välttämätöntä hakea¹⁹⁸. Tällöin tilintarkastuksessa kohdistetaan valvontaa edunvalvojan toimintaan elinkeinotoiminnan suhteen, eikä kaksinkertainen valvonta ole tarpeellista¹⁹⁹.

Päämiehen yritystoiminnan harjoittaminen on siis mahdollista myös HolhTL:n mukaisen edunvalvonnan puitteissa. Huomioitavaa tässä on se, että edunvalvojana toimivan tulee saada ensin siihen lupa holhousviranomaiselta, eli maistraatilta. Pelkän luvan myötä edunvalvoja ei saa ohjeita siitä, miten yritystoimintaa tulisi jatkaa tai miten päämies sitä haluaisi jatkettavan. Varmojakaan ei voida olla myöskään siitä, että HolhTL:n mukaisella edunvalvojalla olisi osaamista ja kykyä, taikka edes tahtoa ryhtyä todellisuudessa harjoittamaan elinkeinotoimintaa päämiehensä lukuun. HolhTL:n mukainen edunvalvonta ei tässä mielessä toteutakaan päämiehen itsemääräämisoikeutta. Mikäli päämies ei itse enää asiaa ymmärrä, jää se, miten yritystoimintaa ryhdytään jatkamaan tai ryhdytäänkö ollenkaan, edunvalvojasta riippuvaiseksi.

Näissä tilanteissa päämiehellä ei usein ole myöskään mahdollisuutta antaa tarkempia ohjeita edunvalvojalleen yritystoiminnan harjoittamisesta. Mikäli edunvalvoja yleisen kuulemisvelvoitteen-

¹⁹⁵ HE 146/1998 vp, s. 45.

¹⁹⁶ Välimäki 2013, s. 123.

¹⁹⁷ Ks. Tornberg, Kuuliala 2015, s. 620–622; Välimäki 2013, s. 123–124 ja Wilhelmsson, Jääskinen 2001, s. 260 av. 69.

¹⁹⁸ Heikkinen ym. 2003, s. 87.

¹⁹⁹ Tornberg, Kuuliala 2015, s. 619.

sa piirissä tällaisia neuvoja päämieheltään tiedustele, on aina tapauskohtaisesti pohdittava, millainen merkitys päämieheltä saaduille ohjeille voidaan antaa. Tätä arvioitaessa tulee huomioida päämiehen kunto ja todellinen kyky ymmärtää asia.

Huomioitava on myös, ettei holhoustoimilain mukaisella edunvalvojalla ole maistraatin luvasta huolimatta oikeutta ryhtyä toimenpiteisiin, jotka voidaan katsoa lahjan antamiseksi. Holhoustoimilain asettama lahjoituskielto on ehdoton ja koskee näin ollen myös yritysomaisuutta. Tällöin esimerkiksi sukupolvenvaihdesta voi olla mahdotonta toteuttaa. Todellisuudessa se voi olla ainoa vaihtoehto yritystoiminnan jatkamiseksi, mikäli edunvalvojalla ei ole itsellään mahdollisuuksia tai taitoa ryhtyä yritystä pyörittämään. Yritys voidaan toki aina myydä täydestä markkina-arvosta. Näissä tilanteissa ostajaa voi olla vaikeampi löytää ja se vaatii myös yrityksen kannattavuudelta melko paljon. Sukupolvenvaihdesta ja sen toteuttamisen edellytyksiä tarkastellaan lähemmin kappaleessa 5.1.

Huomaamme, että tilanteissa, joissa elinkeinotoiminta on ollut täysin päämiehen varassa, ei toiminnan todellinen jatkaminen usein ole mahdollista yrittäjän tullessa toimintakyvyttömäksi toimintaa jatkamaan. HolhTL:n mukaista edunvalvojaa ei määrätä yksin yritystoimintaa silmällä pitäen, vaan hoitamaan henkilön asioita yleensä. Näissä tilanteissa holhoustoimilain mukaisen edunvalvojan toimet rajoittuvatkin yritystoiminnan osalta pitkälti sen myymiseen tai lopettamiseen.²⁰⁰

4.3. Edunvalvontavaltuutuksen soveltuvuus eri yritysmuotoihin

Laissa elinkeinon harjoittamisen oikeudesta (122/1919) säädetään vajaavaltaisen henkilön mahdollisuudesta harjoittaa elinkeinoa. Lain 6 §:n mukaisesti pääsääntönä on, ettei vajaavaltainen ole toimivaltainen toimimaan yrittäjänä yrityksessä, jota harjoitetaan erityisestä liikkeestä käsin tai jossa apuna käytetään muita kuin aviopuolisoa tai suoraan etenevässä polvessa olevia jälkeläisiä. Tämä lähtökohtaisesti poissulkee monet yrittämisen muodot vajaavaltaiselta henkilöltä. Lainkohdan toisessa momentissa säädetään kuitenkin, että vajaavaltainen voi harjoittaa elinkeinoa edellä mainitusta huolimatta, mikäli saa tähän holhoojaltaan eli edunvalvojaltaan luvan. Mikäli holhooja puolestaan ryhtyy harjoittamaan elinkeinoa vajaavaltaisen puolesta, tarvitsee hän tähän tuomioistuimen luvan.

Oleellista on, että vajaavaltainen ei poikkeustilanteita lukuun ottamatta voi harjoittaa yritystoimintaa. Huomata tulee myös, että yksin holhoojan lupa ei käytännössä riitä, vaan henkilöllä tulee olla kyky

²⁰⁰ Tornberg, Kuuliala 2015 s. 483.

ja ymmärrys yrityksen pyörittämiseksi. Tarkastella tulee tästä johtuen henkilön tosiasiallista kykyä hoitaa yritystä, ei ainoastaan rekisteriin merkittyä vajaavaltaisuutta.

Laissa ilmaistaan mahdollisuus, että joku toinen (holhooja) voi pyörittää yritystä yrittäjän puolesta, yrityksen ollessa vielä virallisesti yrittäjän itsensä nimissä. Ensisijaisesti toisen puolesta toimimiseen tarvitaan tuomioistuimen lupa, johon edunvalvontavaltuutus luo poikkeuksen. Edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen myötä toisen puolesta yrityksen pyörittämiseen ryhtyminen ei ole erikseen luvanvaraista, ellei valtuuttaja ole toisin määrännyt. Sitä, onko edunvalvontavaltuutus validi tulevaisuuteen varautumisen keino kyseisen yrityksen osalta, rajoittaa yritysmuoto, ja se sallitaankos suhteen valtuuttaa joku toinen toimimaan omasta puolesta.

Lainsäädäntömme rajaa niitä mahdollisuuksia, joilla yrittäjä voi delegoida valtuutuksen kautta itselleen kuuluvaa päättäväntä yrityksessä muille henkilöille. Näiden valtuuttamista koskevien rajoitusten on katsottava ulottuvan myös edunvalvontavaltuutukseen. Yksin se, millaisesta yrittämisestä ja missä laajuudessa on kyse, ei rajaa sitä, missä tilanteissa edunvalvontavaltuutusta voidaan yrittäjän näkökulmasta käyttää, vaan myös yritysmuodolla on tähän vaikutusta.

Yritystoimintaa perustettaessa yrittäjä voi vapaasti valita sen muodon, jossa yritystoimintaa haluaa harjoittaa. Vaihtoehtoina on joko yritystoiminnan harjoittaminen omana itsenään, taikka yhtiön tai muun yhteisön nimissä. Keskeistä yritystoiminnassa on aina jonkinlaisen taloudellisen edun tavoittelu.²⁰¹ Yritystoiminnassa onkin kyse itsenäisestä taloudellisesta toiminnasta ja se voidaan rinnastaa elinkeinotoiminnan ja liiketoiminnan käsitteisiin²⁰². Seuraavaksi tarkastelen eri yritysmuotoja siitä näkökulmasta, miten niiden osalta on säädetty yrittäjän mahdollisuudesta valtuuttaa joku muu toimimaan omasta puolesta yritystä koskevissa asioissa.

Ammatinharjoittamisella tarkoitetaan luonnollisen henkilön harjoittamaa yritystoimintaa. Oleellista siinä on henkilön oma ammattitaito, jolle yrittäjä perustaa työnsä. Pääsääntöisesti ammatti on henkilön pääasiallinen tulonlähde, jota hän harjoittaa itsenäisesti omaan lukuunsa ja omissa nimissään. Tässä yrittämisen muodossa ammatinharjoittaja, eli yrittäjä itse vastaa sitoumuksistaan ja velvoitteistaan.²⁰³ Toisena omissa nimissä harjoitettuna yritystoimintana voidaan mainita yksityinen elinkainonharjoittaja, josta käytetään myös nimitystä yksityisliike. Erillistä lakia ammatinharjoittajia ja yksityisliikkeitä koskien ei ole säädetty.²⁰⁴

²⁰¹ Villa ym. 2007, s. 13.

²⁰² Villa ym. 2007 s. 17.

²⁰³ Villa ym. 2007, s. 20.

²⁰⁴ Villa ym. 2007, s. 22.

Yksityisenä elinkeinonharjoittajana harjoitettava liiketoiminta on luonnollisen henkilön harjoittamaa, mutta se katsotaan ammatinharjoittamista laajemmaksi toiminnaksi. Omaisuus, jota yrityksessä käytetään, on välittömässä yrittäjän omistuksessa. Yksityisen elinkeinonharjoittajan yksityistalouteen ja yritystoimintaan kuuluvaa omaisuutta ei erotella, vaan ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, joskin kirjanpidollisesti kyse on eri omaisuuslajeista. Sama pätee myös ammatinharjoittajaa. Tästä johtuen yrityksen velvoitteet ovat yrittäjän omia velvoitteita, joista tämä vastaa koko omaisuudellaan.²⁰⁵ Velvoittavien säännösten osalta ammatinharjoittajat ja elinkeinonharjoittajat rinnastuvat toisiinsa, eikä niiden välillä kirjallisuudessaakaan aina tehdä eroa. Yksityisyrittäjänä toimiva ammatintai elinkeinonharjoittaja ei ole erillinen oikeushenkilö, vaan yhtä kuin yrittäjä itse. Tästä johtuen perustajana ja omistajana yksityisliikkeessä voi olla vain yksi luonnollinen henkilö.²⁰⁶

Yritystoiminnan luonteesta johtuen yksityinen elinkeinonharjoittaja tekee kaikki elinkeinotoimintaansa liittyvät oikeustoimet itsenäisesti. Koska yksityinen elinkeinonharjoittaja vastaa itse omasta yritystoiminnastaan ja tekee kaikki sitä koskevat päätökset itsenäisesti, on hänellä myös valtuus valtuuttaa joku toinen henkilö toimimaan puolestaan yleisten valtuutusta koskevien periaatteiden ja sääntöjen mukaisesti.²⁰⁷ Tällaisella valtuutuksella omistaja voi siirtää päätöksenteko- ja edustusvaltaa yritystä koskevissa asioissa toisille²⁰⁸. Koska valtuutuksen tekeminen ja päätösvallan siirtäminen on mahdollista, on sen katsottava käsittävän myös valtuutus oman toimintakyvyttömyyden varalle. Näin ollen voidaan todeta, että edunvalvontavaltuutus on mahdollista laatia ainakin sellaisen yritystoiminnan osalta, jota harjoitetaan ammatinharjoittamisena taikka yksityisenä elinkeinona.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osalta toisen valtuuttaminen toimimaan omasta puolesta on sen sijaan hieman haastavampaa. Tämä aiheutuu jo lähtökohtaisesti siitä, että AKL 1:1 § edellyttää kyseisiä yritystoiminnan muotoja harjoitettavan kahden tai useamman henkilön kesken. Toisen valtuuttamisesta toimimaan omasta puolesta säädetään AKL 2:2 §:ssä. Sen lähtökohtana on, ettei yhtiömies saa panna toista henkilöä sijaansa yhtiötä koskeviin asioihin. Säännöksellä on katsottu olevan tarkoituksena estää ulkopuolisten henkilöiden osallistuminen yritystoimintaan ja sen hallintoon ilman muiden yhtiömiesten suostumusta.²⁰⁹ *Sijaisuuskieltoa* voidaan perustella sillä, että näin muut yhtiömiehet eivät vasten tahtoaan joudu toimimaan yhtiössä sellaisen henkilön kanssa, jota eivät tunne ja johon eivät luota²¹⁰. Tämä on tärkeää erityisesti yritysmuodosta johtuvan velkavastuun

²⁰⁵ Villa ym. 2007 s. 21–22.

²⁰⁶ Suojanen ym. 2011 s. 45.

²⁰⁷ Villa ym. 2007, s. 22.

²⁰⁸ Suojanen ym. 2011, s. 48.

²⁰⁹ Villa ym. 2007, s. 32.

²¹⁰ Vrt. Villa ym. 2007, s. 31, jossa tämä perustelu esitetty yhtiömiehen osuuden luovuttamiskieltoa koskien. Sijaisuuskiellossa ja luovuttamiskiellossa on pohjimmiltaan kyse samoista tavoitteista.

vuoksi, josta aiheutuu, että yhtiökumppaneiden on voitava luottaa yhtiön hallintoon osallistuviin henkilöihin²¹¹. Lain esitöissä on tosin katsottu, että sijaisuuskielto koskee myös tilannetta, jossa toiselle yhtiömiehenä olevalle annettaisiin valtuus toimia omasta puolesta²¹². Se ei kuitenkaan estä palkkaamasta yhtiöön työntekijöitä tai käyttämästä apulaisia eri tehtävissä²¹³.

Huomattava on, että AKL perustuu laajalle sopimusvapaudelle. AKL 2:2 §:ssä ei ole nimenomaisesti mainittu sen sopimuksenvaraisuudesta, mutta lain esitöistä voidaan tulkita tarkoitetun, että siitä olisi mahdollista sopia laista poikkeavasti yhtiömiesten yksimielisellä sopimuksella²¹⁴. Yhtiömiehet voivat siis sopia, että heillä on mahdollisuus valtuuttaa joku toinen toimimaan omasta puolestaan.

Avoimessa yhtiössä ja kommandiittiyhtiöissä turvan jonkun yhtiömiehen toimintakyvyttömyydelle luo kuitenkin ensisijaisesti toiset yhtiömiehet. Mikäli yksi menettää kykynsä asioiden hoitamiseen yrityksessä, on toisilla yhtiömiehillä vielä oikeus ja mahdollisuus suorittaa tarvittavia toimenpiteitä AKL 2:2.1 §:n nojalla. Lainkohta antaa kullekin yhtiömiehelle oikeuden tehdä oikeustoimia yhtiön nimissä yksin. Jokainen yhtiömies erikseen on lain lähtökohtien mukaisesti verrattavissa yksityisyrityksen omistajaan, josta seuraa, että jokaisella on toimivalta ja kelpoisuus yhtiön asioiden hoitamiseen yksinkin. Yrityksen nimissä itsenäisesti tehtäviä oikeustoimia rajoittaa vain se, että niiden tulee olla yrityksen toimialan puitteissa tehtyjä (AKL 2:2.2 §).²¹⁵

Kunkin yhtiömiehen aktiivinen osallistuminen yhtiön asioiden hoitoon ja valta ryhtyä yksin toimenpiteisiin yhtiön asioissa edesauttaa asioiden tarkoituksenmukaista hoitamista ja sitä, että liike-elämän nopeisiin muutoksiin kyetään vastaamaan²¹⁶. Tilanteessa, jossa yksi yhtiömiehistä on menettänyt ymmärryskykynsä yhtiön asioihin, ei yrityksen toiminnan kannalta ajauduta välitilaan, vaan sen jatkaminen ja kehittäminen on edelleen mahdollista muiden yhtiömiesten toimesta. Ongelmallisiksi tulevat ainoastaan sellaiset toimet, joihin tarvitaan kaikkien yhtiömiesten suostumus.

Yhtiömuotoa valittaessa olisi edellä mainitusta huolimatta hyvä miettiä myös mahdollista toimintakyvyttömyyttä tulevaisuudessa. Mikäli yhtiömuodoksi valikoituu avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö, on yhtiösopimuksessa mahdollista sopia menettelytavoista yhtiömiehen toimintakyvyttömyyden varalle. Erityisesti, mikäli yhtiömiehiä on vain kaksi, on vielä perustellumpaa miettiä, miten toimitaan, jos toinen menettää kykynsä ymmärtää yrityksen asioita. Toinen yhtiömiehistä voi toki lunastaa yhtiömiehen osuuden yrityksestä, mikäli tämä ei terveydentilansa vuoksi kykene

²¹¹ Villa ym. 2007, s. 32.

²¹² HE 6/1987 vp, s. 21.

²¹³ Villa ym. 2007, s. 32.

²¹⁴ Ks. HE 6/1987 vp, s. 21.

²¹⁵ Suojanen ym. 2011, s. 64.

²¹⁶ HE 6/1987 vp, s. 21.

hoitamaan velvollisuuksiaan yrityksessä (AKL 5:6 §). Laki kuitenkin vaatii, että yhtiössä on aina vähintään kaksi yhtiömiestä (AKL 1 §).

Osakeyhtiö puolestaan poikkeaa omistajiensa velkavastuun kannalta edellä mainituista yritysmuodoista. Se on osakkeenomistajista erillinen oikeushenkilö, eivätkä osakkaat ole henkilökohmaisessa vastuussa yhtiön velvoitteista (OYL 1:2 §). Osakeyhtiön perustajia voi olla joko yksi tai useampi luonnollinen henkilö, mutta myös oikeushenkilö²¹⁷. Osakeyhtiö jakautuu osakkeisiin, joilla tarkoitetaan osuutta, jonka nojalla määräytyy osakkeenomistajien oikeudet ja velvollisuudet osakeyhtiössä²¹⁸. Päätösvaltaansa osakkeenomistajat käyttävät yhtiökokouksessa (OYL 5:1 §).

Osakeyhtiön toiminta perustuu osakkeiden vapaalle luovutettavuudelle (OYL 1:4 §), jota voidaan rajoittaa erikseen lain säättämissä rajoissa. Käytännössä osakkeita voidaan luovuttaa ja hankkia milloin vain, mikäli yhtiöjärjestyksessä ei ole siitä toisin sovittu. Osakeyhtiö perustuukin *vaihdannanvapauden* periaatteelle.²¹⁹ Vaihdannanvapaudesta voidaan tulkita, että mahdollista olisi luovuttaa päätösvalta osakkeita koskien toiselle. Tukea tälle saadaan OYL 5:8 §:stä, jossa säädetään osakkeenomistajan mahdollisuudesta käyttää päätösvaltaansa yhtiökokouksessa asiamiehen tai avustajan välityksellä. Laki antaa mahdollisuuden valtuuttaa joku toinen luotettavasti osoitettavissa olevalla tavalla toimimaan omasta puolesta yhtiön päätöksenteossa. Laissa lähdetään siitä, että valtuutus on aina yhtiökokouskohtainen, mutta valtuutuksessa voidaan nimenomaisesti määrätä myös toisin, esimerkiksi sen toistaiseksi voimassa olemisesta²²⁰. Näin ollen edunvalvontavaltuutuksen tekeminen osakeyhtiön osakkeiden tuottaman päätösvalan käyttämisestä on lähtökohtaisesti katsottava olevan mahdollista. Myöskään oikeuskirjallisuudessa edunvalvojan määräämisellä osakkeenomistajalle ei ole katsottu olevan muuta merkitystä, kuin että henkilön osakevarallisuutta hoitaa tällöin edunvalvoja²²¹. Selvää on, ettei osakkeeseen liittyvää oikeutta voida luovuttaa yhtiöoikeudellisin vaikutuksin osakkeesta erillisenä toiselle, *osakkeiden jakamattomuusperiaatteesta* johtuen²²². Estettä valtuutetun käyttämiselle ei kuitenkaan ole, sillä valtuutettu käyttää osakkeeseen liittyviä oikeuksia valtuuttajansa nimissä, ei omissaan ja päätöksenteossaan hänen on huomioitava aina päämiehensä edun mukaisuus²²³. Huomattava on, että yhtiösopimuksessa on voitu sopia

²¹⁷ Suojanen ym. 2011, s. 85.

²¹⁸ Villa ym. 2007, s. 66.

²¹⁹ Villa ym. 2007, s. 68.

²²⁰ HE 109/2005 vp, s. 69. Ennen lakiuudistusta valtakirja oli mahdollista tehdä korkeintaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Nykyään laki mahdollistaa valtakirjan laatimisen toistaiseksi voimassa olevana.

²²¹ Tornberg, Kuuliala 2015, s. 481.

²²² Savela DL 4/2013, s. 532.

²²³ Savela DL 4/2013, s. 544. Ks. myös KKO 1993:82, jonka perusteluissa on todettu, että edunvalvojana toimivan tulee päätöksenteossaan noudattaa päämiehensä etua. Ratkaisussa ilmaistua periaatetta voidaan soveltaa analogisesti valtuuttajaan.

osakkeiden luovutettavuudesta ja asiamiehen käyttämisestä myös toisin, jolloin asiaa tulee tarkastella sopimuksen osoittamista lähtökohdista.

Sen sijaan, mikäli henkilö on toiminut vastuullisessa asemassa osakeyhtiössä, ovat tarkastelun lähtökohdat toiset. Tämä johtuu OYL:n sääntelystä, josta aiheutuu, ettei alaikäinen, edunvalvonnassa oleva henkilö tai henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu voi olla osakeyhtiön hallituksen jäsen (OYL 6:10.1 §). Hallituksen jäsenyyden katsotaankin lakkautuvan automaattisesti, kun henkilölle määrätään edunvalvoja²²⁴. Tästä on pääteltävissä, ettei myöskään edunvalvoja voi toimia henkilön sijaisena hallituksessa.

Mikäli henkilö on ollut yksin osakeyhtiön osakas, on automaattinen hallituksen jäsenyyden lakkaaminen ankara tulkinta. Katsoisinkin, että tällaisissa tilanteissa valtuutetun tulisi voida toimia henkilön puolesta kokonaisvaltaisesti yhtiön asioissa. Muutoinhan valtuutetulle ei jäisi muuta mahdollisuutta kuin myydä yritys sen toimintaa jatkavalle tai ajaa toiminta kokonaan alas. Tämän ei voida katsoa olevan yrityksen elinkaaren kannalta tarkoituksenmukaista, mikäli valtuutetulla on muutoin mahdollisuudet jatkaa sen toimintaa. Joka tapauksessa, omistajuus osakeyhtiössä ei lakkaa edunvalvojan määräämisen myötä, jolloin ainakin yritysomaisuudesta huolehtiminen yleisesti ottaen jää edunvalvojan hoidettavaksi. Edellytyksenä toki on, että yritysomaisuutta koskevien asioiden hoito kuuluu edunvalvojan tehtäviin.

Tarvetta ulottaa valtuutus koskemaan osakkeiden tuottamia oikeuksia ja velvollisuuksia voidaan miettiä yrityksen toiminnan kannalta. Mikäli kyse on suuresta yrityksestä, jossa yksittäisellä osakkeenomistajalla ei juuri ole sen käytännön toiminnan kannalta merkitystä, on valtuutusta pidettävä vähemmän merkittävänä yrityksen näkökulmasta, kuin yrityksessä, jonka toiminnan jatkuminen on riippuvainen yksittäisestä osakkeenomistajasta. Pitää muistaa se, että osakeyhtiömuotoisessa yrityksessä voi olla ainoastaan yksi osakkeenomistaja, jolloin erityisesti on syytä pohtia tarvetta yritystoiminnan kattavalle edunvalvontavaltuutukselle. Mikäli kyse on suuresta yhtiöstä, jossa osakkeenomistajia on paljon, voi valtuutuksen ulottaminen osakkeiden hoitoon olla myös aiheellista. Tällöin sen merkitys ei välttämättä ulotu yrityksen käytännön pyörittämiseen, vaan enemminkin valtuuttajalle osakkeista koituvan taloudellisen hyödyn hoitamiseen. Huomattava on, että osakkaat ovat voineet sopia keskinäisin sopimuksin laista poikkeavasti mahdollisuudesta valtuuttaa toinen toimimaan omasta puolesta. Tällöin tulkinnan lähtökohtana on pidettävä kyseistä sopimusta.

²²⁴ Tornberg, Kuuliala 2015, s. 482.

Yhtiömuodon lisäksi valtuuttamista ja toisen puolesta toimimista yrityksessä voi rajoittaa muualta lainsäädännöstä aiheutuvat rajoitukset, kuten yritystoiminnan luvanvaraisuus. Luvanvaraisen elinkeinotoiminnan ollessa kyseessä sen harjoittamiseen tarvitaan erillinen lupa. Luvan saamisen edellytyksenä voi olla esimerkiksi tietty ammattipätevyys, yleinen luotettavuus tai vähimmäispääoma.²²⁵ Luvanvaraisia elinkeinoja ovat esimerkiksi luottolaitostoiminta, yksityiset terveystalvelut ja apteekkitoiminta. Mikäli elinkeinon harjoittaminen vaatii siinä toimivalta jotain tiettyä pätevyyttä tai muuta ominaisuutta, voi se rajoittaa sitä, voidaanko yritystoiminnasta huolehtiminen valtuuttaa jonkun toisen hoidettavaksi. Yrityksen hallintoa ja taloudellisia asioita koskeva valtuutus voi olla näissä paremmin toteutettavissa kuin käytännön toimien delegoiminen. Mikäli henkilön harjoittaman elinkeinotoiminnan harjoittaminen ei esty lain perusteella edunvalvojan määräämiseen, on sen toiminnan jatkamisesta päätettävä tapauskohtaisesti²²⁶.

Lopputulemana voidaan pitää sitä, että ainakin yksityisen elinkeinotoiminnan osalta edunvalvontavaltuutus on potentiaalinen keino varautua henkilön yritystoiminnan tulevaisuuteen. Näissä tilanteissa se voi olla yrityksen jatkamiseksi myös välttämätöntä. Osakeyhtiötä koskien edunvalvontavaltuutuksella toimivallan delegoiminen on mahdollista, joskin osakeyhtiötä koskevat erityispiirteet tulee ottaa huomioon, kuin myös osakkaiden mahdolliset keskinäiset sopimukset. Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osalta lähtökohta on eri, ja niiden osalta edunvalvontavaltuutus ei ole potentiaalinen tulevaisuuteen varautumisen keino. Yhtiömiesten kesken voidaan kuitenkin sopia laista poikkeavasti oikeustoimien ja päätösvallan delegoimisesta.

4.4. Toimenpiteet yrityksen ylläpitämiseksi

Lainsäädännössämme yrittäjää pakottavia, toimenpiteitä vaativia oikeustoimia ovat lähinnä verotus ja kirjanpito. Kirjanpidosta säädetään kirjanpitolaissa (1336/1997) ja verotusta sääntelevät asianmukaiset lait, joista sovellettavaksi tuleva määräytyy yritysmuodon ja toiminnan laadun sekä tulolajin perusteella. Lakien yksityiskohtaista soveltuvuutta tai sisältöä ei tässä yhteydessä ole tarpeellista käydä läpi, vaan tärkeämpää on, että lukijalla on tieto ylipäättään lakien ja niiden asettamien velvoitteiden olemassa olosta.

Edellä mainittujen lisäksi työsuhdelainsäädäntö velvoittaa muita kuin vain itsensä työllistävää yrittäjää. Yrittäjällä on myös velvollisuus ottaa yrittäjän eläkelaisa (1272/2006) säädetty työeläkevakuutus. Muiden ohella tämä aiheuttaa velvollisuuksia, jotka yrittäjä on velvollinen

²²⁵ Rissanen ym. 2006 s. 134.

²²⁶ Tornberg, Kuuliala 2015, s. 438.

hoitamaan. Yrittäjää voi koskea myös muut lakisääteiset vakuutukset esimerkiksi ajoneuvoja tai työntekijöitä koskien. Lisäksi perinteisesti vakuutuksia otetaan usein kattavammin, kuin mitä laki velvoittaa. Vakuutusten ylläpitäminen ja päivittäminen ovat osa yrittäjän toimintaa, ja niitä tulee pohtia tarvittaessa. Suositeltavaa olisi noin kerran vuodessa tai parissa päivittää vakuutukset ja tarpeen vaatiessa kilpailuttaa ne.

Lakisääteisten velvoitteiden lisäksi yrityksen pyörittäminen vaatii useita muitakin toimia. Lähtökohtaisesti kaikissa yhtiömuodoissa tavoitteena on jonkinlaisen taloudellisen hyödyn tavoittelemisen. Myös yritystoimintaa koskevat lait asettavat yrittäjille velvollisuuden taloudellisessa tarkoituksessa toimimiseen. Kyse ei välttämättä aina ole rahallisen voiton tavoittelusta, vaan tavoitteena voi olla myös muun kaltainen tavoiteltava hyöty. Yritystoiminnan luonteesta riippuen tämä edellyttää erilaisia toimia. Kyse on usein lopputuotteen markkinoille saamiseen ja siitä mahdollisimman hyvän tuoton kerryttämiseen tähtäävistä toimenpiteistä, kuten markkinoinnista, investoinneista ja lopputuotteen myynnistä.

Taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi vaaditut toimet ovat pitkälti riippuvaisia siitä, minkä alan yritys on kyseessä. Yleisesti ottaen voidaan katsoa, että suurella osalla yrityksistä on sopimuksia, joiden ylläpitäminen ja huolehtiminen on osa yrityksen toimintaa. Kyse voi olla esimerkiksi liiketilan, maa-alueen (esim. pelto) tai tuotantovälineen vuokrasopimuksesta, kuin myös vaikkapa työsopimuksesta. Sopimuksia voi olla myös muihin toimijoihin, jotka esimerkiksi jatkojalostavat yrittäjän omaa tuotetta. Samoin yrittäjän omassa toiminnassa avustaviin tahoihin, kuten kirjanpitäjään tai aliura-koitsijaan.

Myös yrityksen markkinointi ja mainostaminen ovat toimia, joihin yrittäjän tulee koko ajan kiinnittää huomiota. Verkkosivujen ylläpitäminen ja sosiaalisessa mediassa toimiminen saattaa ottaa suurenkin ajan yrittäjän toiminnan suunnittelusta ja käytännön toteutuksesta, mutta toisaalta olla edellytys lopputuotteen markkinoille saamiseen. Mainontaa voidaan harjoittaa myös perinteisemmin keinoin vaikkapa paikallisissa lehdissä ja katukuvassa.²²⁷

Yritysten toiminta pohjautuu pitkälti tietyn tuotteen valmistamiseen ja sen mahdolliseen jatkojalostamiseen sekä myymiseen kuluttajille taikka seuraavalle jalostusportaalle. Suurin käytännön työ yrityksessä muodostuu valitun tuotteen valmistamisesta. Kyse voi olla niin hierontapalveluista, ruuantuotannosta kuin yksittäisestä vaateliikkeestäkin. Lopputuotteesta riippuen se vaatii

²²⁷ Ks. Suomen Uusyrityskeskukset ry 2017. Oppaassa on käyty kattavasti läpi yritystoiminnan aloittamiseen vaadittavia oikeustoimia. Vaikka se on suunnattu nimenomaisesti yrityksen alkuvaiheeseen, on siitä apua myös jo kokeneemmallekin yrittäjälle, kun mietitään sitä, millaisia toimia yrityksessä olisi hyvä tehdä ja ylläpitää jatkuvasti.

erilaisia toimia onnistuakseen ja tuottaakseen yritykselle tuottoa. Jotta tuotteesta jää yrittäjälle itselleen jotain, tulee hoitaa käteiskaupasta, laskutuksesta ja mahdollisesta perinnästä aiheutuvista toimista. Oleellista on asiakassuhteiden ylläpito ja tuotteen laadun takaaminen.²²⁸

Päivittäinen rahaliikenne onkin yleensä yrityksen henkilökuntaa päivittäin työllistävä tekijä. Tarpeellista on huolehtia laskujen maksusta ja saatavien perimisestä. Rahaliikenteeseen liittyy myös ne tuet ja etuudet, joita yrityksellä on mahdollista yhteiskunnalta saada toimintaansa varten. Näiden hakeminen voi sisältyä myös edunvalvontavaltuutetun toimivaltaan.²²⁹

Toisaalta yrityksellä voi olla omistuksessaan erilaista omaisuutta, josta huolehtiminen on oleellinen osa toiminnan edellytysten ylläpitoa. Niiden osalta tulee aika-ajoin pohdittavaksi esimerkiksi käyttöomaisuuteen kuuluvien hyödykkeiden (koneet ja kalusto) uusiminen. Tällöin vaaditaan päätöksiä uusista investoinneista ja vanhan kaluston sijoittamisesta. Kyse voi olla myös kiinteästä omaisuudesta ja sitä koskeviin oikeustoimiin tulee aina kiinnittää enemmän huomiota, jotta ne menevät juridisesti oikein. Yritykselle halutaan ehkä ostaa tai vuokrata lisää maata, taikka vastaavasti myydä sitä eteenpäin.

Vaadittavien toimien yrityskohtaisuudesta huolimatta voidaan niistä havaita yleisiä suuntia, joiden pohjalta on mahdollista laatia esimerkinomainen luettelo edunvalvontavaltuutusmalliin. Mallissa on tarkoitus tuoda esille toimia, joita yrittäjä voisi sisällyttää valtuutukseensa. Se on laadittu yleisesti edunvalvontavaltuutuksen sisällöstä todetun sekä erityisesti yritysten näkökulmasta havaittujen seikkojen pohjalta. Luettelo ei ole tyhjentävä, eivätkä kaikki kohdat toisaalta ole tarpeellisia jokaisen yrittäjän kohdalla. Mielessä tulee pitää yrityskohtaisuus. Yrittäjällä itsellään, sekä muilla yrityksessä toimivilla on käsitystä ja kokemuseräistä tietoa siitä, miten asioita yrityksessä kannattaa hoitaa²³⁰. Lopulta jokainen yrittäjä itse onkin oman yrityksensä kohdalla paras henkilö miettimään niitä toimia, joita yrityksessä on välttämätöntä suorittaa. Tarkoitus on lähinnä herättää ajatus siitä, että valtuutus voi olla hyvinkin yksityiskohtainen, ja että se voidaan ulottaa koskemaan myös yritystoimintaa.

Huomata tulee, ettei kaikista asioista tästä huolimatta ole oleellista määrätä itse valtakirjassa. Niitä koskevia ohjeita voidaan tarvittaessa ottaa toimiohjeisiin. Valtakirjan tulisikin selkeytensä säilyttämiseksi sisältää ainoastaan ne määräykset, joilla on sen kannalta merkitystä, että valtuutettu pystyy tekemään oikeustoimet itsessään.

²²⁸ Ks. Suomen Uusyrityskeskukset ry 2017.

²²⁹ Ks. tutkielman s. 24, jossa on pohdittu henkilölle myönnettäviä etuuksia ja edunvalvojan oikeutta hakea niitä toisen puolesta. Henkilölle kuuluvat etuudet voidaan analogisesti rinnastaa yrityksille myönnettäviin tukiin.

²³⁰ *Haapio Oikeus* 1/2002, s. 89.

5. Erityiset huomioon otettavat seikat tulevaisuuteen varautumisessa

5.1. Sukupolvenvaihdos

Valtuutetulla ei aina ole mahdollisuutta tai halua jatkaa valtuuttajan yritystoimintaa tämän nimissä. Tällöin sen elinkelpoisuus tulee taata muilla tavoin. Yrityksen omistussuhteiden muutos, jota kutsutaan sukupolvenvaihdokseksi, voi taata yrityksen jatkumisen tulevaisuudessa. Sukupolvenvaihdoksella yritys siirretään joko omistajan elinaikana tai tämän kuoltua henkilölle, jonka on tarkoitus jatkaa yrityksen toimintaa. Jatkaja on usein yrittäjän lapsi tai muu sukulainen, mutta sukupolvenvaihdos käsittää yhtäläisesti tilanteet, joissa jatkaja on täysin perheen tai yrityksen ulkopuolinenkin henkilö.²³¹ Käytännön kokemuksen mukaan esimerkiksi maatilalla sukupolvenvaihdos toteutetaan noin 30 vuoden välein²³². Se voi olla, ja usein onkin iso osa henkilön jäämistösuunnittelua ja kestää mahdollisesti useita vuosia. Sukupolvenvaihdoksessa liiketoimintaosaamisen siirtäminen jatkajalle on keskeisessä asemassa²³³.

Sukupolvenvaihdos toteutetaan joko kaupalla, lahjana tai vuokrasopimuksella. Näiden keinojen yhdisteleminen on myös mahdollista. Yleisimmin sukupolvenvaihdos toteutetaan kaupalla. Sukupolvenvaihdoksissa on ominaista, ettei kauppaa toteuteta täydellä markkina-arvolla, vaan hinta rakentuu useista eri arvoista ja muodostuu lopulta markkina-arvoa alhaisemmaksi. Hintaan vaikuttaa muun muassa jatkajan todelliset mahdollisuudet jatkaa yrityksen toimintaa kaupan jälkeen.²³⁴

Sukupolvenvaihdostilanteessa ostajalle on mahdollista myöntää verotuksellinen huojoennus, jonka ehtojen täyttyessä riittää, että kauppahinta on yli puolet kaupan kohteena olevan yrityksen tai sen osan käyvästä arvosta. Normaalisissa kaupassa vastikkeeseen tulee sen sijaan olla vähintään $\frac{3}{4}$ -osaa käyvästä hinnasta, jottei sitä verotuksellisesti katsottaisi lahjanluontoiseksi luovutukseksi.²³⁵ Myös sukupolvenvaihdostilanteessa omaisuudensaaja on lahjaverovelvollinen, mutta veron määrää ei lasketa omaisuuden käyvästä arvosta, vaan yrityksen vertailuarvon pohjalta²³⁶. Maksettava lahjavero muodostuu näin normaalia tilannetta pienemmäksi.

Koska yritystoiminnasta maksettava vastike ei usein vastaa markkina-arvoa, on osa kaupasta lahjaa omaisuudensaajalle, vaikkei sitä verotuksessa täysimääräiseksi lahjaksi katsotakaan sukupolvenvaihdoshuojennuksesta johtuen. Luovutuksen perimmäinen luonne lahjanomaisena luo liittymän seuraavassa käytäviin ongelmallisuuksiin. Samat ongelmat ovat mahdollisia, jos sukupolvenvaihdos

²³¹ Immonen, Lindgren 2017, s. 15.

²³² Pro Agria Etelä-Pohjanmaa 2017, s. 4.

²³³ Ossa 2018, s. 13.

²³⁴ Pro Agria Etelä-Pohjanmaa 2017, s. 5.

²³⁵ Lakari, Engblom 2012, s. 90.

²³⁶ Lakari, Engblom 2012, s. 91.

toteutetaan puhtaana lahjana ilman, että yrityksestä luopuvalle siirretään mitään vastiketta saadusta omaisuudesta.

Kolehmainen on tarkastellut artikkelissaan sukupolvenvaihdosprosessissa mahdollisesti koettavia ongelmia, mikäli omaisuudensiirtäjä tulee edunvalvonnan piiriin prosessin aikana. Pahimmassa tapauksessa yrityksen siirtäminen voi estyä kokonaan. Sama koskee tilannetta, jossa sukupolvenvaihdosta ei ole ehditty aloittaa, mutta tarkoituksena on ollut toimittaa se jossain vaiheessa. Suurin syy ongelmiin on se, ettei edunvalvojalla ole lain mukaisesti oikeutta antaa lahjoja päämiehensä puolesta missään tilanteessa (HolhTL32.1 §). Tämä lahjoituskielto koskee niin puhtaita lahjoja, kuin vajaavastikkeellisia kauppojakin²³⁷. Sukupolvenvaihdostilanteissa osa luovutuksesta taas, kun on usein lahjaa sen saajalle.

Kolehmainen tarkastelee artikkelissaan yrityksen sukupolvenvaihdoksen ja lahjoituskiellon välistä ongelmallisuutta ja pohtii, estääkö HolhTL 32.1 § kaikissa tapauksissa sukupolvenvaihdoksen²³⁸. Hän lähtee liikkeelle ajatuksesta, jonka mukaisesti lahjoituskielto tosiasiaassa rajoittaa henkilön itsemääräämisoikeutta jäämistösuunnittelun rajoittuneisuuden kautta. Pahimmassa tapauksessa ollaan tilanteessa, jossa sukupolvenvaihdosta ei saada toteutettua lainkaan sen jälkeen, kun henkilölle on määrätty edunvalvoja, tai hänen edunvalvontavaltuuksensa on vahvistettu maistraatissa. Samalla, kun yrityksen sukupolvenvaihdos voi estyä, vaarantuu myös kyseisen yrityksen toiminta tulevaisuudessa.²³⁹

Se, että henkilölle määrätään edunvalvoja, ei suoraan tarkoita, etteikö hän olisi itse oikeustoimikelpoinen. Pääsääntöisesti henkilö säilyttää oikeustoimikelpoisuutensa edunvalvojan määräämisestä huolimatta (HolhTL 14 §). Tilanteissa, joissa henkilön oikeustoimikelpoisuutta ei ole rajoitettu, voi hän itse lahjoittaa omaisuuttaan, mikäli hän omaisuuden lahjoitushetkellä on kykenevä ymmärtämään sen merkityksen²⁴⁰. Mikäli henkilö ei ole oikeustoimikelpoinen, on edunvalvojaa koskevaa lahjoituskieltoa tulkittava laajasti. Kiellettyjä ovat kaikki vastikkeettomat sekä vajaavastikkeelliset oikeustoimet, joilla siirretään omaisuutta pois päämiehen omistuksesta ilman, että niistä saadaan tarpeellista korvausta takaisin. Kiellettyjä ovat myös omaisuuden käyttöoikeuksien luovuttaminen ilmaiseksi.²⁴¹

Erityisen ongelmallinen on tilanne, jossa sukupolvenvaihdosprosessi on jo aloitettu ennen edunvalvontaan joutumista. Edunvalvonnan myötä prosessi voi jäädä kokonaan kesken, johtuen edunval-

²³⁷ Ks. esimerkiksi *Antila* 2007, s. 110; *Helin* LM 6–7/2001, s. 1078; KM 1974:117, s. 63; *Kolehmainen* DL 3/2010a, s. 265 ja *Välimäki* 2008, s. 82–83.

²³⁸ *Kolehmainen* DL 3/2010a, s. 264.

²³⁹ *Kolehmainen* DL 3/2010a, s. 265.

²⁴⁰ *Kolehmainen* DL 3/2010a, s. 266.

²⁴¹ *Kolehmainen* DL 3/2010a, s. 267.

vojan rajoittuneista mahdollisuuksista toimia päämiehensä asioissa. Kolehmainen katsookin, että mikäli sukupolvenvaihdosprosessi on jo ehditty aloittaa, olisi päämiehen edun mukaista myös jatkaa prosessia tämän alkuperäisen tavoitteen mukaisesti siitä huolimatta, ettei yrittäjä enää itse kykene päteviä tahdonilmaisuja muodostamaan. Huomioida tulee myös se, että yritys tulisi joka tapauksessa siirtymään perillisille viimeistään perinnönjaon kautta. Saattamalla sukupolvenvaihdos loppuun, annetaan perillisille mahdollisuus päätösvaltaan ja tätä kautta yritykselle paremmat elinkelpoisuuden mahdollisuudet jo ennen perinnönjakoa.²⁴² Välitila henkilön oikeustoimikyvyttömyyden ja perinnönjaon välillä, kun voi viedä vuosia.

Miten sukupolvenvaihdos käsillä olevassa tilanteessa olisi sitten mahdollista saattaa loppuun henkilön tahdon mukaisesti? Edunvalvontavaltuutus antaa tähän mahdollisuuden. Edunvalvontavaltuutuksella henkilö voi ennalta varautua mahdolliseen toimintakyvyttömyyteensä tulevaisuudessa. Siinä on edellä kappaleessa 3.5.1.2 selostetuilla tavoin mahdollista antaa valtuutetulle valtuus lahjoittaa valtuuttajan omaisuutta määritellyille henkilöille. Edunvalvontavaltuutuksella on näin mahdollista toteuttaa jäämistösuunnittelua. Sukupolvenvaihdoksen loppuun saattaminen on mahdollista antamalla valtuutetulle valtuudet toteuttaa yritysomaisuuden siirto toimintaa jatkavalle vajaavastikkeellisella kaupalla tai kokonaan lahjana²⁴³.

Edunvalvontavaltuutukseen voidaankin ottaa erilliset määräykset sukupolvenvaihdosta silmällä pitäen. Sukupolvenvaihdoksen toteuttaminen mahdollistuu antamalla valtuutetulle valtuudet toteuttaa toimet yrityksen sukupolvenvaihdoksen toteuttamiseksi. Jotta sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa, tulee vajaavastikkeelliset tai vastikkeettomat toimet olla riittävällä tavalla yksilöity valtakirjassa²⁴⁴. Tämä johtuu siitä, että lahjaa koskevan valtuutuksen tulee olla tarkasti yksilöity (EVVL 18.2 §). On katsottava, että myös sukupolvenvaihdosta koskee sama edellytys, mikäli se toteutetaan vajaavastikkeellisena kauppana tai kokonaan lahjana. Valtuutuksessa tulee muun ohella mainita kenelle tai keille yritys saadaan siirtää ja missä tilanteessa, sekä koskeeko valtuus koko yritystoiminnan siirtämistä vai osaa siitä. Koska lahjaa koskevan valtuutuksen tulee olla tarkkaan yksilöity, on myös sukupolvenvaihdosta koskien valtuutuksessa perusteltua mainita se, mihin maksettavan vastikkeen tulee perustua.

Jotta sukupolvenvaihdos voitaisiin toteuttaa, vaatii se mahdollisesti joitakin yritysjärjestelyjä. Mikäli valtuutuksessa määrätyn valtuutetun toimivaltaan kuuluvat valtuuttajan taloudelliset asiat,

²⁴² Kolehmainen DL 3/2010a, s. 268.

²⁴³ Kolehmainen DL 3/2010a, s. 269.

²⁴⁴ Kolehmainen DL 3/2010b, s. 283.

mahdollistaa se suoraan käyttää valtuuttajan yritysomaisuutta koskevia omistajan oikeuksia²⁴⁵. Valtuuttaja voi halutessaan määrätä asiasta tarkemmin joko valtuutuksessa itsessään tai siihen liittyvissä toimiohjeissa. Sukupolvenvaihdoksesta tulee valtakirjassa olla kuitenkin erillinen määräys, sillä sitä ei usein voida toimittaa pelkän taloudelliset asiat kattavan valtuutuksen nojalla sen lahjanluontoisuudesta johtuen.

Huomata tulee myös irtaimen omaisuuden ja kiinteän omaisuuden erillisyyden sukupolvenvaihdoksessa²⁴⁶. Mikäli yritysomaisuuteen sisältyy kiinteää omaisuutta, tulee sen osalta soveltaa, mitä EVVL 20 §:ssä on säädetty. Kiinteän omaisuuden osalta tulee olla nimenomaisesti määrätty, että valtuutetulla on oikeus se myydä tai muuten luovuttaa. Mikäli tällaista määräystä ei ole valtakirjaan otettu, ei yrityksen kiinteää omaisuutta voida siirtää sukupolvenvaihdoksen yhteydessä toimintaa jatkavalle. Pelkästään se voi olla este tai ainakin haaste yritystoiminnan jatkamiselle.

Kuten edeltä on huomattavissa, on edunvalvontavaltuutus henkilön jäämistösuunnittelun mahdollinen instrumentti testamentin ohella. Valtuutetun omaisuuden osittainenkin lahjoittaminen on mahdollista vain tilanteissa, joissa sitä koskeva valtuutus on otettu valtakirjaan. Myös yrityksen sukupolvenvaihdos edellyttää käytännössä edunvalvontavaltuutukseen sisällytettyä valtuutusta asiasta. Mikäli se toteutetaan yrityksen todellisella markkina-arvolla, voidaan sukupolvenvaihdos toteuttaa ilman lahjaa koskevaa valtuutustakin. Käytännössä mahdollisuus tällaiseen on harvinaista ja edellyttää valtuuttajan edun mukaisuutta, mikä voi aiheuttaa ristiriitaisia näkemyksiä eri tahoissa.

Kolehmainen on esittänyt, että mikäli päämiehen omaisuutta voitaisiin lahjoittaa vapaammin, edistäisi se hänellä olevien taloudellisten resurssien tehokkaampaa käyttämistä²⁴⁷. Henkilön joutuessa edunvalvontaan joudutaan herkästi tilanteeseen, jossa henkilön omaisuus jää eräänlaiseen välitilaan edunvalvonnan ajaksi. Jotta pysyttäisiin yritystoiminnassa tapahtuvissa nopeissa muutoksissa mukana, on yrittäjän pystyttävä vastaamaan yhteiskunnan muutosten asettamiin haasteisiin²⁴⁸. Koska toimintakyvyttömänä yrittäjä ei itse välttämättä pysty yritystään pyörittämään, olisi hyvä olla joku, joka sitä hänen puolestaan hoitaa tai jolla on tarvittaessa valtuudet siirtää yrityksen omistajuus eteenpäin. Erityisen tärkeää se on tilanteissa, joissa sukupolvenvaihdos on ehditty jo aloittaa tai henkilöllä on ollut ainakin vakaa tahto ja aikomus siirtää yrityksensä seuraavalle sukupolvelle.

²⁴⁵ Kolehmainen DL 3/2010a, s. 270.

²⁴⁶ Ossa 2018, s. 71.

²⁴⁷ Kolehmainen DL 3/2010a, s. 279.

²⁴⁸ Heinonen, Järvinen 1996, s. 9.

Vaikka sukupolvenvaihdoksella henkilön omaisuus vähenee yleensä huomattavasti, on se hänen etunsa mukaista ja hänen tarpeitaan tyydyttävää erityisesti edellä mainituissa tilanteissa.²⁴⁹

Se, ettei omaisuutta, ja erityisesti yritysomaisuutta, voida luovuttaa eteenpäin, johtaa helposti tilanteeseen, jossa yritys ei pysy muun kehityksen mukana. Perinnönjaon hetkellä yritys ei välttämättä ole enää elinkelpoinen, tai sille ei löydy jatkajaa. Näin yrityksessä oleva potentiaali voi jäädä kokonaan käyttämättä. Toisaalta lahjoitusten salliminen vapaasti voisi ajaa tilanteeseen, jossa päämiehen omaisuutta lahjoitetaan täysin tarkoituksettomasti, jopa päämiehen edun vastaisesti. Vapaaseen lahjoittamiseen liittykin ilmeinen omaisuuden väärinkäytön riski²⁵⁰.

Vaikka sukupolvenvaihdosta koskeva määräys olisi otettu valtakirjaan ja se olisi käytännössä mahdollista toteuttaa, ei valtuutetulla ole ehdotonta velvollisuutta suorittaa sen edellyttämiä toimia. Mikäli henkilön taloudellinen tilanne heikentyisi sukupolvenvaihdoksen myötä merkittävästi, voi valtuutetulla olla perusteltu syy luopua sen toteuttamisesta.²⁵¹ Lähtökohtana on kuitenkin aina pidettävä valtuuttajan tahdon kunnioittamista.

Huomataan, että sukupolvenvaihdosta koskien on tärkeää ottaa oma kohtansa edunvalvontavaltuutukseen, mikäli sellainen on ollut ajatuksissa jossain vaiheessa toteuttaa. Vaikka taloudellisia asioita koskevan valtuutuksen nojalla myös valtuutetulla on mahdollisuudet ryhtyä yritystä koskeviin oikeustoimiin, ei tällä välttämättä ole mahdollisuutta tai mielenkiintoa jatkaa toisen yritystä täysipäiväisesti vielä mahdollisen oman työelämässä olemisen rinnalla. Tällöin usein valtuuttajan yritystoiminnan elinkelpoisuuden takaaminen edellyttää, että se voidaan siirtää seuraavalle sukupolvelle tai muulle mahdolliselle jatkajalle.

5.2. Vaihtoehtoiset oikeustoimet

Tutkielmassa on käyty kattavasti läpi edunvalvontavaltuutusta ja sen sisältöä yrittäjän näkökulmasta. Huomattu on, ettei edunvalvontavaltuutus sen lukuisista hyvistä puolista huolimatta ole aina paras tai toimiva vaihtoehto tulevaisuuteen varautumiseksi. Lainsäädäntö antaakin henkilölle mahdollisuudet vapaasti valita ne keinot, joilla hän haluaa turvata omien etujensa valvonnan sitten, kun ei itse ole enää kykenevä ymmärtämään itseään koskevia asioita. Henkilö saa itse myös valita, missä määrin

²⁴⁹ *Kolehmainen* DL 3/2010b, s. 283.

²⁵⁰ HE 52/2006 vp, s. 27.

²⁵¹ *Kolehmainen* DL 3/2010b, s. 283.

tulevaisuuteen varautuu vai varautuuko ollenkaan. Jonkin näköinen varautuminen vajaakykyisyyden varalle on nähty kuitenkin suositeltavaksi²⁵².

Tässä kappaleessa on tarkoitus käydä lyhyesti läpi edunvalvontavaltuutukselle vaihtoehtoisia varautumisen kaitoja. Vaihtoehtoja voi olla enemmänkin kuin tässä esitetyt. Tarkoitus on tuoda esille vain yleisimmät tai tarpeellisimmat, lähes samaa asiaa ajavat, ainakin osin samassa tarkoituksessa tehtävät oikeustoimet. Ensin käsittelen edunvalvonnan vaihtoehtona tai rinnalla toimivia varautumisen keinoja yleisesti ja jäljempänä myös oikeustoimia erityisesti yrittäjän näkökulmasta.

Läheisapu

Mikäli henkilö ei ole varautunut ennalta omaan toimintakyvyttömyyteensä, joutuvat tämän omaiset usein hoitamaan henkilön asioita ilman erillistä valtakirjaa tai tuomioistuimen määräystä. Käytäntö onkin osoittanut, ettei läheinen, joka asuu toimintakyvyttömän henkilön kanssa, välttämättä edes tarvitse virallista asianhoitajan asemaa. Edellytyksenä on, että asiat saadaan hoidettua virallista edunvalvojan asemaa kevyemmin järjestelyin.²⁵³ Tämä ajatus on vahvistettu myös säätämällä HolhTL 8 §:ssä, että edunvalvoja voidaan määrätä vajaakykyiselle vain, mikäli hänen asioitaan ei muutoin saada hoidetuiksi asianmukaisesti.²⁵⁴ Säännös ilmentää ajatusta siitä, että toimintakyvyttömän henkilön asioita voidaan hoitaa ilman viranomaisvalvontaa ja virallista edunvalvojan asemaakin, kunhan asiat hoidetaan hänen etujensa mukaisesti. Tällöin tarve on ainakin yhteisille pankkitileille ja suoralaskutussopimuksille.²⁵⁵ Niiden hankkiminen ja niistä sopiminen voidaan nähdä omalla tavallaan tulevaisuuteen varautumiseksi.

Läheisten oikeutta hoitaa henkilön asioita asemansa perusteella täydentää eri laeissa olevat säännökset omaisten ja läheisten oikeudesta edustaa toimintakyvyttöä henkilöä tietyissä asioissa. Esimerkiksi laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) on tällaisia säännöksiä, jotka antavat omaisille oikeuden päättää potilaan hoidosta, mikäli tämä ei itse pysty mielipidettään ilmaisemaan (PotilasL 6 §).²⁵⁶ Se, että omien asioiden hoitaminen jätetään läheisille ilman virallista ohjeistusta tai määräystä, vaatii sellaista luottamussuhdetta henkilön ja tämän läheisten välillä, että väärinkäytösten

²⁵² Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 46.

²⁵³ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 44.

²⁵⁴ Ks. KKO 2009:7, jossa edunvalvojaa ei katsottu tarpeelliseksi määrätä, sillä tämän omaisuuden hoito oli muutoin järjestetty.

²⁵⁵ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 44–45.

²⁵⁶ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 45.

riski on vähäinen. Näissä tilanteissa, kun läheisen toimintaan ei kohdistu minkään laista ulkopuolista valvontaa.²⁵⁷

Läheisaseman puitteissa tehtävien oikeustoimien voidaan katsoa rajoittuvan pitkälti tavanomaisiin, päivittäisiin asioihin. Niihin ei liity suurempaa riskiä omaisuuden hävittämisestä tai oikeustoimien edun vastaisuudesta toimintakyvyttömälle. Monimutkaisempia, esimerkiksi henkilön asuntoon tai kiinteään omaisuuteen liittyviä oikeustoimia yksin läheisaseman perusteella ei voida tehdä. Lakimääräinen edustajuus mahdollistaa tosin jossain määrin enemmän ristiriitaisuutta omaavia toimiakin. Oman mielipiteen esittäminen ja ohjeiden antaminen oikeustoimien tekemiseen on myös usein mahdotonta toimintakyvyn jo alettua merkittävästi heikentyä. Mielipiteistä ja omasta tahdosta on kuitenkin voitu keskustella läheisen kanssa jo aiemmin. Usein läheiselle toisen puolesta toimiminen, ilman virallisia järjestelyitä tai valvontaa onkin helpompi ja vaivattomampi vaihtoehto.

Henkilön tarve varautua edes jollain tavalla tulevaisuuteen riippuu ensinnäkin luottamussuhteesta toiseen, mutta myös siitä, haluaako hän ja missä määrin antaa puolestaan toimivalle ohjeita ja muita määräyksiä, sekä millaista omaisuutta hänellä on. Yksin omaisuuden laadusta ja laajuudesta johtuen varautumista ei kannata jättää tekemättä, sillä tulevaisuuteen varautumiseen voi olla yhtä hyvin aihetta niin vähävaraisella, kuin varakkaammallakin henkilöllä.

Hoitotahto

Henkilön halutessa vaikuttaa häntä koskeviin terveydenhuollon ratkaisuihin tilanteessa, jossa ei itse kykene enää tahdonmuodostukseen, voi hoitotahdon laatiminen olla tarpeellista²⁵⁸. Hoitotahdosta säädetään potilaslaissa. Sillä tarkoitetaan potilaan etukäteistä tahdonilmausta omaa hoitoaan koskien (PotilasL 6 §). Hoitotahto tehdään sellaisen tilanteen varalle, jossa potilas ei itse enää kykene antamaan suostumusta omaa hoitoaan koskien vakavasta sairaudesta, onnettomuudesta tai vastaavasta syystä johtuen. Käytännössä hoitotahdossa usein ilmaistaan se, suostuuko henkilö tiettyyn hoitoon vai kieltäytyykö hän siitä. Tällaisten tahdonilmausten lisäksi hoitotahto voi sisältää paljon muitakin tahdonilmauksia ja siinä voidaan myös valtuuttaa tietty henkilö tekemään päätöksiä omasta puolesta. Valtuutetulle voidaan antaa joko tarkempia ohjeita omaan hoitoon liittyen, tai valtuutus voidaan tehdä vain yleisesti. Usein hoitotahto toimii lähinnä omien toiveiden ilmaisun välineenä omaa hoitoa koskien.²⁵⁹

²⁵⁷ Helin Oikeustieto 5/2016, s. 13.

²⁵⁸ Karvonen-Kälkäjä 2012, s. 246.

²⁵⁹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 47.

Hoitotahto voi olla suullinen tai kirjallinen ja sen voi laatia kuka tahansa. Se voidaan antaa vapaamuotoisesti, mutta perusteltua on, että hoitotahto laadittaisiin kirjallisesti ja, että se olisi päivätty, allekirjoitettu ja tarvittaessa kahden esteettömän todistajan oikeaksi todistama. Tärkeintä on, että hoitotahdosta käy selkeästi ilmi tekijänsä tahto omaa hoitoa koskevista linjoista.²⁶⁰ Terveystieteiden tutkimuskeskuksen henkilöstöön nähden hoitotahto on sitova ja siksi on tarkoituksenmukaista, että siitä on saatavissa vaikeuksitta selville laatijansa tahto²⁶¹. Mahdollista on tehdä hoitotahdosta henkilön itse varmentama merkintä potilasasiakirjoihin²⁶². Varsinaista asiakirjaa ei ole välttämätöntä laatia.

Hoitotahdon on tarkoitettu pysyvän voimassa, vaikka sen laatijan toimintakyky heikkenisikin²⁶³. Tässä tarkoituksessa voidaan hoitotahdon katsoa olevan rinnasteinen edunvalvontavaltuutukseen nähden. Kuten edellä on esitetty, ei hoitotahtoa tarvitse tehdä tietyssä määrämuodossa kuten edunvalvontavaltuutus. Hoitotahdon ei ole myöskään välttämätöntä sisältää erillistä valtuutusta, vaan siinä voidaan ilmaista vain tahto omaa hoitoa koskien, jonka tulkitsemisen ja noudattamisen osalta viimesijaisen päätöksen tekee hoitohenkilökunta.²⁶⁴

Mikäli hoitotahdolla delegoidaan päätöksentekovalta valtuutetulle tai siinä esitetään selkeitä tahdonilmaisuja omien asioiden hoidosta, voidaan se rinnastaa varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929) mukaiseen valtuutukseen siltä osin kuin kyse ei ole taloudellisista asioista. Samalla nähdään yhteys myös EVVL:n mukaiseen valtuutukseen. Edunvalvontavaltuutukseen rinnastamista puoltaa myös se, että hoitotahto tulee pääsääntöisesti noudatettavaksi vasta kun henkilö ei kykene itsenäisesti muodostamaan päätöksiä hoitoonsa liittyen.²⁶⁵ Tilanne on äärimmäinen, sillä perinteisesti on katsottu, että henkilö voi olla kelpoinen antamaan suostumuksen hoitoaan koskien, vaikkei omaisi enää oikeustoimikelpoisuutta²⁶⁶.

Hoitotahto on pitkälti vain henkilön hoitoa, eli henkilöön liittyviä asioita kattava oikeustoimi. Pääsääntöisesti taloudelliset asiat jäävät taka-alalle, joskin hoitotahtoon voidaan liittää määräyksiä myös taloudellisiin asioihin liittyen²⁶⁷. Näin ollen hoitotahto ei useinkaan ole yhtä kattava kuin edunvalvontavaltuutus ja keskittyy henkilön asioiden hoitoon eri näkökulmasta. Hoitotahdon laatiminen ei takaa sitä, etteikö henkilölle joka tapauksessa tule tarve määrätä myös edunvalvoja. Se toimii kuitenkin hyvänä välineenä potilaan itsemääräämisoikeuden näkökulmasta ilmaista oma tahto.

²⁶⁰ Kokkonen ym. 2004, s. 77 ja 80.

²⁶¹ Kokkonen ym. 2004, s. 83.

²⁶² Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 138.

²⁶³ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 138.

²⁶⁴ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä 2017, s. 49.

²⁶⁵ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä 2017, s. 51.

²⁶⁶ Kokkonen ym. 2004, s. 85.

²⁶⁷ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä 2017, s. 55.

Oikeustoimilain mukainen valtuutus

Edunvalvontavaltuutukseen rinnasteisena oikeustoimena voidaan nähdä oikeustoimilaissa säädetty valtuutus. Erilaisista valtuutuksista säädetään OikTL:n 2 luvussa. OikTL 10.1 § säättää siitä, että valtuutettu tulee välittömästi oikeutetuksi ja veloitetuksi toimimaan oikeustoimissa, jotka valtakirja kattaa. OikTL:n mukaista valtuutusta ei laadita nimenomaisesti toimintakyvyttömyyden varalta, vaan se tulee voimaan heti antamishetkellään.

Kyseinen valtuutusmuoto antaa valtuuttajalle vapaat kädet sen suhteen, millaisen ja kuinka yksityiskohtaisen valtuutuksen hän haluaa tehdä. Toimenpiteet, jotka tulevat valtuutetun kelpoisuuden piiriin, on syytä yksilöidä riittävän tarkasti epäselvyyksien välttämiseksi. OikTL:n mukainen valtakirja voi sisältää sekä henkilön omaisuuden hallintaan, että henkilöä koskeviin kysymyksiin liittyviä määräyksiä. Näin mahdollista on valtuuttaa toinen tekemään päätöksiä esimerkiksi sosiaaliturvaa ja terveydenhoitoa koskevissa kysymyksissä.²⁶⁸

Mikäli OikTL:n mukaista valtakirjaa halutaan käyttää ennakoinnin keinona toimintakyvyttömyyden varalle, on valtuutus tehtävä vasta, kun henkilön toimintakyky on jo heikentymässä. Tämä johtuu siitä, että tavallinen valtakirja tulee voimaan heti, kun se on annettu.²⁶⁹ Ongelmalliseksi tämä voi asettautua tilanteissa, joissa ei voida olla enää täysin varmoja siitä, onko henkilö valtuutuksen laatimishetkellä tosiasiallisesti ymmärtänyt valtuutuksen merkityksen. Henkilön on tullut olla oikeustoimikelpoinen valtuutuksen laatimishetkellä. Ongelmaksi onkin osoittautunut, etteivät esimerkiksi pankit ole tällaisissa tilanteissa aina hyväksyneet valtakirjaa.²⁷⁰

Valtakirja ei lakkaa olemasta edunvalvojan määräämisen, eikä henkilön ymmärryskyvyn heikkenemisen myötä. Ongelmaksi on osoittautunut, että mikäli valtakirjaan ei sisälly määräystä valtuutetun valvontaa koskien, ei tämän toimia valvo varsinaisesti kukaan siinä vaiheessa, kun valtuuttaja ei itse enää valtuutetun toimia kykene valvomaan²⁷¹. Valvontaa koskevalla määräyksellä valtuuttajan taloudelliset intressit on paremmin turvattu²⁷².

Jos valtuutus on riittävä keino järjestää henkilön asioiden hoito tämän etujen mukaisesti, on se täysin varteenotettava tulevaisuuteen varautumisen keino. Valtuutetun rinnalle on mahdollista tarvittaessa määrätä myös edunvalvoja, eikä se automaattisesti lakkauta OikTL:n mukaista valtuutusta²⁷³. Sen

²⁶⁸ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 63–64.

²⁶⁹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 68.

²⁷⁰ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 154–155.

²⁷¹ Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 69–70.

²⁷² Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkäjä 2017, s. 71.

²⁷³ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 157.

sijaan, mikäli henkilö julistetaan vajaavaltaiseksi, saa se aikaan automaattisen valtakirjan lakkaamisen (OikTL 22 §)²⁷⁴.

Tavallisella valtakirjalla on mahdollista saada aikaan edunvalvontavaltuutusta vastaava järjestely. Siihen ei liity edunvalvontavaltuutukseen liittyvää byrokratiaa, mutta sen luonne tulevaisuuden varalle laadittavaksi on edunvalvontavaltuutuksesta poikkeava. Eräänlaisena vahvuutena voidaan todeta mahdollisuus antaa valtuutus myös yhteisölle²⁷⁵. Näin mahdollistetaan esimerkiksi tietyn asianajotoimiston hoitavan valtuuttajan asioista. Yhteisön sisällä voi olla nimetty tietty henkilö tehtävään, mutta mikäli tämä tulee estyneeksi, on mahdollista siirtää tehtävä toiselle yhteisön jäsenelle.

Huomaamme, että valtakirjan luonne tulevaisuuden varalle laadittavana luo heikon kohdan tutkimukseni näkökulmaa ajatellen. Se ei lopulta ole kovin varma keino tilanteessa, jossa henkilö tulee äkkinäisesti toimintakyvyttömäksi. Heikkoutta piilee vajaavaltaisuuden myötä lakkaavassa valtakirjassa. Samoin, mikäli henkilölle määrätään edunvalvoja, voi tämä lakkauttaa valtakirjan, jonka soveltaminen on päämiehen edun vastaista²⁷⁶. Varmuutta siitä, että edunvalvojaa ei määrätä OikTL:n mukaisen valtakirjan antaneelle henkilölle ei ole. Varmoja ei voida olla myöskään siitä, että valtakirja pysyisi voimassa edunvalvojan määräämisestä huolimatta.

Yhtiösopimus

Yhtiösopimuksella tarkoitetaan vapaamuotoista sopimusta, jonka perusteella kaksi tai useampi harjoittaa elinkeinotoimintaa yhteiseen lukuun joko avoimessa yhtiössä tai kommandiittiyhtiössä (AKL 1:1 §). Yhtiösopimuksessa tulee mainita yhtiön toiminimi, kotikunta, toimiala sekä yhtiömiehet (AKL 1:4 §). Näiden pakollisten elementtien lisäksi siinä voidaan sopia varsin vapaasti yhtiösuhteessa noudatettavista periaatteista ja säännöistä²⁷⁷. Sopia voidaan myös AKL:ssa säädetystä poikkeavasti, ellei lainsäädännös ole nimenomaisesti tarkoitettu yhtiömiehiä pakottavaksi oikeudeksi (AKL 2:1 §). Pakottavista säännöksistä ei voida yhtiösopimuksella poiketa²⁷⁸.

Perinteisesti yhtiösopimuksissa sovitaan muun muassa yhtiöön sijoitettavista panoksista, voiton ja tappion jakamisesta, yhtiömiehille maksettavista palkkioista sekä yhtiön purkuun sovellettavista

²⁷⁴ Jos toimintakykyisyyden rajoitus ulottuu vain tiettyihin oikeustoimiin, lakkaa valtuutuskin olemasta vain siltä osin. Ks. EOA:n ratkaisu dnro 3074/4/15 ja Mäki-Petäjä-Leinonen, Karvonen-Kälkälä 2017, s. 71.

²⁷⁵ Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 158.

²⁷⁶ Helin LM 6–7/2001, s. 1080 ja Mäki-Petäjä-Leinonen 2013, s. 159.

²⁷⁷ Villa 2002, s. 62.

²⁷⁸ Rissanen ym. 2006, s. 143.

ehdoista²⁷⁹. Koska henkilöyhtiöt perustuvat laajalle sopimusvapaudelle, voidaan katsoa, että yhtiösopimuksessa voitaisiin sopia myös menettelytavoista yhtiömiehen toimintakyvyttömyyden varalle. Vaikkei yhtiösopimus ole varsinaisesti yhtiömiesten toimintakyvyttömyyteen varautumisen keino, olisi sitä laadittaessa hyvä tiedostaa se, että joku yhtiömiehistä saattaa tulevaisuudessa menettää kykynsä hoitaa yhtiön asioita. Hyvä olisi miettiä, miten se voi vaikuttaa esimerkiksi yhtiön päätöksentekoon. Mikäli tarvetta ilmenee, voidaan yhtiösopimuksessa sopia niistä menettelytavoista, joiden avulla yhtiö saadaan pidettyä toiminnassa jonkun toimintakyvyttömyydestä huolimatta. Jos jokaisella yhtiömiehellä on oikeus tehdä oikeustoimia yhtiön nimissä itsenäisesti, eikä tästä oikeudesta ole sovittu milteen osin toisin, voidaan yhtiötä lähtökohtaisesti pyörittää, vaikka yksi yhtiömiehistä olisi käytännössä kykenemätön siinä toimimaan.

Osakassopimus

Osakassopimuksella tarkoitetaan sopimusta osakeyhtiön osakkeenomistajien välillä. Perinteisesti osakassopimuksissa sovitaan yhtiön hallintoon, voitonjakoon ja osakkeista luopumiseen liittyvistä ehdoista, mutta mahdollista on sopia monista muistakin asioista. Sillä voidaan sopia yhtiön toiminnasta tarkemmin, myös OYL:sta poikkeavasti. Osakassopimuksen sisältö muovautuukin jokaisen yhtiön omien tarpeiden mukaan, vastaamaan kunkin yhtiön ja sen osakkaiden intressejä.²⁸⁰ Osakassopimuksia koskien ei ole olemassa erityislainsäädäntöä, josta johtuen niitä sääntelevät yleiset sopimusoikeudelliset oikeusperiaatteet²⁸¹. Osakassopimuksessa voidaan sopia myös tarkemmista menettelytavoista sen varalle, että yksi tai useampi yhtiön osakkaista tulee toimintakyvyttömäksi.

Yhtenä osakassopimusten laatimista puoltavana seikkana on nähty niiden luottamuksellisuus. Ne eivät ole julkisia asiakirjoja ja näin ollen niiden sisällöstä ovat lähtökohtaisesti tietoisia ainoastaan sopimuspuolet. Toisaalta osakassopimus ei myöskään velvoita ketään muuta, kuin osapuoliaan, toisin kuin yhtiösopimus, jonka sitovuus ulottuu myös kolmansiin.²⁸² Osakassopimus onkin tarkoitettu yhtiömiesten väliseksi, heidän keskinäisiä suhteitaan määrittäväksi sopimukseksi. Myös avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden yhtiömiehet voivat laatia keskinäisen osakassopimuksen, johon on mahdollista ottaa AKL:sta poikkeavia sopimusehtoja.²⁸³

²⁷⁹ Rissanen ym. 2006, s. 147.

²⁸⁰ Alho ym. 2009, s. 15.

²⁸¹ Alho ym. 2009, s. 22.

²⁸² Alho ym. 2009, s. 19.

²⁸³ Rissanen ym. 2006, s. 144.

Tyypillisesti osakassopimuksella sovitaan osakkeiden luovuttamista koskevista oikeuksista. Luovuttamista koskevat ehdot voidaan ulottaa koskemaan kaikkia osakkaita, mutta osakkeiden luovuttamisesta on mahdollista sopia myös osakaskohtaisesti.²⁸⁴ Laissa ei ole mainittu, etteikö myös mahdollisuudesta valtuuttaa toinen toimimaan omasta puolesta (OYL 5:8 §) olisi mahdollista sopia laista poikkeavasti. Oman toimintakyvyttömyyden varalle tapahtuvalla osakkeeseen liittyvän päätäntävällän siirtämisellä voidaan katsoa olevan eräänlainen yhteys osakkeen luovuttamiseen. Voidaankin katsoa, että osakassopimuksessa voidaan sopia tarkemmin siitä, voidaanko päätösvaltaa luovuttaa toiselle ja tarvittaessa myös tarkemmin kenelle. Mahdollisuus luovuttaa päätäntävalta on oleellista toimintakyvyttömyyteen varautumisen kannalta. Toisaalta osakassopimuksessa voidaan sopia myös muista menettelytavoista jonkun osakkaan toimintakyvyttömyyden varalle.

Osakassopimus ei suoranaisesti toimi määräysvaltaa delegeivana oikeustoimena. Siinä on kuitenkin mahdollista ottaa huomioon osakkaan mahdollinen toimintakyvyttömyys tulevaisuudessa ja varautua siitä aiheutuviin ongelmallisuuksiin esimerkiksi päätöksentekoon liittyen. Yhtiötä perustettaessa ja osakassopimusta laadittaessa olisikin hyvä miettiä, millaisia vaikutuksia yhden tai useamman osakkaan toimintakyvyttömyydellä mahdollisesti on yhtiön toimintaan. Osakkaiden määrästä riippuen turvaa voi tuoda jo se, että osakkaita on useampia ja heillä on oikeus tehdä yhtiötä koskevia päätöksiä esimerkiksi määräenemmistöllä yhden toimintakyvyttömyydestä huolimatta. Kolmansiin nähden osakassopimus ei ole velvoittava ja se luo heikon kohdan tähän nähden. Lisäksi yhden miehen yhtiöissä osakassopimuksen laatimiselle ei välttämättä ole perusteita, jolloin se ei ole myöskään tulevaisuuteen varautumisen kannalta vaihtoehto.

Prokura

Yrityksen kannalta edunvalvontavaltuutukselle vaihtoehtoisena valtuutuksen muotona on mahdollista nähdä prokuralaissa (130/1979) säädetty prokura, jonka kaupparekisteriin merkitty elinkeinonharjoittaja voi myöntää määrätyle henkilölle (ProL 1 §). Käytännössä prokura on mahdollista antaa ainakin avoimessa yhtiössä, kommandiittiyhtiössä ja osakeyhtiössä. Koska elinkeinonharjoittaja voi ilmoittautua rekisteriin, vaikkei sitä olisi laissa velvoitettukaan, on niiden piiri, joilla on mahdollisuus laatia prokura, lopulta melko laaja²⁸⁵.

Prokuran myötä sen saajalla, eli prokuristilla on yleistöimivalta toimia kaikissa liikkeen harjoittamiseen liittyvässä toiminnassa (ProL 2 §). Yrityksen kiinteän omaisuuden ja tontinvuokraoikeuden

²⁸⁴ Alho ym. 2009, s. 18.

²⁸⁵ HE 283/1978 vp, s. 49.

luovuttaminen, sekä kiinnityksen hakeminen niihin on kuitenkin säädetty kielletyiksi toimiksi ilman erillistä valtuutta (ProL 2 §).

Laissa ei varsinaisesti säädetä prokuran voimaan tulosta. Tulkittavissa on, että prokura tulee voimaan heti, kun se on annettu prokuristille. Näin ollen kyseessä ei voida katsoa olevan yrittäjän toimintakyvyttömyyden aikaan suuntautuva valtuutusmuoto, joskaan edes prokuran antajan kuolema ei sitä lakkauta (ProL 8 §). Toisaalta lainkohdan mukaan prokura voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Toki prokura voidaan laatia ja antaa vasta, kun on havaittavissa, että yrittäjää on lähitulevaisuudessa kohtaamassa toimintakyvyttömyys. Näissä tilanteissa arvioitavaksi tulee kuitenkin aina se, onko henkilö lopulta ollut enää toimivaltainen laatimaan prokuraa. Toisaalta mahdollisuutta prokuran laatimiseen ei välttämättä edes tule, jos kyse on äkillisestä toimintakyvyttömyydestä esimerkiksi onnettomuuden seurauksena. Mikäli prokura ehditään laatia pätevällä tavalla, on sillä lähtökohtaisesti samat oikeusvaikutukset kuin yritystoimintaan ulottuvalla edunvalvontavaltuutuksellakin. Sitä ei tosin voida ulottaa koskemaan henkilön henkilökohtaista omaisuutta tai henkilöä koskevia asioita. Niitä koskien varautuminen tulee tehdä omilla oikeustoimilla. Prokuristiin kohdistettavasta valvonnasta ei ole otettu lakiin säädöksiä, jolloin siitä pitää muistaa tarvittaessa huolehtia erikseen prokuraa laadittaessa.

6. Johtopäätökset

Tutkimuksessani olen käynyt läpi edunvalvontavaltuutusta ja sen antamia mahdollisuuksia turvata yritystoiminnan jatkuvuutta tulevaisuudessa yrittäjän oman toimintakyvyttömyyden varalle. Liikkeelle olen lähtenyt EVVL:n taustalla vaikuttaneista seikoista, joiden myötä olen pohjustanut omia näkökantojani edunvalvontavaltuutukseen. Lyhyen historiakatsauksen kautta lukija pääsee paremmin kiinni siihen, mistä edunvalvontavaltuutuksessa ja sitä kautta tutkielmassani on oikeastaan kysymys.

Varsinaisen tutkimusosion olen aloittanut kokonaisvaltaisella katsauksella edunvalvontavaltuutukseen ja sitä koskevaan lainsäädäntöön. Esityksessä olen pyrkinyt keskittymään edunvalvontavaltuutuksen sisältöön, mutta kokonaiskuvan luomiseksi olen nähnyt aiheelliseksi myös muun edunvalvontavaltuutusta koskevan sääntelyn läpikäymisen. Lopulta melko moni laissa säädetty asia voi vaikuttaa jollain tavalla siihen, millaiseksi valtuutuksen sisältö muodostuu ja mitä siihen ylipäättään voidaan sisällyttää.

Tämän yleiseksi luonnehdittavan katsauksen jälkeen tutkin edunvalvontavaltuutusta yrittäjän silmistä katsoen. Keskeisiksi teemoiksi nousivat edunvalvontavaltuutuksen soveltuvuus yritystoiminnan tulevaisuuteen varautumisen keinona sekä se, millaisia asioita valtuutukseen olisi yritystoimintaa silmällä pitäen tarpeellista sisällyttää. Lopuksi vielä erityisenä yrityksen jatkamisen keinona olen esitellyt sukupolvenvaihdoksen, ja mitä sen toteutumiseksi edunvalvontavaltuutukselta vaaditaan. Tutkielman edetessä on huomattu, ettei edunvalvontavaltuutus ole aina paras yritystoiminnan tulevaisuuteen varautumisen keino. Siitä johtuen olen käsitellyt lyhyesti edunvalvontavaltuutukselle vaihtoehtoisina nähtäviä oikeustoimia niin yleisesti ottaen, kuin yritystoiminnankin kannalta.

Edunvalvontavaltuutetulla on yleisen toimintakelpoisuutensa myötä lähtökohtaisesti mahdollisuus tehdä valtuuttajan yritystoimintaan liittyviä oikeustoimia pelkästään taloudelliset asiat kattavan valtuutuksen nojalla. Tietyt toimet, erityisesti lahjoja ja kiinteää omaisuutta koskien, vaativat kuitenkin nimenomaisen määräyksen valtakirjassa. Lisäksi erityistä arvoa tai riskialttiutta omaavien oikeustointen toteuttaminen voi kaatua siihen, ettei pystytä näyttämään niiden olevan valtuuttajan tahdon ja edun mukaisia, vaikka valtuus niiden tekemiseen sinänsä olisikin. Näin ollen yritystoiminnan jatkettavuus voi vaarantua ensinnäkin, jos valtuutetulle ei ole annettu tarpeeksi kattavia valtuuksia toimia valtuuttajan asioissa ja toisaalta, jos tietty oikeustoimi katsotaan henkilön edun vastaiseksi. Tämän vuoksi valtakirjasta on parempi tehdä vähän liiankin tarkka, kuin kovin suurpiirteinen.

Millaisia määräyksiä edunvalvontavaltuutukseen sitten olisi hyvä sisällyttää? Lähtökohtana voidaan käyttää lain jaottelua taloudellisiin asioihin ja henkilöä koskeviin asioihin. Taloudellisilla asioilla on yritystoiminnan näkökulmasta henkilöä koskevia asioita enemmän painoarvoa, mutta kumpaakaan osa-aluetta ei tohdi unohtaa. Edunvalvontavaltuutuksessa on aina kyse kokonaisvaltaisesta asiakirjasta, eikä sitä ole välttämätöntä, eikä tarpeellistakaan rajoittaa koskemaan pelkästään yritystä koskevia asioita. Yritystä koskevat määräykset ovat ennemminkin osa valtuutusta. Mikäli valtuuttaja haluaa, voi hän toki laatia myös useampia valtuutuksia koskemaan eri asioita. Tällöin tulee varoa valtakirjojen päällekkäisyyttä, mikäli niiden on tarkoitettu olevan voimassa yhtä aikaa.

Edunvalvontavaltuutuksen laatijan näkökulmasta valtakirjaa on katsottava asiakirjana, joka on laadittava kunkin henkilön omia olosuhteita ja varallisuutta silmällä pitäen. Yleisiä suuntaviivoja valtuutuksen sisällöstä voidaan esittää, mutta lopulta jokainen päättää itse siitä, millaisia asioita haluaa toisen hoidettavaksi antaa. Yrityksen näkökulmasta valtakirjan sisältöön vaikuttaa pitkälti se, millaisesta yritystoiminnasta on kyse ja missä laajuudessa sitä harjoitetaan. Sillä, millä alalla yritys toimii ja millaista omaisuutta sillä on, on sen päivittäisten käytäntöjen kannalta suuri merkitys. Tällöin yrittäjä itse on paras henkilö arvioimaan toimenpiteitä, joita yrityksessä tulee sen toiminnan ylläpitämiseksi suorittaa. Yleisesti ottaen nuo toimet liittyvät esimerkiksi yrityksen sopimuksiin, investointeihin, maksuihin ja saataviin, tukien hakemiseen sekä omaisuuden siirtämiseen uudelle omistajalle. Sillä voi olla omistuksessaan myös kiinteää omaisuutta, jonka osalta tulee huomioida pakottavat lain säännökset. Sama koskee omaisuudesta annettavia lahjoja.

Tutkielman myötä on huomattu, ettei kaikkia valtuutetun toimivaltaan kuuluvia asioita ole tarkoituksenmukaista sisällyttää erikseen valtakirjaan. Pelkän taloudelliset asiat tai omistajan oikeuksien käytön kattavalla valtuutuksella valtuutetulla on jo melko laajat mahdollisuudet tehdä toimia valtuuttajan puolesta. Tärkeää on kuitenkin hahmottaa se, millaisia toimia ne todellisuudessa pitävät sisällään. Erilliset määräykset valtakirjaan on sen sijaan tarpeellista ottaa oikeustoimista, joihin liittyy herkemmin riskialttiutta tai näkemyseroja. Kyse on usein omaisuudesta, jolla on valtuuttajalle vähäistä suurempi merkitys.

Hyvän pohjan valtakirjan sisällön pohtimiselle antaa holhoustoimilaissa luvanvaraisiksi säädetty oikeustoimet, mietittiinpä valtakirjan sisältöä sitten yksityisen henkilön omista lähtökohdista tai yritystoimintaa silmällä pitäen. Niissä on kyse toimista, jotka koskettavat monia ja joiden hoitaminen valtuuttajan tahdon mukaisesti saattaa vaatia tarkempaa ohjeistusta. Valtuutuksella voidaan välttyä monilta epäselvyyksiltä eri tahojen välillä.

Huomata tulee, että valtakirjan lisäksi on mahdollista antaa niitä tukevat toimiohjeet valtuutetulle. Toimiohjeilla voidaan konkreettisemmin määrätä esimerkiksi yrityksen käytännöistä tai tietyn oikeustoimen toteuttamisen ehdoista. Valtakirjaan ei ole aihetta ottaa liian yksityiskohtaisia määräyksiä oikeustoimien tekemisestä, vaan itse valtakirja olisi hyvä pitää yksinkertaisena ja selkeänä. Tarkemmat ohjeet voi tarvittaessa antaa erillisellä asiakirjalla tai suullisestikin. Tärkeintä on, että valtuutettu on perillä valtuuttajan tahdosta eri toimenpiteitä koskien.

Tutkielmani perimmäisenä tarkoituksena oli kartoittaa niitä oikeustoimia, joissa valtuutettu voi valtuutuksen nojalla toimia. Avaamalla taloudellisten asioiden ja henkilöä koskevien asioiden käsitteitä toivon, että lukijalle on muodostunut selkeämpi kuva siitä, millaisiin asioihin varautumisen kannalta edunvalvontavaltuutus on potentiaalinen väline. Huomata tulee, että joistakin oikeustoimista tulee olla nimenomaisesti mainittu valtakirjassa, jotta ne voidaan toisen puolesta suorittaa. Tärkeää on tiedostaa myös valtuutetun henkilön merkitys, jotta tällä tai ainakin tämän varalla olijoilla on todelliset mahdollisuudet toimia valtuuttajan puolesta.

Fakta on se, että tulevaisuuteen varautumisen keinona edunvalvontavaltuutus ei ole saavuttanut sitä asemaa, joka sille lakia valmisteltaessa ajateltiin. Tietoisuus kyseisen valtuutusmuodon mahdollisuudesta lisääntyy koko ajan, mutta edelleen liian harva tietää mistä on kyse. Huomata tulee, ettei kyse ole ainoastaan yksityisen henkilön tarpeisiin laadittavasta valtakirjasta, vaan siinä on potentiaalia myös yrittäjän näkökulmasta. Tarve tunnettavuuden saamiselle onkin ilmeinen. Liian usein edunvalvontavaltuutus sekoitetaan yleiseen edunvalvontaan. Tiedon välittämisessä oleellista on painottaa nimenomaan valtakirjan antamia mahdollisuuksia monia eri tilanteita silmällä pitäen. Tärkeää on hahmottaa se, millaisia oikeusvaikutuksia edunvalvontavaltuutuksella voi olla ja millaisia tilanteita silmällä pitäen se voidaan laatia. Kyse voi olla melko yksityiskohtaisestakin valtakirjasta.

Edunvalvontavaltuutus luokin turvaa tulevaisuuteen, muttei toisaalta velvoita ketään ennen kuin edunvalvontakynnys on ylittynyt. Sen avulla henkilön itsemääräämisoikeus voidaan ulottaa aikaan, jolloin henkilö ei itse kykene mielipidettään enää ilmaisemaan. Edunvalvontavaltuutusta ei ole nähtävä ainoastaan vanhuuteen varautumisen keinona, vaan ennemminkin tulevaisuuteen varautumisen keinona.

Liitteet

EDUNVALVONTAVALTAKIRJA (malli 1)

VALTUUTTAJA

Matti Meikäläinen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

VALTUUTETTU

Maija Meikäläinen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

TOISSIJAINEN VALTUUTETTU

Urho Kilpinen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

VARAVALTUUTETTU

Teija Mustonen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

VALTUUTUS

Valtuutan Maija Meikäläisen edustamaan minua

- 1) omaisuuttani koskevissa ja muissa taloudellisissa asioissani sekä
- 2) sellaisissa henkilöäni koskevissa asioissa, joiden merkitystä en kykene ymmärtämään, sillä hetkellä jolloin valtuutusta on käytettävä.

Määrään valtuutuksen tulemaan voimaan siinä tapauksessa, että tulen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistani.

Omaisuukseni koskevien asioiden hoito

Yksityinen omaisuus

Valtuutettu on tämän valtakirjan nojalla muun ohella oikeutettu

- myymään tai muuten luovuttamaan omistamiani kiinteistöjä sekä hakemaan kiinnityksiä ja perustamaan panttioikeuksia niihin;
- myymään tai muuten luovuttamaan omistamani Asunto Oy X-nimisen yhtiön osakkeiden nro. 1–9 nojalla hallinnoimani asunnon;
- antamaan tavanomaisia merkkipäivälahjoja omaisuudestani läheisilleni ja pitkäaikaisille ystäville;
- antamaan kullekin lapsenlapselleni 1000 euron lahjan kunkin täyttäessä 18 vuotta;
- tekemään omistamani metsäomaisuuden osalta metsänhoitosuunnitelman mukaisia hoitotoimia, sekä tekemään suunnitelman mukaisia puunmyyntisopimuksia;
- luopumaan hallintaoikeuksista, jotka on minulle pidätetty, mikäli en pysty oikeuksia itse hyödyntämään;
- edustamaan minua ja käyttämään puhevaltaani jäämistöoikeudellisissa asioissa, mikäli olen kuolinpesän osakkaana perillisen asemassa tai testamentinsaajana;
- luopumaan minulle kuuluvasta perinnöstä rintaperillisteni hyväksi sekä
- edustamaan minua ja käyttämään puhevaltaani osituksessa.

Yritysomaisuus

Valtuutettu on tämän valtakirjan nojalla muun ohella oikeutettu

- käyttämään minulle kuuluvaa puhevaltaa ja muita omistajan oikeuksia yrityksessä, jonka omistan;
- tekemään yrityksen toiminnan jatkamiseksi kaikki välttämättömät päivittäiset toimet, esimerkiksi hankintoihin, rahaliikenteeseen, työntekijöihin, sopimuksiin ja markkinointiin liittyen;
- myymään yritykseni omaisuutta;
- tekemään tarvittavia investointeja yritystoiminnan uudistamiseksi;

- ottamaan tarvittaessa lainaa yritykseen tehtäviä investointeja varten parhailla saatavilla olevilla markkinaehdoilla sekä
- myymään omistuksessani olevan yrityksen ja kaiken siihen liittyvän omaisuuden, oli se luonteeltaan irtainta tai kiinteää, sukupolvenvaihdosehdoin yritystoimintaa jatkavalle, kun en itse kykene yritystoimintaa enää jatkamaan.

Omaisuuteni myymisestä, oli se henkilökohtaista omaisuuttani tai yritysomaisuuttani, saatavat varat on talletettava säästötililleni parhain saatavilla olevin ehdoin.

Valtuutetun tulee pitää huoli siitä, että omaisuuttani ei myydä tai muutoin luovuteta niin, että minulle ei jää asuinkelpoista asuntoa.

Omaisuudestani ei saada ilman maistraatin lupaa antaa velkaa toiselle.

Valtuutettu ei saa sitoutua puolestani vastuuseen toisen velasta.

Valtuutettu ei saa ottaa lainaa henkilökohtaisiin tarpeisiini ilman maistraatin lupaa. Yritystoimintaa koskevaan lainaan lupaa ei tarvita, mikäli laina kohdistuu uuteen investointiin.

Omaisuuuttani lahjoitettaessa, on valtuutetun merkittävä lahjakirjaan avio-oikeuden poissulkeva ehto. Avio-oikeuden poissulkevaa ehtoa ei tarvitse liittää tavanomaisiin merkkipäivälahjoihin.

Henkilöäni koskevien asioiden hoito

Tilanteessa, jossa en itse kykene ymmärtämään henkilöäni koskevaa asiaa, on valtuutetulla tämän valtakirjan nojalla muun ohella oikeus

- saada minua koskevia terveyteeni ja sairaanhoitooni liittyviä tietoja, sekä muita salassapidettäviä tietoja. Valtuutetun lisäksi aviopuolisollani ja biologisilla lapsillani on oikeus saada tietoja minua koskevista salassapidettävistä tiedoista,
- uusia passini tarvittaessa, niin että se on jatkuvasti voimassa.

Muutoin henkilöäni koskevissa asioissa valtuutetun tulee noudattaa tahtoani, jonka olen ilmaissut 1.2.2018 laatimassani hoitotahdossa. Hoitotahto on tämän valtakirjan liitteenä nro. 2.

Varavaltuutettu ja toissijainen valtuutettu

Nimeän Urho Kilpisen toissijaiseksi valtuutetuksi sen varalta, että Maija Meikäläinen ei ota valtuutetun tehtävää vastaan, luopuu tehtävästä tai tulee pysyvästi estyneeksi hoitamaan tehtävää.

Nimeän Teija Mustosen varavaltuutetuksi sen varalta, että Maija Meikäläinen tai Urho Kilpinen estyy sairaudesta tai esteellisyydestä johtuen, taikka muusta syystä tilapäisesti hoitamasta valtuutetun tehtäväänsä.

Muut määräykset

Valtuutetun on annettava kolmen vuoden välein maistraatille tili omaisuuteni ja muiden taloudellisten asioideni hoitamisesta. Ensimmäinen tilikausi päättyy kuitenkin jo vuoden kuluttua edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisvuoden päättymisestä.

Valtuutuksen lakatessa valtuutettu ei ole velvollinen antamaan lain mukaista päätöstiliä niistä taloudellisista asioista, joita hän on puolestani tämän valtuutuksen nojalla tehnyt.

Valtuutetulle tulee vuosittain maksaa varoistani kohtuullinen palkkio. Palkkion lisäksi valtuutettu on vuosittain oikeutettu korvaukseen tarpeellisista kuluista, joita hänelle on aiheutunut asioideni hoidosta.

Se, mitä tässä asiakirjassa on määrätty valtuutetun oikeuksista ja velvollisuuksista, koskee myös varavaltuutettua sekä toissijaista valtuutettua heidän hoitaessaan asioitani.

Tämä valtuutus on tarkoitettu toistaiseksi voimassa olevaksi, ellei oma toimintakykyni kohene valtakirjan vahvistamisen jälkeen siinä määrin, että kykenen itse hoitamaan asioitani.

Helsingissä 25. päivänä helmikuuta 2018

Matti Meikäläinen

TODISTUSLAUSUMA

Samanaikaisesti läsnä olleina, esteettöminä todistajina vakuutamme, että Matti Meikäläinen, jonka henkilöllisyyden olemme tarkistaneet, on omakätisesti allekirjoittanut tämän edunvalvontavaltakirjan. Matti Meikäläinen on tehnyt valtakirjan omasta vapaasta tahdostaan ymmärtäen sen merkityksen.

Helsingissä 25. päivänä helmikuuta 2018

Anja Todistaja
asianajaja, Helsinki
syntymäaika
Osoite
Postinumero

Leo Todistelija
OTK, Helsinki
syntymäaika
Osoite
Postinumero

LIITTEET

- Lääkärinlausunto 20.2.2018
- Hoitotahto 1.2.2018

TOIMIOHJEET EDUNVALVONTAVALTUUTETULLE (malli 2)**VALTUUTTAJA**

Matti Meikäläinen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

VALTUUTETTU

Maija Meikäläinen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

TOISSIJAINEN VALTUUTETTU

Urho Kilpinen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

VARAVALTUUTETTU

Teija Mustonen (syntymäaika)

Osoite

Postinumero

TOIMIOHJEET

Määrään, että valtuutetun on hoitaessaan asioitani tänään, 25. helmikuuta 2018 tekemäni edunvalvontavaltakirjan nojalla, noudatettava seuraavia toimiohjeita:

Omaisuukseni koskevien asioiden hoito

Yksityinen omaisuus

- 1) Omaisuukseni myytäessä tai muutoin luovutettaessa perillisilleni, tulee heitä kohdella tasa-arvoisesti.

- 2) Jos yksityistä omaisuuttani myydään tai luovutetaan perhepiirin ulkopuolisille, tulee siitä saada sen hetkisen markkina-arvon määräinen vastike.
- 3) Omistamiani kiinteistöjä saadaan myydä, mikäli se on hoitoni kustannusten kattamiseksi tarpeellista. Ensisijaisesti tulee luopua rakentamattomista rantatonteista. Kiinteistöjen myynnistä saatavan vastikkeen tulee olla vähintään x € hehtaarilta. Rantatonteilta vastikkeen tulee olla kuitenkin vähintään x € hehtaarilta.
- 4) Asunto Oy X-nimisen asunto-osakeyhtiön osakkeiden nro. 1–9 nojalla hallinnoimani asunto saadaan myydä, mikäli en tarvitse sitä omaan asumiseeni. Ensisijaisesti asunto tulee kuitenkin vuokrata x € kuukausivuokralla. Mikäli sitä ei saada vuokrattua, saadaan se myydä hinnalla, joka vastaa asunnon markkina-arvoa myyntihetkellä.
- 5) Omaisuudestani läheisilleni annettavat tavanomaiset merkkipäivälahjat saavat olla korkeintaan noin 100 euron arvoisia. Valmistumisen, naimisiinmenon tai muun merkittävän elämäntapahtuman johdosta lahja saa olla noin 300 euron arvoinen.

Yritysomaisuus

- 1) Valtuutetun tulee ylläpitää yritysomaisuuttani koskevia vakuutus sopimuksia ja uudistaa niitä tarvittaessa vastaamaan sen hetkistä markkinatilannetta ja -arvoa.
- 2) Valtuutetun tulee uusia mahdollisuuksien mukaan vuokrasopimukset maa-alueista, jotka yritykselläni on vuokralla. Maksimivuokra peltoalueesta saa olla x € hehtaaria kohden.
- 3) Mikäli uusia maa-alueita ilmaantuu vuokrattaviksi, saa valtuutettu tarjota niistä enintään x € vuokraa hehtaarilta.
- 4) Yritykseen koneinvestointeja tehtäessä tarjoukset tulee mahdollisuuksien mukaan pyytää ainakin Kone Y Oy:ltä, Vempele Ky:ltä ja Jyrin Oy:ltä
- 5) Valtuutetun tulee hakea ne tuet, jotka yritystoimintaani on mahdollista saada. Lisätietoa haettavista tuista saa osoitteesta www.tuetyrittajalle.fi:stä.
- 6) Yritystoiminnassa tulee noudattaa alalla yleisesti hyväksytyjä ohjeita ja toimintatapoja.

Henkilöä koskevien asioiden hoito

- 1) Hoitoni ja asumiseni tulee järjestää kotonani niin kauan, kuin se on kuntoni ja jaksamiseni kannalta mahdollista. Tilanteessa, jossa en pärjää kotona ilman

jatkuvaa apua, voidaan minut siirtää hoitokotiin, jossa yksilölliset tarpeeni otetaan huomioon.

- 2) Toivon, että lauantai-iltaisin saisin päivällisen yhteydessä lasillisen viiniä.
- 3) Tahdon viettää juhlapyhät, kuten joulun ja pääsiäisen läheisteni seurassa niin kauan, kun se on kuntoni kannalta mahdollista.
- 4) Toiveenani on päästä saunaan vähintään kolme kertaa kuukaudessa niin kauan, kun se on kuntoni kannalta mahdollista.

Samat toimiohjeet koskevat myös toissijaista valtuutettua ja varavaltuutettua heidän hoitaessaan asioitani.

Helsingissä 25. päivänä helmikuuta 2018.

Matti Meikäläinen

TODISTUSLAUSUMA

Samanaikaisesti läsnä olleina ja esteettöminä todistajina vakuutamme, että Matti Meikäläinen, jonka henkilöllisyyden olemme tarkistaneet, on omakätisesti allekirjoittanut nämä toimiohjeet edunvalvontavaltuutetulle. Matti Meikäläinen on antanut ohjeet omasta vapaasta tahdostaan ymmärtäen niiden merkityksen.

Helsingissä 25. päivänä helmikuuta 2018.

Anja Todistaja
asianajaja, Helsinki
syntymäaika
Osoite
Postinumero

Leo Todistelija
OTK, Helsinki
syntymäaika
Osoite
Postinumero